

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**Simona Iglič
Dejavniki odločanja za starševstvo
diplomsko delo**

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**Simona Iglič
Mentorica: red. prof. dr. Mirjana Ule
Dejavniki odločanja za starševstvo
diplomsko delo**

Ljubljana, 2006

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici dr. Mirjani Ule za prilagodljivost, razumevanje in strokovno pomoč; lektorju dr. Jožetu Gasperiču za prijetno »učno uro slovenščine«; Mii, ki je pridno spala.

Kazalo

UVOD

1	TEORIJA INDIVIDUALIZACIJE.....	8
1.1	Pojem individualizacije.....	8
1.1.1	Moderna ali modernizacija.....	9
1.2	Individualiziran posameznik in diferenciacija.....	11
1.2.1	Individualizacija in simulacija avtonomnosti.....	13
1.3	Individualizacija kot ovira na poti k starševstvu.....	17
2	ŽIVLJENJE KOT NAČRTOVAN PROJEKT.....	20
2.1	Načrtovano starševstvo.....	20
2.2	Razvoj odgovornega starševstva.....	21
2.2.1	Razvoj dolžnosti staršev.....	22
3	DEJAVNIKI ODLOČANJA ZA STARŠEVSTVO IN PROTI NJEMU.....	24
3.1	Izobrazbeni vidik.....	29
3.2	Zaposlitveni vidik.....	30
3.2.1	Restrukturiranje trga delovne sile.....	30
3.3	Vidik socialne politike.....	33
3.3.1	Cilji prebivalstvene in družinske politike.....	33
3.3.2	Medgeneracijska pogodba in odnosi med spoloma.....	37
3.3.3	Babice — skrita pomoč pri skrbi za otroke.....	38
3.3.4	Modernizacija materinstva.....	40
3.4	Vidik partnerske zveze.....	41
3.4.1	Zakonska razveza.....	42
3.4.2	Zasebnost, intimnost ter "čisto razmerje".....	46
3.4.3	Transformacija ljubezni kot motivacija za starševstvo....	51
4	EMPIRIČNI DEL.....	55
4.1	Izhodišče in teoretične predpostavke.....	55
4.2	Cilj oz. namen raziskave.....	55
4.3	Faza priprave in potek raziskave.....	56
4.4	Predstavitev vzorca.....	57
4.5	Rezultati in interpretacija.....	58
4.6	Sklepna analiza.....	75
5	SKLEP.....	77
6	LITERATURA.....	80
7	PRILOGE.....	83

UVOD

Sodobni čas je danes kljub izboljšani kavaliteti življenja, pogosto označen kot posamezniku neprijazen. Družbene spremembe krojijo usodo posameznikov, partnerskih razmerij ter zlasti družin. Kljub takšnim in drugačnim spremembam se človeški rod nadaljuje, čeprav proces reprodukcije izgublja svojo značilnost *naravnega* ter vse bolj postaja načrtovan in voden z mnogimi specifičnimi značilnostmi. Med te spadata tudi idealiziranje starševske vloge in povečana odgovornost do lastnega življenja in življenja (ne)rojenega otroka. Prehod v starševsko vlogo je povezan z mnogimi dejavniki: širšimi, družbenimi in individualnimi – psihološkimi. Preplet teh dejavnikov tvori neke vrste motivacijsko strukturo odločanja. Ta je specifična za vsakega posameznika. Analiziranje dejavnikov odločanja za starševstvo in proti njemu daje poseben vpogled v načrte, želje, predstave o prihodnosti sodobnih mladih odraslih. S tovrstno analizo je mogoče odkriti skupne točke posameznih motivacijskih struktur odločanja za starševstvo oziroma proti njemu.

Ob predpostavki, da je odločitev za materinstvo oz. starševstvo predvsem ženska, bo v nalogi nekaj več poudarka na družbeni vlogi žensk in s tem v zvezi neenakosti med spoloma, ki se kljub očitnemu vzponu in dvigu vpliva žensk še vedno nadaljuje.

Nadalje je tematika zanimiva in aktualna z vidika upadanja rodnosti na razvitem Zahodu. Zmanjšano zanimanje za starševstvo, odlaganje starševstva na kasnejši čas ali pa sploh odpoved starševstvu so zapleteni, večplastni družbeni pojavi, ki se dogajajo tako v Sloveniji kot drugod po Evropi. Upadanje rojstev je sestavina, je neločljivi del celotnega modernizacijskega procesa, je odziv ljudi na spremenjene življenjske razmere in dejavnik pri njihovem spreminjanju. Teorija individualizacije, ki jo bom predstavila v začetnem poglavju naloge, ponuja osnovo za nadaljnjo razlago sprememb življenjskih razmer, katerih posledica je tudi znižana rodnost na razvitem Zahodu. Nizka rodnost je sicer problematična z več vidikov. Eden najpomembnejših je vidik neuravnotežene starostne strukture. Zato bom tematiko razširila z opredelitvijo pomena socialnih oziroma prebivalstvenih

politik, bolj nazorno z razlago pomena medgeneracijskega sporazuma za *socialni mir* in nemoteno obnavljanje prebivalstva.

Cilj naloge je, osvetliti tematiko upadanja rojstev iz različnih zornih kotov, izogniti se omejenosti nekaterih teorij, ki upadanje rodnosti pripisujejo enemu ali manjšemu številu dejavnikov (navadno ekonomskim ali biološkim) ter odločitev za starševstvo oziroma proti njemu osvetliti tudi z analizo kvalitativnih vidikov življenja (življenjskih stilov) in spremembo le-teh v sodobnosti. Ne nazadnje bom zapleten proces individualnega odločanja, ki je vsekakor pod vplivom cele vrste (ekonomskih, političnih, kulturnih in individualnopsiholoških) dejavnikov pojasnila in razložila tudi z opredelitvijo in razlago dejavnikov, ki ustvarjajo razlike v motivaciji za starševstvo ali proti njemu in ponudila izhodišče za morebitno iskanje rešitev v prihodnje.

Z namenom širitve analize iz zgolj »ekonomskega polja« se bom v empiričnem delu naloge osredotočila na t. i. neekonomske dejavnike, natančneje na »vidik partnerske zveze« in pomen le te pri motivaciji za starševstvo.

Analize dejavnikov odločanja za starševstvo oziroma proti njemu ne bom omejevala zgolj na slovenski prostor, čeprav bom na nekaterih mestih poudarila razmere in stanje v naši državi. Bolj kot da bom skušala interpretirati in pojasniti razmere na določenem geografskem področju (Evropa in v njej Slovenija), bom skušala zajeti čim širši spekter dejavnikov, ki lahko kljubujejo oziroma pripomorejo k želji po starševstvu, pa naj si bo to v »tej ali oni« deželi. Vendarle bom ostala na področju »razvitega Zahoda«, kjer so v ospredju ekspanzionistične (pronatalistične) politike in omejevanje rojstev ni cilj prebivalstvenih oz. socialnih politik.

Iz specifičnih razlogov, ki bodo podrobneje predstavljeni v nadaljevanju naloge in se dotikajo značilnosti sodobne, moderne družbe, tako v empiričnem kot tudi teoretičnem delu naloge ne bom posebej poudarjala razredno-slojnega vidika. Čeprav se bo ta tematika razvijala kar sama z razlago teorije individualizacije in nadalje opredeljevanjem za starševstvo relevantnih dejavnikov — saj

družbene stratifikacije pri razlagi družbenih dejavnikov pač ni mogoče zaobiti. Posebne pozornosti tako ne bom namenila bodisi »revnejšim« bodisi »premožnejšim« slojem, temveč na široko mladim odraslim, ki bolj kot ne še vsi ostajajo v »borbi za visoke položaje«.

1 TEORIJA INDIVIDUALIZACIJE

1.1 Pojem individualizacije

Pojem individualizacije je v sodobnosti dobil velike razsežnosti in številne opredelitve. Te se nanašajo na spremembe identitete, spremenjenost struktur in procesov, spremembe odnosov, odvisnosti ter v splošnem spremembe načinov mišljenja, vedenja in v celoti doživljanja sveta in življenja.

Po Uletovi in Kuharjevi (2003: 22) pojem individualizacija zajema ambivalentnost družbenih in psiholoških procesov in struktur, ki jih ustvarja nova faza modernizacije. Gre za teoretični opis dejavnikov, ki v sodobnih družbah oblikujejo tako družbeno strukturalno kot subjektivno raven sprememb v zadnjih desetletjih. Bauman (2002: 42) opredeljuje individualizacijo kot »preobrazbo identitete iz *danosti* v *nalogo* in zavezanost akterjev, da so odgovorni za izvajanje te naloge in za posledice njihovega delovanja«. Na spremembe odnosov opozarja tudi avtorica Beck-Gernsheim (2002: ix), ki ji individualizacija pomeni vse večjo izgubo pomena tradicionalnih socialnih odnosov, vezi in sistemov verovanja, ki so do nedavnega popolnoma in do potankosti determinirali človeška življenja. Ista avtorica prepoznava obstoj novih ligatur; »obseg in moč klasičnih ligatur, t. j. medosebnih povezav in trdnih skupnosti ter zavezanosti posameznikov tem povezavam in skupnostim, so nadomestile nove ligature ... Individualizacija predpostavlja vpetost posameznika v trg dela, državo blaginjo, izobraževalni sistem, pravni sistem, birokracijo... Zahteve, pravila naštetih institucij se naslavljajo direktno na posameznika, in ne na družino, ter ga pozivajo, da usmerja svoje življenje neodvisno od družine ali drugih socialnih skupin«, še dodaja ista avtorica. O pritiskih in zahtevah individualizacijskega procesa na posameznika oziroma do njega ter o spletu novih odvisnosti piše tudi Uletova (1989: 70), ki individualizacijo definira kot »produkt urbanizacije ter možnosti in zahtev, ki jih ta ustvarja ... Gre za splet novih odvisnosti. Vendar ni vnaprej jasno, kako kdo razrešuje to nasprotje, ker tega ne določa nobena vidna družbena ali osebna konfiguracija, temveč posameznik sam«. Bauman (2002: 48)

opozarja na še eno plat pojma individualizacije, in sicer »razkrajanje in počasno razpadanje državljanstva«. Individualizacija prinaša težave državljanstvu in politiki. Javni interes je skrčen na radovednost o zasebnem življenju javnih osebnosti. Kar manjka, je iskanje skupnih usmeritev in načinov dogovarjanja o pomenu skupnega dobrega in o skupnih življenjskih načelih.

Definicije pojma individualizacije dopolnjuje pojasnitev individualizacije kot tridimenzionalnega procesa. Po nekaterih avtorjih (Beck, Giddens v Ule, Kuhar, 2003: 22) individualizacija zadeva primarno tri dimenzije:

- dimenzijo osvobajanja; osvobajanje posameznikov in posameznic od zgodovinsko vnaprej določenih družbenih oblik, iz tradicionalnih odnosov gospodovanja in oskrbovanja v individualno vodeni življenjski potek;
- dimenzijo odčaranja; izguba tradicionalnih gotovosti in transparentnosti, kako kaj storiti, izguba zaupanja v vodilne družbene norme in strukture, izguba ontološke varnosti subjekta;
- dimenzijo reintegracije; pojav nove vrste družbenih povezav in odnosov med ljudmi, ki jih ti oblikujejo v skladu s svojimi osebnimi interesi, hotenji in predvsem življenjskimi stili, pojav povezanih življenj.

Preobrazba, izguba, razkrajanje in razpadanje ter na drugi strani osvobajanje, odčaranja, vpetost, ... so pojmi, ki se vežejo na koncept individualizacije in opisujejo proces destandardizacije in dinamiziranja življenjskih potekov v pozni moderni.

1.1.1 Moderna ali modernizacija

»Pojem moderne ali modernizacije se nanaša na sklop zgodovinskih procesov, ki so se kopičili in se medsebojno krepili: na oblikovanje ekonomskega kapitala in izkoriščanje vseh vrst virov za pridobivanje kapitala, na razvoj produkcijskih sil in povečevanje produktivnosti dela, na uveljavljanje centraliziranih nacionalnih držav, na širjenje političnih pravic ljudi, na urbanizacijo, na sekularizacijo vrednot in

družbenih norm ...« (Ule, 2000a: 5). O modernizaciji piše tudi Beck (v Ule, 1989: 67), ki le-to opredeli kot »tehnološko racionalizacijo in spremembo dela in organizacije, ob tem pa tudi spremembo socialnega karakterja in normalnih biografij, življenjskih stilov in oblik ljubezni, vplivnih struktur ter struktur moči, političnega tlačenja in oblik participacije, načinov dojemanja stvarnosti in spoznavnih norm«. Beck ločuje industrijsko in poindustrijsko modernizacijo, in s tem v zvezi opozarja na globalno delitev rizikov (ekoloških, ekonomskopolitičnih, socialnih, individualnih), brez posebnega in družbeno nadzorovanega mehanizma te delitve. Negativno konotacijo pri opisovanju modernizacijskega procesa je zaznati pri Baumanu, ki (2002: 34) piše o prisilni, obsesivni, nepretrgani, neustavljivi, vselej nedokončani modernizaciji. Modernizacijo opiše kot vsenavzočo in neizkorenljivo, nepotešeno željo po ustvarjalnem uničevanju. Isti avtor piše o pojavih, ki razlagajo način delovanja in ohranjanja moderne družbe. Sklicuje se na spremenljivo javno razpoloženje, zmanjšanje apetita po družbeni reformi, poenjajoče zanimanje za skupno dobro in za podobo dobre družbe, upadajočo priljubljenost politične angažiranosti in na naraščanje hedonističnih občutkov in občutkov »najprej jaz«.

»Postmoderna mladina«

V kakšen položaj so torej postavljeni današnji mladi odrasli, ki prihajajo v življenjsko obdobje, ko naj bi si po vseh »pravilih« ustvarili družino? Pozna ali visoka (imenovana tudi reflektivna ali postmoderna) moderna sicer povečuje število različnih življenjskih alternativ, možnosti, ki ponujajo posamezniku uspeh ali socialno promocijo. Po mnenju Uletove (prav tam) pa se že sedaj kaže, da niti v razvitih družbah nimajo vsi ljudje enakih možnosti in priložnosti za nastop na omrežjih in na novih trgih dela, znanja, izobrazbe, informacij. Pot v postmoderno družbo je tudi pot v naraščajočo socialno in kulturno negotovost, v moralna in vrednotna protislovja in znatno stopnjo negotovosti glede prihodnosti (Ule in drugi, 2000: 41). Naraščujoča negotovost prehodov v odraslost, čemur nekateri avtorji pravijo kar »ontološka praznina«, je danes skupni imenovalec mladih ljudi po vsej Evropi (Ule in drugi, 2000:95). Mladi generaciji je danes dopuščeno fluidno in časovno neusklajeno doseganje točk

odraslosti. Sodobne razvite družbe dopuščajo odlaganje ali zavračanje odraslosti in ne silijo vseh svojih članov v določene vzorce odraslosti. Vprašanje je, ali družba tako veča avtonomijo, svobodo, suverenost in samoiniciativo odraščujoče mladine. Raziskave mladine v Sloveniji (Ule in drugi, 2000: 10-25) poročajo o znakih socialnega pasivizma, o umikih v zasebnost, nezanimanju mladih za globalne spopade z obstoječo družbo in nepripravljenosti za spreminjanje »družbenih centrov moči«.

Že v mladosti se začneja oblikovanje trajnejših življenjskih stilov in vrednotnih usmeritev. Splošna težnja po individualizaciji življenjskih potekov se tako v največji meri dotakne ravno mlade generacije. Konflikti in nasprotja zahtev individualizacije se vse bolj lomijo na posamezniku, ki ni več opremljen s »socialnimi odbijači«, kakršni so bili v prejšnjih obdobjih modernizacije npr. družina, generacijsko, razredno in slojno združevanje ljudi, socialnovarstvene ustanove socialne družbe, cerkev itd. Mlade generacije se šele uvajajo v nove razmere in se pri tem ne morejo nasloniti na nobene trdne in zanesljive izkušnje starejših generacij, svojih individualnih ali skupinskih izkušenj pa tudi ne morejo posplošiti in se »učiti« pri njih. Mladi so tako rekoč prisiljeni, da si za svojo rabo sproti »skujejo ali zbrkljajo« socialna pravila, orientacije in identitete.

Produkt moderne družbe je individualiziran posameznik. Zahteve individualizacije ne prizanesejo niti mladim.

1.2 Individualiziran posameznik in diferenciacija

Osrednja značilnost modernega subjekta je nenehna težnja po razvoju individualnosti. Ta se kaže zlasti v treh prizadevanjih posameznikov/ic:

- težnja po originalnosti in prizadevanje, da bi ubežali kopiranju;
- iskanje identitete in težnja po obvladovanju pluralnih sestev pri posamezniku/ci;
- prizadevanje po življenjski karieri v najširšem smislu.

Moderen subjekt je originalen, avtonomen, nezamenljiv. Posameznik naštete lastnosti najlaže doseže tako, da poišče modele zunaj sebe,

da preprosto posnema druge, kar na koncu pomeni vsaj začasno odpoved idealu originalnosti (Ule, 2000a: 19). Podobnega mnenja je Bauman (2002: 40), ki piše: » V svetu posameznikov so le drugi posamezniki, pri katerih lahko črpaš zglede, kako ravnati v svojem lastnem življenjskem podjetju, pri čemer si polno odgovoren, ker si investiral svoje zaupanje prav v ta primer, ne pa v kakšnega drugega«.

Individualizacija zahteva aktivno sodelovanje ljudi in oblikuje nov tip državljana, t. i. »odgovornega državljana«, vsestransko odvisnega od trga dela, izobraževalnih institucij, potrošnje, socialnopravnih uredb in oskrbovanj, od prometnih načrtov, mode, od zdravstvenih, psiholoških, pedagoških nasvetov .., skratka informiranega. V množici informacij, ponudb, možnosti je potreba po racionalnosti in odgovornosti ključnega pomena. Ker se mora posameznik neprestano organizirati in improvizirati, postavljati cilje, prepoznavati ovire, poskušati nove začetke, se med lastnosti racionalnega in odgovornega posameznika tako »vsilijo« tudi žilavost, fleksibilnost, frustracijska toleranca.

Strukturna protislovja med zahtevami individualizacije ter osebnimi in družbenimi potrebami ter sposobnostmi se razvijajo v brezštevilnih vprašanjih. Tovrstna vprašanja odsevajo upe in razočaranja, možnosti in zmote življenja pod pogoji individualizacije ter delijo ljudi na dva svetova: »na svet ljudi, ki se dobro integrira v globalno ekonomijo in globalno družbeno storitev, vendar skorajda nimajo časa zase in za svoje osebne potrebe, ter na drug svet, v katerem imajo ljudje časa na pretek, vendar ga ne znajo in ne zmorejo smiselno zapolniti« (Ule, 2000a: 315—316). Uletova (2000a: 315) opozarja, da ne smemo pozabiti na nov pojav socialnih delitev, ki so delno zamenjale delitve med bogatimi in revnimi, med lastniki kapitala in delovno silo ter delno zaostrele sedanje razlike (npr. med lokalnim in globalnim). Obstoje socialne diferenciacije v sodobnih družbah po avtoričinem mnenju lahko pripišemo posameznikom samim, saj v današnjem času »posameznik ni le objekt socialne diferenciacije, ampak tudi sam ustvarja socialne razlike ter jim daje pomen« (v Ule, 1989: 67). »Ljudje se ne rodijo več v svoje identitete« (Bauman, 2002: 42). »Potrošniško vedenje je sredstvo, s katerim družbeni razredi

prikazujejo svoj kulturni kapital in svoj položaj v hierarhičnem sistemu družbenih razlik« (Ule, 2002: 78—79). Ljudje definiramo sebe s sporočili, ki jih dajemo drug drugemu s potrošniškim blagom. Potemtakem bi lahko na kratko sklenili, da je »človek tisto, kar ima«. Pa ni ravno tako. Po mnenju Uletove, ki opredeljuje identiteto posameznika z analizo življenjskih stilov¹, je »življenjski stil v prvi vrsti eksistencialni, identitetni projekt in šele sekundarno potrošniški projekt« (Ule, prav tam). Porabniški stil se kaže in realizira predvsem v prostem času, medtem ko življenjski stil zajema vse sfere življenja in vsak »čas«. Obstoje socialne diferenciacije ne temelji več na nobenih jasnih razredno slojnih delitvah, in rizične družbe ne moremo več razumeti kot »razredne« družbe. Obstoje socialne diferenciacije Uletova in drugi (2000: 39) pojasnjujejo s koncepti družbenega vključevanja in izključevanja v sodobnih družbah. Prvo temelji na *kultu performansa*, tj. kreativne igre posameznika ali posameznice z uporabo socialnih vlog in identitet. Družbeno izključevanje pa temelji na novih izkušnjah in oblikah revščine, ki jih bolj kot materialno pomanjkanje in nezaposlenost določajo primanjkljaj alternativ, volje in motivacije ter revna predstava o možnem drugačnem življenju.

»Individualizacija življenja prinaša predvsem bolj ali manj iluzorni vtis emancipatornega procesa« (Ule in drugi, 2000:34). S tem v zvezi nekateri avtorji pišejo o avtonomnosti oziroma simulaciji avtonomnosti.

1.2.1 Individualizacija in simulacija avtonomnosti

Individualiziranje življenjskih oblik pomeni predvsem določene kvalitativne spremembe vodenja življenja, ki jih moderna družba propagira z načelom avtonomnosti.

Zaradi učinkov sočasne globalizacije in lokalizacije družbenega sveta in vsakdanjega življenja se pred ljudi postavlja povečana izbirnost.

¹ »Življenjski stil je skupek navad, je način uporabe dobrin, prostora, časa, s katerimi ljudje definiramo sebe in druge ljudi ..., je nekaj, kar nujno potrebujemo za svojo samopodobo. Življenjski stil definiramo kot bolj ali manj integrirano množico praks, dejavnosti, življenjskih in vrednotnih orientacij, želja« (Ule, 2002: 76).

Pomene posameznik izbira iz množice informacij, ki so mu na voljo. Od državljanov se vse bolj pričakuje, da bodo razumno delovali in se odločali. Današnji svet je »svet pametnih ljudi« (Giddens v Beck-Gernsheim, 2002: 46). Strokovno znanje, napotki, navodila, kako živeti, kaj je prav in kaj je dobro nas bombardirajo z vseh strani in postajajo del vsakdanjega življenja. Zbiranje, procesiranje in predelava informacij je nekaj, kar se od modernega človeka zahteva in pričakuje. Čeprav to znanje obljublja neke vrste varnost in je deležno splošnega odobravanja, je vendarle po svoji naravi negotovo. Novejša spoznanja izpodrivajo obstoječe znanje in ga tako zastarajo. Mnenja strokovnjakov si nasprotujejo in posledično izključujejo. »Ni strokovnjaka med vsemi strokovnjaki, ki bi nam zagotovil pravo pot.« (Giddens v Beck-Gernsheim, 2002: 47) Neskončno iskanje novih in izboljšanih zgledov in receptov za življenje nekateri avtorji opredeljujejo kot različico nakupovanja; življenje kot nakupovalni seznam brez konca. Nakupujemo hrano, po kateri se nam najbolj cedijo sline, najučinkovitejše tablete proti glavobolu ter tudi poklicne spretnosti, načine sklepanja novih prijateljstev in načine, da si pridobimo ljubezen. Ljudje avtonomnost pri odločanju, ki jo zahtevajo procesi individualizacije, nadomeščamo z medijsko in potrošniško odvisnimi strukturami identitete. Z nekakšno simulacijo avtonomnosti. Čeprav se zdi potrošnja nekakšno območje svobode nasproti drugim družbenim sferam, ki jo ne nadzoruje niti družbeni razred, sloj ali tradicija, to ni. Izbire, ki se zdijo na ravni vsakdanjih promocij svobodne, to niso, temveč so družbeno narekovane.

»Je osvoboditev blagoslov ali prekletstvo? ... Prinaša več bede kot radosti ?« se sprašuje Bauman (2002: 26—27), ko razpravlja o množici, ki je pripravljena sprejeti tveganje in odgovornost, ki gredo skupaj s pristno avtonomnostjo in samouveljavljanjem, in množici, ki je opustila svojo možnost »svobode«. Pogoj za posameznikovo osvoboditev nekateri avtorji vidijo v podreditvi družbi. S tem v zvezi pišejo o osvobajajoči odvisnosti od družbe (Bauman, 2002: 28). V tem kontekstu je anomija (odsotnost ali nejasnost norm) najhujša usoda, ki lahko doleti ljudi v njihovem boju za obvladovanje življenjskih nalog. »Ni avtonomnih posameznikov brez avtonomne družbe in avtonomna družba zahteva preiščeno in stalno preiščevano samovzpostavljanje, nekaj, kar je lahko le skupen

dosežek njenih članov«, meni Bauman (2002: 53), ko razpravlja o dvoumnem razmerju družbe z individualno avtonomijo. V nadaljevanju ugotavlja, da mora priti do ponovnega povezovanja tega, kar je raztrgala kombinacija formalne individualizacije in ločitve moči od politike, ter tako opozarja na pomen javnega prostora, ki postaja vse bolj javni prostor brez javnih vprašanj. Javni kraj, kjer se srečujejo in dogovarjajo zasebne težave in javna vprašanja, je tisto, kar izginja v sodobni družbi. Vsaka resnična osvoboditev danes zahteva več, ne manj »javne sfere« in »moči javnosti«. Iskanje alternativnega življenja v skupnosti se mora začeti s pregledom alternativ, ki jih dajejo življenjske politike. (Bauman, 2002: 66—67). Bauman razmišlja o ravnotežju med individualno avtonomijo in odvisnostjo od družbe, medtem ko se Uletova (2000a: 304) sprašuje, kaj je v individualizirani družbi psihološko in sociološko ugodnejša varianta »bivanja«. Avtorica poudarja pomen skladnosti pluralnega, razpršenega subjekta s pluralnostjo življenjskih priložnosti ter ugotavlja, da obstaja kar nekaj močnih razlogov za to, da sprejmemo misel, da je pluralni, razpršeni, celo razlomljeni subjekt danes za mnoge ljudi psihološko in sociološko ugodnejša varianta duševnega ohišja kot nadaljnji trud za gradnjo in ohranjanje trdnega socialnega subjekta, saj zvišuje sposobnost prilagajanja posameznika ali posameznice na pluralnost življenjskih priložnosti. Vendar ne gre zanemariti pomena vsaj minimalne skladnosti in občutka za časovno kontinuiteto doživljanja v okviru osebne zgodbe. Zaupanje, da svet zunaj nas in naš notranji svet nekako trajata in si podajata roki, je pogoj, da razvijemo temeljno zaupanje in minimum ontološke varnosti, tj. »čuta za kontinuiteto in red v dogodkih in zgodbah« (Giddens v Ule, 2000a: 307). Vzpostavljanje dinamične skladnosti in kontinuitete lahko za mnoge pomeni vir stalnih kriz in motenj. Disperznost zunanjega sveta postane neobvladljiva in pojavi se nostalgija po celoviti, trdni, jedrni identitetni strukturi in stabilnem, urejenem, tradicionalnem svetu. Na tej točki se Uletova verjetno strinja z Baumanom, da skupni dosežki članov (skupina proti posamezniku) tvorijo neke vrste družbeno jedro, ki je osnova za doživljanje gotovosti in zaupanja v svet okoli nas. Tudi Fromm (v Bauman, 2002: 29) poudarja pomen gotovosti: »dobrodošlo postane vse, kar obljublja, da bo prevzelo odgovornost za *gotovost*«. Sodobni strahovi, bojazni in stiske so taki, da jih trpimo sami. Ne seštevajo se,

ne kopičijo se v »občo stvar«, nimajo posebnega, kaj šele očitnega naslova. Izgubili so se temelji nekdanje solidarnosti. Kadar družbena struktura predpostavlja ali zahteva od posameznika stopnjo kompetentnosti in avtonomnosti, ki presegajo sposobnosti in zmožnosti posameznika, se pojavi lom avtonomije. Nekateri avtorji s tem v zvezi govorijo celo o razpadu oz. razkolu avtonomije.

Ustavno pravico »odločanja o rojstvu otrok«, ki v 55. členu Ustave Republike Slovenije opredeljuje le-to kot »svobodno odločanje« ter v nadaljevanju: »...država zagotavlja možnosti za uresničevanje te svoboščine in ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločajo za rojstvo svojih otrok« (Boh, 1999: 136), lahko pojmuje kot konkretni dokaz simulacije avtonomnosti. Če se strinjamo, da drži vsaj prvi del, ki nakazuje na svobodo odločitve, pa teže priznavamo odgovornost države da zagotavlja za mlado družino prijazne razmere. Odločitev, ki se tako zdi svobodna, to morda do neke mere tudi je, vendar je odvisna od vrste dejavnikov, katerih naravo določa država (stanovanjska, zaposlitvena problematika ...). Država ima na voljo veliko instrumentov, kako reprodukcijo prebivalstva narediti za skupno odgovornost, vendar družbene ustanove še prerade prepustijo skrb za definicije in identitete iniciativi posameznika. (Bauman, 2002: 31)

Verjetno bodo prihodnje družbe poskrbele za minimalno socialno varnost ljudi, tako da se jim ne bo treba dan za dnem spuščati v negotova in tvegana iskanja zaposlitve in osnovnih sredstev za preživetje, vendar bo cena za to vse večja socialna izolacija teh ljudi od najbolj produktivnih in zanimivih območij družbenega življenja ter od najbolj cenjenih življenjskih stilov. Zahteve moderne družbe namreč ločujejo ljudi na posameznike, ki znajo in zmorejo živeti pod pogoji individualizacije, ter posameznike, ki se izgubijo v lastni avtonomiji. »Izguba« ontološke varnosti oziroma spremenjeni temelji zaupanja in hlastanje po zagotavljanju zadovoljive prihodnosti nas počasi in vztrajno oblikujeta v egoistična in individualistična bitja. Čas, ki ga porabimo zase, izpodriva čas za druge, še zlasti tiste, ki nas močno in ves čas potrebujejo: otroke, ostarele in druge, šibke in odvisne.

1.3 Individualizacija kot ovira na poti k starševstvu

Individualiziran posameznik razvija nove strategije delovanja v katerih nastajajo nove vrste socialnih odvisnosti. Po Uletovi in Kuharjevi (2003: 26) sta problematični predvsem dve novi strategiji:

- strategija vse bolj površinskega dojetanja problemov; ljudje probleme zaznavajo le na ravni določenih simptomov, ne zmorejo pa uvideti temeljnega vzroka težav in problemov in zato tudi rešujejo samo trenutne, vidne simptome, ne pa izvirov težav;
- strategija fragmentacije življenja, interesnih sfer; izhaja iz vse večjih pritiskov trga, potrošne družbe, ki nam ponuja vedno nove dejavnosti, smernice, težnje in vse manj možnosti za vodenje dolgoročnih življenjskih strategij mimo trenutnih ponudb na trgu.

Prva strategija je za preučevanje dejavnikov odločanja za starševstvo zanimiva zlasti zaradi pomena, ki ga ima na razširjenost ločitev v sodobnem svetu. Kot bo razvidno v nadaljevanju naloge, je možnost zakonske razveze eden izmed pomembnejših razlogov zmanjševanja odločanja za starševstvo. Način reševanja družinskih in partnerskih težav po načelu strategije površinskega dojetanja problemov dokazuje, kako nove strategije delovanja, poleg številnih drugih dejavnikov, vplivajo na odločitev za starševstvo. Prav tako fragmentiranje življenja in »potrošniška hipnotiziranost«, ki oblikujeta tržni model postmodernega življenja, vplivata na odločitev za starševstvo. Omenjeni model namreč predpostavlja družbo brez družin in otrok. Usmerjen je na posameznika ali posameznico in ukvarjanje s samim seboj. Tržni subjekt je individualiziran in ga ne ovirajo medosebni odnosi, zakon ali družina. Vsakdo naj bo neodvisen, da bo lahko ustregel tržnim zahtevam in idealnim podobam.

Danes se posamezniki sicer lahko odločamo med določeno identitetno ponudbo. Vendar niso vse identitete v enaki meri izbirne. Poleg tega so nestabilne in spremenljive, takšne, kot so danes razmere v družbi. »Samoizdelane identitete morajo biti dovolj trdne, da jih bomo prepoznali kot take, a vendar dovolj gibke, da v nenehno spreminjajočih se, minljivih okoliščinah ne bodo omejevale svobode prihodnjih gibanj« (Bauman, 2002: 64). Sestava svojega

identitetnega kolaža, v katerem nobena identiteta ni odločilna, kvečjemu je strukturalno nadvladujoča, pomeni tudi odpoved kaki ponujeni identiteti. Odpoved je lahko boleča in povezana s tveganji. »Izbira neizbire« (Ule, 2000a: 318) je še vedno odločitev in volja posameznika, ki se sklada z njegovim oziroma njenim življenjskim načrtom. Je neka izbira, in ne preprosto nujnost, usoda, socialni determinizem.

Odločitev za starševstvo je ena izmed možnosti izbire, ki so nam na voljo. Prevzemanje identitete enega od staršev je možnost, izbira, ki je družbeno zaželena, a ne nujna. Ta identiteta očeta ali matere je izbirna oziroma izbrana identiteta, ki v današnjem času ni nujno edina, niti ni odločilna oziroma strukturalno nadvladujoča. Idealiziranje vloge ženske (»supermame«, ki uspešno usklajuje poklicno in zasebno življenje) potrjuje, da dominiranje vloge roditelja ni ne nujno ne zaželeno. Bolj problematičen je vidik stabilnosti in spremenljivosti starševske identitete, pa še ta ne v celoti. Prevzemnaje vloge roditelja, ne pomeni avtomatsko tudi vseživljenjsko »igranje« vloge matere oz. očeta. Odpoved otroku je nekaj, kar si danes lahko privoščimo. Dokaz za to so zakonske razveze ter enostransko prevzemanje vloge skrbnika, vzgojitelja in hranitelja otroka. Vsaj v psihološkem smislu je prevzemanje identitete enega od staršev dokončna in nespremenljiva izbira in kot taka vprašljiva oziroma nezaželena za mnoge posameznike. Vsak posameznik se je prisiljen vprašati, kaj je zanj bolj »boleče«: odpoved starševstvu ali odpoved neskončnim možnostim.

»Zavest o tem, da se igra nadaljuje, da se bo še veliko zgodilo in da seznam čudes, ki jih lahko ponudi življenje, še zdaleč ni končan, je skrajno zadovoljujoča in prijetna. Če naj možnosti ostanejo neskončne, ne sme biti nobeni dovoljeno, da okamenijo v večno stvarnost. Boljše je, da ostanejo tekoče in fluidne in »uporabne do »označenega datuma«, saj bi sicer izrinile druge možnosti in zatrlle prihodnje avanture. Najneveščnejši izziv, s katerim se soočajo posamezniki, je nuja, da vzpostavijo prioritete: nujnost, da se odpovejo nekaterim neraziskanim možnostim in jih pustijo neraziskane.« (Bauman, 2002: 80—81)

Odločitev za starševstvo ostaja breme posameznika oziroma posameznice. »*Biti prepuščen lastni iznajdljivosti* nakazuje duševne stiske in agonijo neodločnosti, medtem ko *odgovornost na lastnih ramenih* daje slutiti hromeči strah pred tveganjem in neuspehom brez pravice do pritožbe in možnosti povračila.« (Bauman, 2002: 27) »Odgovornost, ki nevarno jadra med čermi brezbržnosti in prisile« (Bauman, 2002: 64). Prevzemanje odgovornosti je lahko tudi osrečujoče. Nekateri avtorji pišejo o sreči, ki jo prinašajo samostojna *naprezanja*: » Dogodek polni z zadovoljstvom to, da si ga naredil *tí..* s pomembno odgovornostjo, ki jo nosiš na *svojih* ramenih, s pomembno količino dobrega, ki je *tvoj* prispevek.« (Murray v Bauman, 2002: 27) Kako bomo živeli in sprejemali izzive in zahteve sodobne družbe, je stvar posameznika, njegovih psihičnih, socialnih sposobnosti, karakterja in vzgoje. »Možnosti, da bi se v deželi individualne svobodne izbire izognili individualizaciji in odklonili sodelovanje v igri individualiziranja, prav gotovo ni.« Bauman (2002: 45)

2 ŽIVLJENJE KOT NAČRTOVAN PROJEKT

V moderni družbi je načrtovanje življenja postala vrednota zase. Nekdo, ki mu pri načrtovanju svojega življenja spodleti, pa je hitro označen kot naiven, neodgovoren, neracionalen. Vse manj je danes govora o žrtvah, krivda pa se pripisuje vsakemu posamezniku. (Beck-Gernsheim, 2002: 46) Moderno starševstvo je postalo predmet privatnega načrtovanja in odločanja ter javne skrbi in odgovornosti.

2.1 Načrtovano starševstvo

Kar je bila nekoč najbolj naravna stvar na svetu, zdaj zahteva dolgoročno načrtovanje in razglabljanje. Načrtovanje starševstva postaja kategorija, odprta za različne intervencije, nove dinamike, ki vodijo do spremenjenih načinov življenja. Nasvet, ki spremlja odločitev za starševstvo in ga sodobna družba servira (po medijih, izobraževalnem sistemu, medicinskih strokovnjakih ...), pa se glasi: »Dobro premisli vse skupaj.« (Beck-Gernsheim, 2002: 53) V tem kontekstu narašča število ljudi, ki se odločajo za pozno starševstvo².

Dejavniki odločanja za starševstvo oz. proti njemu so številni in raznovrstni. Pa vendarle odločitev za starševstvo še ni končna z zanositvijo. Čas za previdnost in skrbno načrtovanje se je ob uspešni zanositvi šele dobro začel. Nova medicinska tehnologija, napredek v razvoju človeške genetike so omogočili, da imamo svojo nosečnost pod »popolnim nadzorom«. Ali pa vsaj ustvarjajo takšno iluzijo. Ženski, ki zanosi, so tako danes na voljo različni testi in preventivne meritve, s katerimi strokovnjaki ugotavljajo in zagotavljajo zdravega potomca oz. v nasprotnem primeru (pri genetskih okvarah ploda ipd..) prelagajo na žensko breme odločitve za donositev oz. prekinitvev nosečnosti. Genetska in prenatalna testiranja in njihovi rezultati v sodobnosti so dodaten dejavnik odločanja za starševstvo ali proti njemu. Nosečnost pa dobiva pridevnik »oklevajoča ali neodločena« (Beck-Gernsheim, 2002: 54). Finančni, stanovanjski,

² V 60. letih 20. stoletja so se ženske v EU v povprečju odločale za starševstvo pri 26-27 letih. V letu 1993 pa se je povprečna starost žensk, ki so prvič postale matere, dvignila na 29 let. (Beck-Gernsheim, 2002: 53)

zaposlitveni problematiki se pridruži še moralna in »moralna odiseja se prične« (Blatt v Beck-Gernsheim, 2002: 57). Že tako kompleksna odločitev za starševstvo postane še kompleksnejša. V primeru nezaželenih rezultatov prenatalnih meritev se pred žensko postavi vprašanje življenja in smrti. Na eni strani jo preganja strah pred trpljenjem hendikepiranega otroka in posledic, ki bi jih bila sama deležna. Na drugi strani pa se bori z občutki krivde, strahom pred povzročanjem smrti, žalovanjem za dolgo želenim otrokom. Kot »odgovorni državljanki« in bodoči »odgovorni materi« jo družba nagovarja k odgovornemu ravnanju, takšnemu, ki bo imel tako zanjo kot za celotno družbo čim manj posledic. Povečane zahteve po zdravem otroku postajajo že dolžnost. Dolžnost, ki je produkt starševskega egoizma, osebnih zahtev in teženj ter nevroz, pridobljenih s spremembo forme starševstva samega. Skrbno načrtovano nosečnost je po sodobnih merilih in »načrtujoči mentaliteti« (Beck-Gernsheim, 2002: 63) globalne moderne družbe potrebno, če ne že nujno pripeljati, do konca z vso predanostjo, zavzetostjo, odgovornostjo.

Zanimivo je, da v številnih priročnikih, revijah pa tudi v vsakdanjem pogovoru obstaja težnja, da se je treba nosečnosti in nosečniškega obdobja spontano veseliti, ... izogibajoč se stresu in nervozi ..., biti sproščen, razmišljati pozitivno. Veliko preveč čustev naenkrat — tudi za žensko.

2.2 Razvoj odgovornega starševstva

Načrtovanje družine se povezuje s pojmom odgovornega starševstva. Odgovornost se meri s številnimi parametri. S stabilnostjo partnerske zveze, dohodkom, delovnim časom, ... Zahteva po odgovornosti se je porodila z uporabo kontracepcije in je postala »državljska dolžnost« (Beck-Gernsheim, 2002: 53). Za dolžnostjo se skriva odgovornost in za neodgovornim vedenjem občutek krivde. Tako je lahko kontracepcijska tehnologija vir stigmatiziranja žensk, ki ne želijo biti racionalne in odgovorne. Nenačrtovana nosečnost pa postane breme in odgovornost ženske, ki se mora kot glavna tarča soočati z občutki krivde.

2.2.1 Razvoj dolžnosti staršev

Socialna zgodovina starševstva nas z razvojem starševskih dolžnosti vodi do oblikovanja koncepta odgovornega starševstva. Številne zgodovinske študije nas učijo, kako zelo dolgo časa ni bilo praktično nobene načrtne vzgoje otrok — vsaj ne takšne v »pravem« pomenu besede. Odgovornost staršev je bila, da so bili otroci deležni moralnih navodil oz. napotkov, ki so bolj ko ne temeljili na bogaboječnosti. Vrednote tistega časa so bile osredičene z delom, osnovnimi potrebami po hrani in obleki. Otroci so bili tudi deležni določenega nadzora, ki naj bi jih varoval pred nesrečami, neprimerno vedenje pa je bilo večinoma korigirano s tepežom. Šele s prehodom v moderno družbo lahko govorimo o »odkritju starševstva« (Beck-Gernsheim, 2002: 88). Razsvetljenski princip je poudarjal pomen izobraževanja otrok. »Človek lahko postane nekaj le z izobraževanjem.« (Kant v Beck-Gernsheim, 2002: 88) Otrokov verbalni in sploh intelektualni razvoj, moralna in duhovna rešitev postanejo dolžnosti, ki terjajo od staršev več vključenosti in truda. Spremembe socialne strukture v 18. in 19. stoletju so še posebej vplivale na interes po izobraževanju. Tradicionalno korporativno družbo je nadomestila industrijska, regulirana s tržnimi zakoni. Socialni položaj posameznika je tako postal bolj odprt za spremembe. To so bili začetki, ko so v ospredje začele prihajati posebne sposobnosti in znanje, najprej v višjih buržoaznih slojih ter kasneje v splošni populaciji. V 19. stoletju se dolžnostim staršev, da svojim otrokom omogočijo dobro izobrazbo, pridružijo dolžnosti po ustrezni zdravstveni skrbi in negi. Napredek v medicini, razumevanje vzrokov razvojnih nepravilnosti otrok ter visoka umrljivost dojenčkov so postavili v ospredje pravila higiene ter ustrezne nege otrok. V drugi polovici 20. stoletja je napredek na področju medicine, psihologije in pedagogike vplival na oblikovanje otroških življenj. Hkrati s tem je rasel kulturni pritisk na starše. V napredni industrijski družbi je fizična oskrba oz. nega otrok sicer postala nekoliko lažja zaradi enkratnouporabnih plenit in pripravljeni otroški hrani. V knjigah in revijah se je pojavilo neskončno število nasvetov in napotkov o vzgoji otrok. Vsi z enakim sporočilom: razvoj otroka je zasebna naloga in osebna odgovornost staršev — matere. Od tod naprej je razvoj sledil še smeri razvoja reproduktivne

medicine, prenatalne diagnostike, kar vse je le še bolj vodilo do oblikovanja koncepta odgovornega starševstva.

Pojem odgovornosti se nanaša na več točk, sfer: odgovornost do družbe, odgovornost do lastne družine, moža in drugih otrok, odgovornost do nerojenega otroka. Temeljna naloga staršev je postala socializacija otroka in njegovo umeščanje v družbeno strukturo, vendar z zastavljenim cijem — otrokovim uspehom. Pomoč pri doseganju otrokovega uspeha pa je dolžnost staršev, ki temu cilju prilagajajo svoje življenjske strategije. V družbi, v kateri ni prostora za »poražence«, je lastni uspeh (poklicni, zasebni) prvi pogoj za to, da sploh začnemo razmišljati o sprejemanju odgovornosti za druge. Ali pa morda ne?! V družbi, v kateri so zdravje, zmogljivost, kondicija primarnega pomena in so obravnavani kot naloga vsakega posameznika, in ne zgolj kot usoda, pa je skrb in načrtovanje prav takega, zdravega, zmogljivega otroka vsekakor ključna vrednota. Visoka merila za nego, vzgojo in izobraževanje otrok zahtevajo vlaganje ne le denarja, ampak predvsem psihične in fizične energije. Ta pa prihaja v omejenih količinah, ki jih ni mogoče po volji raztezati. Z njimi je treba ravnati racionalno, kar po mnenju Bohove (1999: 137) kar vsiljuje strategijo nizke rodnosti.

Načrtovanje družine je v današnjem času svojevrsten projekt. Zanj se pod vplivom številnih dejavnikov odločajo mladi odrasli. Kateri so ti dejavniki in kakšen je njihov vpliv na motiviranost mladih odraslih za starševstvo, postavljam v središče naslednjega poglavja.

3 DEJAVNIKI ODLOČANJA ZA STARŠEVSTVO IN PROTI NJEMU

Avtorici Ule in Kuhar (2003: 108) navajata temeljne zahteve, ki naj bi bile izpolnjene, da bi se mlad par odločil za otroka. Omenjeni avtorici poudarjata naslednje t. i. objektivne pogoje za vzpostavitev lastne družinske skupnosti in odločitve za rojevanje:

- zadovoljivo zdravje in plodnost
- končano izobraževanje
- zadovoljiva zaposlitev
- zagotovljena socialna varnost
- zadovoljivo stanovanje
- možnost uskladitve dela, kariere in družinskega življenja
- možnost varstva otroka

Tem dodajata še t. i. subjektivne pogoje:

- zrelost
- kakovost osebnega življenja
- trden, varen in ljubeč partnerski odnos
- odločitev o prevzemu odgovornosti za družino in starše

T. i. objektivne in subjektivne pogoje, ki jih je treba teoretično izpolnjevati, da se par odloči za starševstvo, je mogoče razvrstiti v naslednje skupine dejavnikov odločanja za starševstvo, glede na vidike, ki jih predstavljajo:

- biološki oz. zdravstveni vidik (zadovoljivo zdravje in plodnost)
- izobrazbeni vidik (končano izobraževanje)
- zaposlitveni vidik (zadovoljiva zaposlitev)
- vidik socialne varnosti (zagotovljena socialna varnost; zadovoljivo stanovanje, možnost varstva otroka, ukrepi socialne politike)
- psihološki oz. vrednotni vidik (psihološka zrelost posameznika, kakovost osebnega življenja)
- vidik »kvalitete« oz. vrste partnerskega odnosa (trden, varen in ljubeč partnerski odnos)
- vidik odgovornega starševstva (odločitev o prevzemu odgovornosti za družino in otroke)

Takšna razvrstitev sicer ločuje navedene dejavnike, čeprav so ti v tesni medsebojni povezanosti. Tako npr. stopnja izobrazbe vpliva na

zaposlitev, psihološka zrelost pa na sprejemanje koncepta odgovornega starševstva. Socialna varnost posameznika je najpogosteje zagotovljena ravno z ustrezno izobrazbo in zaposlitvijo. Delitev je smiselna zgolj zaradi analize omenjenih konceptov in lažjega in globljega vpogleda v problematiko odločanja za starševstvo oz. proti njemu.

Lesthaeghe (v Ule, Kuhar, 2003: 108—109) se prav tako dotakne omenjenih skupin dejavnikov in obenem že ponudi grobo analizo, ki bolj kot ne vodi k sklepu, da spremembe na področju omenjenih dejavnikov vodijo k upadanju števila rojstev oz. odločanju za preložitev starševstva na kasnejši čas. Če ostanemo pri zgornji delitvi dejavnikov, lahko po omenjenem avtorju vsem sedmim sklopom dodamo še konkretnejše koncepte oz. družbene pojave, ki vsi po vrsti nakazujejo spremembe, ki se dogajajo na področju družine, partnerskih zvez in življenja posameznikov. Avtor navaja naslednje dejavnike (razvrstila sem jih glede na vidike, ki jih predstavljajo), ki opisujejo oz. opredeljujejo temeljne pogoje oz. zahteve za starševstvo, kakršni so v sodobnosti:

Biološki oz. zdravstveni vidik:

- dostopnost in učinkovitost kontracepcije
- možnost splava
- občutek, da biološka ura še ne tiktaka
- strah pred porodom

Izobrazbeni vidik:

- vedno višja izobraženost in ekonomska avtonomija žensk
- geografska mobilnost mladih odraslih v terciarnem izobraževanju

Zaposlitveni vidik:

- nezaposlenost mladih
- fleksibilnost trga dela
- povečano vlaganje v razvoj kariere pri obeh spolih, skupaj z naraščajočo konkurenčnostjo na delovnem mestu
- objektivne težave pri usklajevanju poklicnega/kariernega in družinskega življenja

Vidik socialne varnosti:

- slabe možnosti reševanja stanovanjskega vprašanja (visoki stroški, nedostopnost – tako za mlade odrasle v začetnih fazah oblikovanja družine kot za gospodinjstva v nadaljnjih družinskih fazah)

Psihološki oz. vrednotni vidik:

- otrokom sovražne družbene in tudi naravne razmere
- strah pred prihodnostjo
- visok standard udobja
- težnja po svobodi, neodvisnosti in avtonomiji
- slabi zgledi iz starševskih družin
- osvobojenost od vpliva tradicionalnih avtoritet (npr. religije)
- večji poudarek na kakovosti življenja, prostem času, zabavi
- razširjanje »postmaterialističnih« vrednot, kot so samouresničevanje, razvijanje osebnih nagnjenj, etična avtonomija, svoboda izbire, strpnost do nekonvencionalnosti
- naraščujoče in visoke potrošne aspiracije (ki ustvarjajo potrebo po dveh dohodkih v gospodinjstvu)

Vidik »kvalitete« oz. vrste partnerskega odnosa:

- izogibanje nepreklicnim obveznostim in želja po ohranjanju »odprte prihodnosti«
- naraščajoča verjetnost ločitve in zato bolj previdno investiranje v lastno osebnost

Vidik odgovornega starševstva:

- zaznana velika odgovornost in velika zahtevnost, ki ju prinaša starševstvo
- dvom o lastnih starševskih sposobnostih

Preplet in medsebojno odvisnost navedenih dejavnikov lahko prepoznamo tudi z opredelitvijo ključnih sprememb, ki vplivajo na način sobivanja oz. družinskega življenja v sodobnosti in jih Beck-Gernsheim v svojem delu (2002: viii) navaja kot osnovo za nove oblike družinskega življenja. V osnovi gre za izpostavljanje podobnih oz. enakih dejavnikov, kot so navedeni zgoraj:

- dosežki moderne medicine ločujejo seksualnost (spolnost) od reprodukcije; eksperimentiranje s spolnostjo je odprlo nove razsežnosti starševstva; danes ločujemo biološko in socialno starševstvo;
- družina vse bolj izgublja pomen ekonomske skupnosti; kar je posledica izobrazbene enakosti med spoloma ter naraščajoče zaposlenosti žensk za plačano delo;
- materialne interese za sklepanje poroke je nadomestila romantična ljubezen kot povod za skupno življenje;
- naraščujoče število razvez;
- alternativna seksualna razmerja dosegajo vedno večjo socialno, legalno in uradno priznavanje, kljub široko razširjeni diskriminaciji.

Da omenjeni dejavniki res botrujejo nižji stopnji rodnosti in še nekaterim drugim demografskim spremembam, ki se odvijajo v zadnjih treh desetletjih v Evropi, potrjuje avtorica Drew (1998: 11), ki poleg zmanjšanja smrtnosti novorojenčkov in zvišanja življenjske dobe navaja tudi naslednje demografske spremembe:

- zmanjšanje rodnosti; zlasti rojstva drugega in tretjega otroka;
- naraščanje »childlessness«— nestarševstva.

Josipovič (2004: 61—68) piše o neposrednih in posrednih dejavnikih rodnosti. Prve razvršča v tri skupine vzrokov, ki vplivajo na :

- vzpostavitev spolnih odnosov
- izpostavitev zanositvi
- nosečnost in porod

Navedene vzroke avtor tudi podrobneje opredeli in bolj kot ne potrudi stališča in podatke prej omenjenih avtorjev. Poudari pa še pomen perspektive, s katere se lotimo preučevanja posameznih vzrokov oziroma dejavnikov rodnosti, in sicer ločuje *vzroke* in *dejavnike*. *Vzrok* definira kot individualni razlog, medtem ko vzrok postane *dejavnik* v obravnavi neke populacije (v kateri določeni vzrok vpliva na rodnost celotne populacije). Demografsko stališče je pomembno tudi s sociološkega stališča. Sodobna individualizirana družba namreč tvori in spodbuja mnogovrstne, raznolike, spremenljive, originalne in individualne identitete in življenjske poteke. Skupnih točk sodobnih biografskih projektov je vse manj. V tem kontekstu se je smiselno

vprašati, koliko sploh lahko govorimo o *dejavnikih*, ki vplivajo na rodnost. Morda je bolj smiselno govoriti o individualnih *vzrokih* posameznikov in posameznic. Takšen pogled daje izvrsten izgovor socialnim politikam pri iskanju sistemskih rešitev za urejanje družinskega življenja ter v duhu individualizacije prenaša odgovornost za lastno življenje na pleča posameznikov. Vsekakor to ne sme biti izgovor sociologom in drugim akterjem družbenega definiranja, katerih »kritična misel« (Bauman, 2002: 66) mora osvetliti številne ovire .., jih preiskati ter zasebne probleme prevesti v javna vprašanja.

Pomembnejši kot neposredni so za Josipoviča posredni dejavniki rodnosti, ki po njegovem mnenju odrejajo zunanji okvir neposrednih dejavnikov rodnosti. Omenjene dejavnike deli (po Malačič v Josipovič, 2004: 63—68) na biološke, ekonomske, družbene, kulturne, antropološke, psihološke in geografske. Opozarja na njihovo kompleksnost in medsebojno prepletenost, ter dodaja, da množica različnih dejavnikov v odvisnosti od časa in prostora različno vpliva na raven rodnosti. Zavedati se moramo, da ne bomo našli dejavnika, ki bi sam v celoti determiniral rodnost.

V nadaljevanju se bom osredotočila na dejavnike, ki opredeljujejo vidike zaposlitve in izobraževanja. Predstavila bom pomen in ukrepe socialne politike za socialno varnost posameznikov in vpliv le-te na odločitev za starševstvo oz. proti njemu. Ne nazadnje bom poudarila pomen partnerske zveze pri odločanju za starševstvo oziroma proti njemu. Koncept odgovornega starševstva in biološki dejavniki odločanja za starševstvo oz. proti njemu, o katerih sem pisala v prejšnjem poglavju, tvorijo skupaj z drugimi navedenimi skupinami dejavnikov motivacijsko strukturo odločanja za starševstvo, ki je aktualna za današnji čas.

3.1 Izobrazbeni vidik

Končano izobraževanje je po mnenju nekaterih avtorjev (stran 24) temeljna zahteva, ki naj bi jo par izpolnjeval, da bi se odločil za starševstvo. Po drugi strani pa se vedno višja izobraženost žensk navaja kot dejavnik zaviranja vstopanja v starševstvo. Torej izobrazbena kariera vsekakor vpliva na motivacijo za starševstvo.

Ali lahko torej izboljševanju izobrazbene ravni žensk pripisujemo poglavitno odgovornost za odlaganje ali celo odpovedovanje prvih rojstev? Raziskava Kvaliteta življenja v Sloveniji, 1994 (Črnič Istenič, 1998: 165) pojasnjuje zvezo med izobrazbo in procesom stopanja v materinstvo v Sloveniji. Rezultati analize so pokazali, da je treba razloge za to iskati v drugih karierah, ki jih živijo današnje ženske v Sloveniji, zlasti v partnerski in stanovanjski. Kako je v drugih državah Evrope? Rezultati mednarodne komparativne raziskave The New Role of Women, Family Formation in Modern Societies, ki je zajela osem evropskih držav (Veliko Britanijo, Švedsko, Francijo, Italijo, Španijo, Nemčijo, Madžarsko, Nizozemsko in ZDA) (Blossfeld v Črnič Istenič, prav tam), so pokazali, da je z vidika povezanosti med izobrazbo in procesom oblikovanja družine mogoče razlikovati med dvema skupinama držav. Sloveniji se tako pridružujejo Švedska, Nemčija, Madžarska in ZDA. Za te države je tako kot za Slovenijo značilno da je izobrazbena raven žensk zelo malo ali skoraj nič povezana s procesom oblikovanja družine. Bolj izobražene ženske le odlagajo prevzemanje svoje materinske vloge, kar za stopnjo rodnosti sicer pušča posledice. Za države s prevladujočim tradicionalnim družinskim sistemom (npr. Italijo) je značilno, da izobrazbena raven dejansko negativno vpliva na proces oblikovanja družine.

Sklepamo lahko, da težnje žensk po višji izobrazbi ne vplivajo v vseh državah na odločitev za starševstvo. Širše gledano, vplivajo na velikost družin ter stopnjo rodnosti. Izobraženim ženskam se tako pripisuje odgovornost za odlaganje prvih rojstev, ponekod pa tudi odgovornost za odpovedovanje starševstvu. Nič kaj presenetljivo niso iz zgoraj predstavljenih ugotovitev raziskave izvzeti moški. Dokazuje, da je odločitev za starševstvo predvsem odločitev ženske, pa bi bilo potrebno iskati še drugje. Nekoliko sem se dotaknila te problematike

v prejšnjih poglavjih. Pa vendar bi bilo v času "modernih" — v družinsko življenje vključenih očkov — prenašano sklepati, da pri odločanju za starševstvo moški nimajo besede. Ženske bi svojo "naravno pravico in dolžnost", da se odločijo za zanositev, morda celo raje preložile na koga drugega, saj nenehno odločanje, izbiranje in tehtanje odločitev in prevzemanje odgovornosti o poteku lastnega življenju nedvomno vpliva na željo po ustvarjanju novega življenja, zlasti takšnega, neobgljenega in pomoči potrebnega, kot je življenje novorojenčka. Vseeno dvomim, da bi si, tudi če bi bilo mogoče³, ženske odvzele to "od Boga dano" vlogo. Da si vlogo "matere, skrbnice, vzgojiteljice, negovalke, prenašalke kulture" (Jogan, 1991: 34) želijo deliti z moškimi, so nedvomno že dokazale. Nedvomno to dokazujejo še naprej, tudi z izobraženostjo.

3.2 Zaposlitveni vidik

Analiza dejavnikov odločanja za starševstvo oz. proti njemu, osvetljena z zaposlitvenega vidika, postavlja v ospredje širše družbene spremembe, ki so se zgodile na trgu delovne sile. S tem v zvezi se rado govori o fleksibilizaciji dela, ki ima za posledico ali rezultat nove oblike dela in zaposlitve. Spremenjene delovne prakse vplivajo na način oz. zmožnost usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, kar bolj kot ne vodi k novim načinom spolnega razlikovanja, posledično pa vpliva tudi na odločitev za starševstvo.

3.2.1 Restrukturiranje trga delovne sile

Fleksibilizacija

Največji preobrat, ki je nastal na trgu delovne sile, se je zgodil s premikom od predelovalne industrije k storitvenim dejavnostim. Le-te sedaj prevladujejo.

³ Vprašanje časa je, kdaj nas bo razvoj medicine pripeljal tako daleč, da za nosečnost in rojstvo otroka ne bo več potrebno žensko telo.

S tem v zvezi se rado govori o fleksibilizaciji dela. To na kratko pomeni, da delovni pogoji niso več vezani na 24-urne produkcijske cikle, na navaden osemurni delavnik, temveč na porast storitvenih dejavnosti, ki zahteva neenakomeren, podaljšan delavnik, ki močno variira skozi teden. »Atipičen delovni čas« (Drew in drugi, 1998:90) je posledica povečane konkurence in tekmovalnosti med podjetji. Fleksibilizacija in atipično delo sta lahko odgovor na različne probleme. Zaposlitev za polovični delovni čas (kot oblika atipičnega dela) lahko daje različne možnosti za različne udeležence trga dela. Država ga vidi kot rešitev za povečano nezaposlenost, delodajalci kot možnost poceni delovne sile ter zaposleni kot možnost kombinacije plačanega in neplačanega dela. Vendar fleksibilizacija dela lahko vodi do marginalizacije ženskega spola. Za mnoge so atipične oblike zaposlitve, med katere spadajo tudi začasna zaposlitev za določen čas ter delo med vikendom oz. delo na domu, postale sinonim za žensko zaposlitev⁴. Ženske so številčneje zastopane med delavci za polovični delovni čas, začasnimi delavci, delavci na domu, skratka na delovnih mestih z manjšim plačilom in/ali manjšo socialno varnostjo, kot so je deležni »tipični« poklici (Drew, prav tam). Nekateri avtorji tako fleksibilizacijo opredeljujejo kot »strategijo za povečanje izkoriščanja ženske delovne sile ... « (Cockburn v Drew in drugi, 1998: 95). Drugi jo predstavljajo bolj nevtralnno, kot spremembo institucionalnih, kulturnih ter drugih socialnih ali ekonomskih pravil in praks. Ne nazadnje pa je omenjenemu procesu treba priznati tudi pozitivno plat, ki daje možnost usklajevanja zasebnega in poklicnega življenja. To je možnost, ki jo zaenkrat uporabljajo le ženske, čeprav, participacija žensk na trgu dela lovi moško udeležbo⁵. Dejstvo, da so danes očetje vključeni v vzgojo in skrb za otroke, ne odvzema

⁴ Restrukturiranje trga delovne sile in omenjena problematika še posebej poudarjata starostno skupino žensk med 25 in 49 letom. Velik delež le-teh ima namreč otroke oz. je odgovoren za oskrbo ostarelih ali oboje. Ta starostna skupina dosega najvišjo stopnjo ženske aktivnosti, tudi v primerjavi s starostno skupino žensk med 15 in 24 letom (katerih aktivnost je upadla zaradi naraščajoče težnje po izobraževanju). Enake težnje veljajo za vse države EU. Stopnja aktivnosti žensk med 25 in 49 letom je višja od 50 % in dosega najvišji delež pri zaposlitvah za polni delovni čas (v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami žensk). (Drew, prav tam)

⁵ Aktivnost za delo sposobnih žensk (med 15 in 64 letom) je v zadnjih desetih letih narasla za skoraj 10 % in sicer v večini držav EU. Istočasno je večina teh držav izkusila podobno porast najbolj pogostih oblik atipičnega dela — tj. polovičnega delavnika oz. zaposlitve za polovični delovni čas (Drew, prav tam).

ženskam bremena skrbi za družino. Ženske še vedno ostajajo gospodinje za »polni delovni čas«, kljub zaposlitvi (Hernes v Drew in drugi, 1998:168). Tako so danes moški in ženske siljeni usklajevati družinsko in poklicno življenje, če želijo preživeti. Usklajevanje poklicnega in družinskega dela ter ne nazadnje določanje prioritet pa se v večji meri dotakne žensk. Iz očitnega razloga: one so namreč tiste, ki se formalno z nastopom porodniškega dopusta izolirajo od trga dela (ter prevzamejo nase glavino skrbi za družino), neformalno pa se to zgodi v trenutku, ko/če zaposlitev dobijo, če ne že takrat, ko se rodijo kot deklice. Iz biološko določene različnosti se tako konstruira socialna neenakost. Vse pa poteka v krogu z videzom naravnosti (Jogan, 1991: 39). Spremenjene delovne prakse, ki so navidezno izboljšale položaj žensk, v resnici poglobljajo neenakost med spoloma. Vendar se razlikovanje ne konča le pri spolni segregaciji. Po mojem mnenju spremenjen položaj žensk in njihov ogorčen boj za enakopravnost z moškimi posledično razdvaja ženske na dve skupini. Tiste, ki si z doseganjem moškim enakovrednih položajev delijo z njimi tudi vse privilegije in pravice (tj. ekonomsko neodvisnost, visok družbeni status ...), ter tiste, ki so zaradi prvih, t.i. karieristk, še bolj depriviligirane in ujete v še hujše pasti, kot so bile pred »spopadom spolov«. Slednje bi lahko poimenovali matere. Te si delijo mesto s socialno šibkimi in ekonomsko odvisnimi. Kritika na tem mestu ne zadeva (ambicioznih, izobraženih in uspeha željnih) žensk, temveč sistem, ki to delitev dopušča. Enoletna »odsotnost« ženske – matere s trga dela, ne pogojuje družbe, ki bi se množično razmnoževala in obenem zagotavljala ekonomsko, socialno ter tudi psihološko enakovrednost in enakopravnost spolov. V takšnih družbenih okvirih je naloga vsake ženske, ne moškega, da sprejme ali zavrne odločitev za spočetje otroka.

Nova ekonomija in spremenjen trg dela močno vplivata na zasebno in družinsko življenje in ne nazadnje tudi na odločitev za starševstvo. Mladi odrasli se po končanem izobraževanju podajajo v boj za delo in preživetje. Zagotavljanje dolgoročne ekonomske varnosti, ki bi posledično botrovala odločitvi za starševstvo, postaja primarna naloga posameznika.

3.3 Vidik socialne politike

Vpogled v cilje in tematike socialne politike razkriva tako odnose med spoloma kot odnose med generacijama. Ti so bržkone producirani tudi od države oziroma državnih politik. V kolikšni meri in na kakšen način omenjene politike vplivajo na odločitev za starševstvo, bom predstavila v nadaljevanju.

3.3.1 Cilji prebivalstvene in družinske politike

Prebivalstvena politika se udejanja samo v odnosu med politikami in z drugimi politikami, ki posredno ali neposredno vplivajo na razvoj prebivalstva. Med temi politikami je na prvem mestu družinska politika. Ta je v svojem bistvu socialna politika, ta pa je spet povezana s finančno, gospodarsko, zdravstveno politiko (Boh, 1999: 141). Obe omenjeni politiki sta nujni sestavini načrtovanja družbenega razvoja, ki mora zagotoviti normalno in nenehno reprodukcijo. Vendar cilji in metode prebivalstvene politike, ki predvsem varujejo nacionalne cilje, ne delujejo vedno v korist otroka in družine in ne ščitijo njunih individualnih interesov. H glavnim ukrepom⁶ družinske in nasploh socialne politike

⁶ NEKATERI UKREPI SOCIALNE POLITIKE V DRŽAVAH EU

Pravice, povezane z nosečnostjo in materinstvom določa Direktiva o varstvu nosečih delavk (92/85/EEC), sprejeta oktobra 1992, ki so jo do konca leta 1994 ratificirale vse članice Evropske unije z namenom, da bi se v vseh državah EU definirala specifična tveganja, s katerimi se na delovnem mestu soočajo nosečnice, delavke, ki so nedavno rodile in doječe matere. Gre za krovno direktivo, vendar pa se zakonodaja od države do države razlikuje. Večina zakonodaj članic EU ne opredeljuje posebej nosečnic, temveč njihova terminologija obravnava le delavke, ki so nedavno rodile, in doječe matere. Izjema je Luksemburg, ki posebej opredeljuje noseče delavke kot tiste, ki so o svojem stanju z zdravniškim potrdilom obvestile delodajalca. To pa je v nasprotju z Direktivo, ki ne dovoljuje, da bi to lahko kdorkoli od delavke zahteval. V večini članic EU pa sicer velja, da delavke, dokler svojih delodajalcev ne obvestijo o nosečnosti, o tem, da so nedavno rodile, ali o tem, da dojijo, ne morejo izkoriščati pravic, ki jim po zakonu pripadajo. Direktiva 92/85/EEC v svojem 3. členu predvideva, da bodo države Evropske unije upoštevale priporočila Posvetovalnega komiteja za varstvo, higieno in zdravstveno varstvo na delu, še posebej pa nalaga delodajalcem, da nosečnic, delavk, ki so nedavno rodile, in doječih mater ne izpostavlja kakršnimkoli tveganjem na delu. Prav tako imajo delavke pravico, da so o morebitnih tveganjih na delovnem mestu vnaprej obveščene. V Sloveniji Zakon o delovnih razmerjih, ki sledi omenjeni direktivi, določa, da imajo delavci zaradi nosečnosti in starševstva pravico do posebnega varstva, in delodajalca zavezuje, da mora omogočiti lažje usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti. Prav tako je delodajalec dolžan prilagoditi delovne pogoje in delovni čas, da bi se izognili kakršnemkoli tveganju delavk. Direktiva omogoča pravico delavk do porodniškega dopusta neprekinjeno najmanj 14 tednov pred porodom ali po njem v skladu s posamezno

spadajo: ekonomski ukrepi, razvijanje izobraževalnih možnosti, skrb za zdravstveno in otroško varstvo, gospodinjski servisi, varstvo materinstva, zaposlovanje in varstvo pri delu, reševanje stanovanjskega problema.

zakonodajo. To obdobje vključuje vsaj 2 tedna obveznega porodniškega dopusta pred porodom ali po njem. Razlike so od države do države precejšnje. V Sloveniji je po zakonu o delovnih razmerjih delodajalec dolžan zagotavljati pravico do odsotnosti z dela ali krajšega delovnega časa delavcu zaradi izrabe porodniškega dopusta, dopusta za nego in varstvo otroka oz. starševskega dopusta, določenega z drugim zakonom (podrobnosti v naslednjem poglavju). Direktiva določa, da od začetka nosečnosti pa do konca porodniškega dopusta delodajalec ne sme prekiniti delovnega razmerja. Edina izjema je odpust, ki ni povezan z nosečnostjo in je v skladu z zakonodajami posameznih držav. V Sloveniji delodajalec ne sme odpovedati pogodbe o zaposlitvi delavki v času nosečnosti ter ves čas, ko doji otroka, in staršem v času, ko izrabljajo starševski dopust v obliki polne odsotnosti z dela. Direktiva med drugim v skladu z zaposlitveno pogodbo zagotavlja delavkam tudi pravico do plačanega dopusta iz zdravstvenih razlogov, zdravja otroka in za čas, ko delavki nočno delo pomeni tveganje. Preden je bila Direktiva 92/85/EEC sprejeta, so imele članice EU zaščito nosečih delavk urejeno vsaka drugače. Ponekod, denimo v Italiji, na Nizozemskem in v Franciji, je bila stopnja zaščite višja, kot jo zahteva direktiva, drugod pa občutno nižja. Posledica sprejetja Direktive je tako na Švedskem in Portugalskem višja stopnja zaščite, v Veliki Britaniji pa je povzročila znižanje te stopnje. Na Irskem je uresničevanje direktive pripeljalo do bistvenih izboljšanj, povezanih predvsem z delovnimi pogoji med nosečnostjo in zgodnjim materinstvom. V Sloveniji sta Zakon o delovnih razmerjih in Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih sicer usklajena z Direktivo 92/85/EEC. Vprašanje pa je v kolikšni meri se uresničujeta.

PREDSTAVITEV KONKRETNIH UKREPOV DRUŽINSKIH POLITIK V SLOVENIJI

V Sloveniji imaj družinska politika vgrajen model matere delavke iz različnih razlogov: dolge tradicije participacije žensk v ekonomskih dejavnostih, potrebe po ženski delovni sili — zlasti od šestdesetih let naprej, nenehnega naraščanja povprečne izobrazbe žensk, razširjanja in vpliva feminističnih idej, kar pomeni vrsto državnih ukrepov in ugodnosti. V Sloveniji so v primerjavi z drugimi evropskimi državami številni ukrepi družinske politike tako ugodni in prijazni do družine, da se o Sloveniji govori celo kot »Švedski na jugu« (Ule, Kuhar, 2001: 131). Porodniški dopust v Sloveniji traja 105 dni polne odsotnosti z dela. Otrokov oče ima pravico do očetovskega dopusta v trajanju 90 dni. Neposredno po preteku porodniškega dopusta ima eden od staršev pravico do dopusta za nego in varstvo otroka, in sicer v trajanju 260 dni. Ta dopust se izrabi v strnjenem nizu v obliki polne ali delne odsotnosti z dela, največ 75 dni pa se lahko prenese in izrabi najdalj do 8. leta starosti otroka. Starševsko nadomestilo, ki ga krije zdravstveno zavarovanje v času odsotnosti z dela, obsega 100 % povprečne mesečne plače upravičene osebe v dvanajstih mesecih pred dopustom. V Sloveniji so vsi starši upravičeni do družinskega prejemka v obliki pomoči ob rojstvu otroka. Kadar dohodek ne presega zgornje meje dohodkovnega razreda, prejemajo otroški dodatek. V posebnih primerih so upravičeni do starševskega dodatka, dodatka za veliko družino, dodatka za nego otroka ali delnega plačila za izgubljeni dohodek. Starši lahko izbirajo med javnimi in zasebnimi vrtci. Država krije del stroškov vrtca. Obseg subvencioniranja predšolske vzgoje je odvisen od dohodkovnega položaja družine. Nižji dohodkovni razredi so obremenjeni manj, višji bolj. Povprečna subvencija na otroka je bila leta 1998 okrog 69 % cene (Ule, Kuhar, 2003: 132).

Po mnenju Bohove (prav tam) pa čeprav so omenjeni ukrepi namenjeni izboljšanju kakovosti življenja družin in otrok, ne vplivajo na željo staršev, da bi imeli več (ali manj) otrok. Podružabljanje družinskih funkcij ne spreminja motivacijske strukture za starševstvo. O učinkovitosti oziroma vplivu družinskih politik pišeta tudi Uletova in Kuharjeva (2003: 134). Po njunem mnenju so družinske politike potrebne, ne pa tudi zadostne za zvišanje rodnosti. Kot primer navajata nordijske države in Francijo, ki sicer ponujajo zadostne dokaze, da imajo velikodušne družinske politike določen vpliv celo na povečanje rodnosti. Njihova formula uspeha sestoji iz plačanega materinskega dopusta, subvencioniranega oz. brezplačnega varstva otrok in dela s skrajšanim delovnim časom. Te države tudi potrjujejo, da je visoka stopnja zaposlenosti žensk pravazaprav prvi pogoj za reprodukcijo v modernih družbah. Kljub temu avtorici ugotavljata, da velikodušen program družinskih politik, ki je tudi razmeroma drag in zahteva zelo veliko politične volje, ni jamstvo za visoko stopnjo rodnosti. Pomemben vpliv na rodnostno vedenje pa pripisujeta zlasti gospodarskim vzponom in padcem. Ekonomski cikli in obeti, v katerih se izmenjavajo obdobja gospodarske rasti in stagnacije, rezultirajo v bodisi zvišanju življenjskega standarda bodisi v naraščujoči nezaposlenosti. Zadnja od teh povzročča občutke negotovosti glede prihodnosti in posledično upad rodnosti. Omenjeni avtorici tako skleneta: »Stabilno gospodarstvo, ki zagotavlja varne službe in zagotovljen življenjski standard, vpliva na »kvaliteto« družbe nasploh in ohranja pozitivna pričakovanja pri ljudeh. Prizadevanja za združljivost družinske politike z realnim socialnim, ekonomskim in demografskim stanjem pa postaja naloga vrha vlade, občin, socialnih organizacij, množičnih medijev, skratka celotnega politično-kulturnega prostora« (Ule, Kuhar, 2003: 134). O učinkovitem raziskovanju rodnostnega vedenja se sprašuje tudi avtorica Černič Istenič. Na podlagi raziskave »Kvaliteta življenja v Sloveniji« ugotavlja, da bi moralo biti raziskovanje rodnostnega vedenja v Sloveniji v prihodnje še močnejše osredotočeno v odkrivanje značilnosti stanovanjske, zaposlitvene in partnerske kariere. Tovrstna sociološka dognanja so in bi morala biti socialnim oziroma družinskim politikam pomemben vir podatkov ter osnova za sistemsko reševanje. Da bo potrebno več kot le nekaj ukrepov socialnih politik ter da se bo moral spremeniti celoten družbeni prostor in miselnost nasploh, se

strinja tudi Kaufmann (v Beck-Gernsheim, 2002: 83). In sicer opozarja na medgeneracijske in spolne relacije ter na pomen le-teh za dvig kvalitete življenja posameznikov in družin. Več o omenjeni problematiki bo na naslednjih straneh (v podpoglavju Medgeneracijska pogodba in odnosi med spoloma). O pomenu socialnih politik in vplivu le-teh na rodnost pišejo in razpravljajo tudi drugi avtorji, ki tako širijo tematiko na področje zaposlitve. Med drugim tudi iščejo odgovore na vprašanje, ali je naglo upadanje stopnje rodnosti odsev svobodne volje žensk ali odziv na pomanjkanje socialne podpore. Hallu (v Drew in drugi, 1998:15) se zdi malo verjetno, da se bo stopnja rodnosti povečala, razen če ne bo prišlo do številnih ukrepov javnih oz. socialnih politik, ki bodo staršem pomagali uskladiti starševstvo in plačano delo. Celó če se bo to zgodilo, je malo možnosti, da se bo stopnja rodnosti opazneje dvignila. Da nizka stopnja rodnosti ni zgolj posledica individualizacije oz. povečane možnosti individualne izbire, se strinja tudi Folbre (v Drew in drugi, prav tam), ko trdi, da gre za krožni proces oz. bitko s stroški, ki jih prinaša otrok, in tehnološkimi spremembami. O koristih in stroških piše tudi Malačič (v Boh, 1999: 137): »Ljudje določijo število otrok, ki jih želijo imeti tako, da primerjajo zadovoljstva in koristi, ki jih dobijo od dodatnega otroka z denarnimi in psihološkimi stroški za tega otroka«. Koristi, ki jih imajo dandanes starši od svojih otrok, so pretežno socialne in čustvene narave. Zadovolji pa jih lahko že en otrok. Nekoliko širše in iz drugačnega zornega kota gleda na problematiko upadanja rodnosti Josipovič (2004: 10). Sprašuje se, ali je izumiranje in izumrtje nekega naroda res tragično. In v nadaljevanju: »Ali lahko kljub doseženemu družbenoekonomskemu razvoju dopustimo stihijski razvoj prebivalstva – glede na to, da Slovenija nima uzakonjene niti celovite družinske politike niti prebivalstvene politike«. Isti avtor opozarja še na odgovornost pripadnikov človeške vrste, da s svojim ravnanjem popravi napake in ustvari razmere, ki bodo stabilizirale število prebivalstva na nivoju, ki ga planet še prenese. Eden najpomembnejših ciljev prihodnjega razvoja prebivalstva bo po njegovem mnenju dosežen s stabilizacijo rodnosti na nizki, vendar samoobnovitveni ravni.

3.3.2 Medgeneracijska pogodba in odnosi med spoloma

V osemdesetih letih 20. stoletja upadanje rodnosti ter višja življenjska doba odpirata nove teme, strahove in dileme na področju socialne politike. Odnose med spoloma pretrese nova dinamika, povezana z odnosi med generacijama. Strah pred depopulacijo in staranjem prebivalstva sproža preplah in naravnost kataklizmične napovedi (Boh, 1999: 141).

Sicer splošno sprejeta vrednota enakosti pravic za moške in ženske ostaja v vsakdanjem življenju zanemarjena in nerealizirana. Eno od dejstev, ki kažejo na to in obenem poudarjajo dinamiko medgeneracijskih odnosov, je dejstvo, da vzgoja in skrb za otroke ostaja žensko delo in dolžnost. To vlogo prevzemajo – kot naravno dejstvo — matere ob pomoči babic. Raziskovalne študije EU kažejo, da so večinoma babice tiste, ki skrbijo za otroke po odhodu matere v službo (Rerrich v Beck-Gernsheim, 2002: 68). Prav nič ne preseneča dejstvo, da so ravno te mlade matere tiste, na katere pada dolžnost skrbi za ostarele. Za večino tako ostaja družina glavni in najpomembnejši dejavnik pomoči. Če družina že dovoli vstop profesionalnim pomočnikom, pa znova ne preseneča, da je profesionalni oskrbovalec ženskega spola. To je le eden od pokazateljev dejanske neenakosti med spoloma. V sodobnosti si moški sicer prizadevajo biti bolj vključeni v vzgojo otrok in v resnici tudi postajajo. Pa vendarle so ženske tiste, ki so izpostavljene večjim pritiskom, ki ogrožajo tako njihovo zdravje kot splošno počutje. Izmučenost, razpetost, čustvena izžetost, pomanjkanje spanca in energije so tegobe, ki tarejo mlado mamico. V modernem svetu, kjer so povečane vrednote zdravega in kvalitetnega življenja, je občutenje bremen vsakdanjega življenja še toliko večje. Ženske vse bolj doživljajo pritiske in želje po »svojem življenju«. Dojemanje otrok kot »profesionalnega, socialnega in finančnega rizika« (Beck-Gernsheim, 2002: 73) vpliva na odločitev žensk za starševstvo. Taka občutenja puščajo malo prostora, časa in energije za »življenja drugih«. Posledica tega je prelagajne starševstva na kasnejše obdobje v življenju, ko so potrebe po individualizaciji življenja, avtonomiji in varni prihodnosti bolj kot ne zadoščene. Nadalje se to kaže v zmanjšani rodnosti, saj imajo ženske navadno namesto dveh

ali treh otrok le enega ali pa se v uživanju svojega »osvobojenega« življenja zanj sploh ne odločijo.

3.3.3 Babice — skrita pomoč pri skrbi za otroke

Sprememba poteka normalne ženske biografije ustvarja ne samo nov tip ženske, ampak tudi nove babice. Te sicer rade pomagajo pri varovanju otrok. Pa vendarle niso več pripravljene biti na razpolago ves čas in kadarkoli (Rerrich v Beck-Gernsheim, 2002: 74). Podaljšanje življenjske dobe je poleg spremembe identitet starejših in osterelih — zlasti žensk, naslednji izmed dejavnikov, ki v povezavi z odnosi med spoloma teži k spremembi socialne politike. Mediji so danes polni oglasov o mladostnih starejših ljudeh, ki prekipevajo od energije in življenjskega elana. Alternativni življenjski stili postajajo na voljo tudi starejšim generacijam. Osvobajanje posameznikov iz spon družine, ki se kaže v številnih ločitvah, enostarševskih družinah in drugih načinih bivanja, poraja vprašanje, kdo bo skrbel za »osvobojene posameznike«, ko ne bodo več tako samostojni, avtonomni, polni življenja in energije — ostareli in bolni? Zanimanje temačnih strani tradicionalnega družinskega življenja in dosežkov žensk v boju za enakopravnost z moškimi bi morda dali upanje, da se bodo ženske »vrnile v družine«. Pa vendarle se to ne bo zgodilo, čeprav bi to pomenilo eno izmed rešitev za socialno politiko. Vrnitev žensk v njihov tradicionalni položaj bi državo vsekakor stala manj kot npr. reševanje problematike s prelaganjem družinskih funkcij na ustrezne institucije. Najbolj obetajoča rešitev pri razreševanju medgeneracijskih in spolnih relacij se tako ponuja s spremembo odnosov med spoloma, konkretnije, z redistribucijo družinskega dela med oba spola. Pozivanje moških, naj bodo bolj vključeni v oskrbo otrok in ostarelih, mora podpreti socialna politika. Specifični ukrepi morajo biti storjeni (porodniški dopust, fleksibilno prilagajanje delavnika ciklom družinskega življenja ipd..). »Stabilnost družine bo zagotovljena le, ko bodo moški z zadostnim vključevanjem v družinsko življenje in delo razblinili ženske dvome, bremena« (Kaufmann v Beck-Gernsheim, 2002: 83). Medijsko izpostavljena gesla v smislu "Očka, aktiviraj se"⁷, ki se te dni pojavljajo na

⁷ O projektu "Moški in starševstvo - aktivno očetovstvo"

televizijskih zaslonih in pozivajo moški del poulacije naj izkoristi "od države dano" pravico do porodniškega dopusta, nakazujejo, da v t. i. "moškosrediščni" (Jogan, prav tam) kulturi prihaja do sprememb miselnosti in smiselnosti. Na učinek propagandnih medijev opozarja tudi Josipovič (2004: 140). Po njegovem mnenju moramo začeti izvajati premišljene dolgoročne ukrepe, pospremljene z medijsko kampanjo, če želimo zagotoviti nemoteno reprodukcijo prebivalstva. S sistemom izobraževanja in po sredstvih javnega obveščanja lahko povečamo občutljivost prebivalstva za demografske težave in oblikujemo pozitivno motivacijo prebivalstva za doseganje enostavne reprodukcije.

Solidarnost med generacijama tako postaja odvisna od solidarnosti med spoloma. V tem kontekstu se je moderniziral tudi koncept materinstva.

Urad za enake možnosti je partner pri mednarodnem projektu "Moški in starševstvo – aktivno očetovstvo", katerega nosilec je danski Urad za enakost spolov. Projekt se izvaja v okviru programa, ki se nanaša na Okvirno strategijo Skupnosti za enakost spolov (2001—2005) in ga sofinancira Evropska komisija. Glavni namen mednarodnega projekta je odpravljanje ovir v družbi, družini in na delovnem mestu, ki jih povzročajo stereotipi o vlogah spolov. Cilj projekta je povečanje aktivne udeležbe moških oziroma očetov v družinskem življenju oziroma pri skrbi za otroke. Projekt, ki ga izvaja Urad za enake možnosti, ima dva glavna cilja:

1. Z raziskavo identificirati razloge (strukturne ovire, stereotipe) v družini, na delovnem mestu in širše v družbi, ki očetov ne spodbujajo k aktivnejši starševski vlogi, predvsem pri izrabi dopusta za nego in varstvo otroka ter očetovskega dopusta;
2. v okviru aktivnosti ozaveščanja spodbujati pozitivno podobo aktivnega očetovstva in odpravljati stereotipe ter kulturne ovire, ki definirajo vloge žensk in moških v družinskem življenju in širše v družbi.

Očetje v Sloveniji

- Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2002 je 338.621 očetov živelo z otroki; večina (96 %) je živela z ženo oziroma partnerko in otroki, 4 % očetov je živelo samih z otroki.
- Povprečna starost očeta ob rojstvu otroka je bila leta 2003 32 let.
- 10.971 očetov otrok, rojenih v letu 2003, je izkoristilo očetovski dopust v povprečnem trajanju 8 dni.
- 2,3 % očetov si je leta 2003 z materami delilo del dopusta za nego in varstvo otroka.
- Po podatkih raziskave o porabi časa iz leta 2000 so moški namenjali skrbi za otroke, mlajše od 6 let, povprečno 56 minut na dan (ženske 2 uri 23 minut) ter skrbi za otroke do 9. leta starosti 4 ure 7 minut dnevno (ženske 6 ur 9 minut). (<http://www.uem-rs.si/slo/ocka.html>)

3.3.4 Modernizacija materinstva

Koncept zaposlene matere je izrednega pomena za socialno politiko kot tudi za sociološko teorijo, saj se dotikata dveh temeljnih aktivnosti vsake družbe: materialne preskrbe in človeške reprodukcije ter skrbi za potomce. Osnovni elementi v definiciji materinstva so tako odgovornost za otroke, skrb, nega, vzgoja oz. primarna socializacija otrok. Povečana udeležba žensk mater na trgu dela pa opozarja, da so si ženske »priborile« še eno odgovornost več, odgovornost za materialno oz. ekonomsko oskrbo družine. Koncept očetovstva ne dosega istih konotacij.

Različni tipi države blaginje (države, ki svojim državljanom zagotavlja socialno varnost) spodbujajo različne oblike družinskega življenja in različne modele materinstva. Tako so »socialno-demokratske« skandinavske države⁸ bolj dovzetne za potrebe in zahteve delavcev in dajejo več podpore zaposlenim materam kot »liberalni tipi« države blaginje (npr. Velika Britanija) ter »korporativistični, konservativni« režimi Grčije, Italije, Francije. Skandinavski tip države blaginje je ustvaril novo obliko družine, t. i. »javno družino«. Zanj je značilno, da sta oba starša zaposlena, za otroke pa skrbi mreža javnih varstev.

⁸ Analiza »dogovorov« med materami, moškimi, državo in trgom dela v Skandinaviji. V središče zanimanja je postavljena zaposlena mati. Modernizacijo materinstva skandinavskih držav je v 1970-ih letih spodbudila legalizacija splava, enakost med spoloma in povečana skrb države za varstvo otrok. Socialne spremembe so se začele dogajati še preden so se zgodile politične reforme. V zgodnjih 90-ih letih je bilo tako 70—80 % danskih, norveških in švedskih mater (otrok starih od 0 do 10 let) registriranih na trgu dela, v primerjavi z 51 % zaposlenih mater (z otroki mlajšimi od 10 let) v EU. Skandinavske države so tiste, v katerih je prišlo do znatnega premika in teženj po izboljšanju položaja žensk. Z zagotavljanjem pravice do materinstva oz. očetovstva in s tem v zvezi porodniškega dopusta in z ustanavljanjem vzgojno-varstvenih ustanov so države blaginje s svojo politiko znatno izboljšale položaj zaposlenih mater ter prispevale k izenačevanju moških in žensk na trgu dela. Švedsko pogosto navajajo kot državo z najbolj zglednimi ukrepi, za katere je značilno zelo uspešno kombiniranje plačanega dela in skrbi za otroke. Ženske imajo pravico do poklicne uveljavitve pred rojstvom otroka, matere imajo dobre možnosti za karierno napredovanje, otroško varstvo je velikodušno subvencionirano, starševske podpore so visoke, starševski dopust je ekstenziven (za podrobnejše ukrepe glej Ule, Kuhar, 2003: 131). Švedski program ima še eno posebnost, ki je poimenovana »premija za hitrost«. Gre za predpis, ki naj bi spodbujal krajše intervale med rojstvi otrok in po katerem mati ohrani enako stopnjo ugodnosti kot pri prvem otroku, če ima naslednjega otroka v roku 30 mesecev (tudi če se med porodom ne vrne na delovno mesto). Omenjena premija je spodbudila matere, da rodijo drugega in tretjega otroka hitreje.

Nova oblika družine je interpretirana tudi kot demokratizacija odnosov med spoloma in med generacijami ter kot indikator naraščajoče »ženskam prijazne« države blaginje (Hernes v Drew in drugi, 1998 :159).

Vidik socialne politike končujem z razmišljanjem na prejšnjih straneh omenjenega avtorja Josipoviča, ki poziva k socialni pravičnosti:

»Socialna pravičnost je tisti smoter in cilj, ki lahko pripomore k enakomernejši obremenitvi prebivalstva – tako tistih, ki rojevajo, kot tistih, ki se zaradi določenih okoliščin odločijo, da potomcev ne bodo imeli. Reprodukcijska obremenitev se vse bolj kaže kot družbeno breme, zato je bistveno, da je to breme enakomerno porazdeljeno. Reprodukcijske obremenitve ni mogoče jemati zgolj kot stvar posameznika zaradi vse večje prepletenosti, soodvisnosti, komplementarnosti družbenih elementov. Gre za skupno odgovornost, pri kateri ima država na voljo veliko instrumentov, kako to odgovornost in čedalje bolj tudi breme enakomerno porazdeliti. S svobodno odločitvijo se lahko posameznik izogne sodelovanju pri reprodukciji prebivalstva, vendar mora prispevati svoj družbeni delež, ki ga je potrebno razporediti med tiste, ki se za otroke odločijo, da se jih razbremeni ... Dolžnost države je tako povezana z ustavarjanjem pogojev, ki bodo posameznika ali par prepričali v pozitivnost reprodukcije in s tem spodbudili k odločanju za otroke.« (Josipovič, 2004: 139)

3.4 Vidik partnerske zveze

Pri analizi vidika partnerskih zvez se bom uvodoma osredotočila na fenomen ločitve oz. možnosti zakonske razveze, ki je v sodobnosti skokovito narastla. Poglobljena analiza partnerskih zvez bo v nadaljevanju razkrila še marsikateri spremenjeni pogled na sodobne zveze. Preobrazba intimnosti, vse večje priznavanje alternativnih spolnih razmerij in druge »ljubezenske reforme« bodo odločitev za starševstvo oz. proti njemu osvetlile še iz drugih zornih kotov.

3.4.1 Zakonska razveza

V naši kulturi velja sklenitev zakonske zveze za normalen in zaželen pojav, ki naj potrdi globlje vezi med partnerjema. Zakonsko zvezo lahko opredelimo kot »relativno trajno spolno in ekonomsko skupnost moškega in ženske, ki jo priznava določena kultura in seveda partnerji sami« (Barle, 1995: 196). Zakonske razveze so prav tako postale nekaj popolnoma običajnega in normalnega v vsakdanjem življenju. O njih odprto razpravljajo mediji in tudi najbolj tradicionalna okolja, kot na primer vaško okolje sprejema prepričanje, da poroka ni več nujna za življenje.

Socialna ogroženost žensk, ki je pogojena že z njihovim spolom, se v času množičnih razvez še povečuje. Pa ne gre razumeti, da je zakonska zveza za žensko edina varna in primerna institucija, v kateri lahko izpolnjuje svoje življenjsko poslanstvo. Vsekakor ne, temveč je možnost zakonske razveze tista, ki ženskam širi možnosti izbire in poteka življenja. To pa povzroča, da se ženska ne zanaša več v tolikšni meri na moškega kot skrbnika in vzdrževalca družine, ampak si želi to vlogo neodvisne in samostojne osebe zagotoviti sama, bodisi s podaljšanim izobraževanjem, posvečanjem kariere in s prelaganjem starševstva na kasnejši čas.

Zakonska razveza kot »strategija zmanjševanja rizika«

Avtorica Beck-Gernsheim (2002: 26) opredeli možnost zakonske razveze kot razlog, zaradi katerega posamezniki spreminjajo način vedenja in potek svojega življenja. Posledica teh sprememb med drugim pomeni tudi zavračanje poroke in odlaganje odločitve za starševstvo na kasnejši čas oz. odpoved starševstvu. Zmanjšanje rodnosti in števila porok avtorica interpretira kot »strategijo zmanjševanja rizika« (risk-diminishing strategy) (Beck-Gernsheim, prav tam). Biti previden danes, ko so odnosi krhki in negotovi, pomeni izogibanje oviram, ki lahko kasneje v življenju zmanjšajo možnosti prihodnjih odločitev. Drugače povedano, živeti v zvezi, a pustiti vrata odprta, postaja današnji moto. Ironično, a prav omenjena strategija povečuje dejanski rizik za razvezo. Manj kot vložimo v skupno zvezo in večji kot so dvomi v njo, manj je

dejavnikov, ki spodbujajo partnerja za nadaljnje skupno življenje. Tako lahko govorimo o paradoksalnem učinku, ki ga ima strategija na razvezo zakona. Bolje bi jo opredelili kot zaščitno strategijo z individualno logiko, saj ne promovira partnerske stabilnosti, temveč individualnost vsakega posameznika v primeru nesrečne zveze.

Razveza in generacijski efekt

Avtorica poudarja še eno prepričanje v zvezi z zakonskimi razvezami, in sicer govori o t. i. generacijskem efektu. Na večjo možnost razveze po njenem vpliva tudi t. i. efekt » socialne dediščine (social heredity)«. Po tej tezi naj bi bili moški in ženske, ki so doživeli razpad zakonske zveze v primarni družini, bolj dovzetni za razvezo lastne partnerske zveze kasneje v svojem življenju kot pa tisti, katerih starši so ostali skupaj. Prav tako naj bi imela mlada dekleta iz razvezanih družin večjo težnjo po avtonomiji ter večje pomisleke glede materinstva in poroke. (Beck-Gernsheim, 2002: 28, 29) Po drugi interpretaciji pa naj bi izkušnja ločitve staršev vsebovala individualistično sporočilo. To odraščajočemu otroku sporoča in ga uči, na sicer boleč način, kako končati zvezo in se soočiti z bolečino. Zgodnje obdobje socializacije tako otroku ponuja razlago in izkušnjo ločitve in jo tako ozavešča kot normalno in sprejemljivo možnost. Pozitivna interpretacija t. i. efekta socialne dediščine predpostavlja, da se posebno dekleta tako naučijo živeti s prepričanjem, da za zadovoljstvo v življenju ne potrebujejo dolgotrajne partnerske zveze in odvisnosti. Naučijo se pripraviti na neodvisno življenje, ne išoč svoje identitete zgolj v družini. Negativna interpretacija omenjenega efekta pa poudarja pomanjkanje občutka varnosti, socialnih veščin in zmožnosti soočanja s konflikti, ki naj bi jih bili deležni otroci razvezanih družin. Potemtakem naj bi ti otroci kot odrasli le ponavljali napake svojih staršev. Nasprotujoči si interpretaciji ponujata še nekaj vmesnih prepričanj, konec koncev pa obe sporočata naslednje: » Razveza spodbuja učenje individualističnega vedenja, ki v naslednji generaciji vodi v nadaljnje ločitve« (Beck-Gernsheim, 2002: 30, 31).

Pregled demografskih sprememb — teženj⁹, ki se odvijajo v zadnjih treh desetletjih v Evropi, potrjuje, da se je znižalo število zakonskih

⁹ Stopnja porok

Vse države EU so izkusile znižanje števila porok od leta 1970. Naraščajoča popularnost sobivanja oz. neformalnih partnerskih zvez je v mnogih primerih nadomestila zakon. Tak način sobivanja je bil sprva bolj pogost v nordijskih državah in je prav tako narasel na Nizozemskem, v Franciji in Veliki Britaniji. Še vedno pa je manj pogost v Belgiji in Italiji (Boh v Drew in drugi, 1998 :18). Obstaja vprašanje, ali so takšne zveze res nadomestilo za dolgotrajni zakon ali slej ko prej preidejo v zakon oz. se dokaj hitro končajo. Obstajajo podatki tudi o tem, ki pa nas, čeprav so zanimivi, že nekoliko oddaljujejo od osrednje tematike naloge in zato ne bodo podrobneje predstavljeni. Kar je na tem mestu bistveno, je to, da v sodobnosti raste število alternativnih oblik sobivanja, ki nedvomno vplivajo na odločitev za starševstvo. Ena takšnih alternativ zakonu je tudi oblika partnerske zveze »živeti skupaj-narazen«. Gre za opcijo, ki je prepoznana v skladu s socialno ideologijo individualizma, enakosti ter postaja strukturalno bolj izvedljiva s povečano materialno neodvisnostjo žensk (Hoffmann-Nowotny in Fux v Drew in drugi, 1998 :18).

Stopnja razvez

Od leta 1960 do leta 1993 je v Evropi naraslo število razvez. Delno je to posledica liberalizacije legalnega postopka zakonske razveze, demokratizacije partnerskih zvez in naraščajoče neodvisnosti žensk. Drugi sociološki dejavniki, ki so večkrat navedeni, so tudi individualizacija in privatizacija zakona, v katerem posamezniki iščejo oz. imajo višja pričakovanja glede osebne sreče in samoizpopolnitve. Zakon se osvobaja tradicionalnih pojmovanj dolžnosti in konformnosti tudi tako, da se razveljavlja in na novo sklepa. Nekateri avtorji (Delphy v Drew, 1998 :20) so mnenja, da razveza oz. možnost razveljavitve zakona ne pomeni konec zakona kot institucije. Razveza ni bila izumljena, da bi uničila zakon. V večini držav EU je tako prepoznati vzorec ponovnega sklepanja zakonskih zvez, ki so v letih 1960-1990/1 narasle, tako pri moških kot pri ženskah. V Španiji, na Finskem in na Portugalskem število ponovnih porok še narašča. Zanimivo je, da so ponovne poroke pogostejše za moške kot ženske. To odseva večjo nenaklonjenost žensk do ponovne poroke, ki si jo razlagamo tudi z večjo odgovornostjo žensk za otroke iz prejšnje zveze. »Ženska je odgovorna za otroka pred poroko, v času zakona in po razvezi, kar lahko razumemo kot izkoriščanje žensk od moških ter kot kolektivno prizanašanje moškim pri *stroških* reprodukcije« (Delphy v Drew, 1998 :20). Omenjena dejstva so relevantna za analizo dejavnikov odločanja za starševstvo ali proti njemu. Na podlagi le-teh lahko sklepamo, da je zmanjšano število drugih in tretjih otrok posledica odgovornosti žensk za otroke iz prejšnje zveze. Nadalje lahko želja po povečanju družine upada zaradi porasta enostarševskih družin, ki si več otrok ne more ali pa ne želi privoščiti.

Enostarševske »družine«

Višja stopnja razvez se odslikava tudi v zvečanju t. i. enostarševskih družin. Večinoma gre za »materinske« družine, tj. sobivanje matere in otrok. V letih 1968—1982 je število takšnih družin dramatično naraslo v Franciji, in sicer za 118 %. Največjo stopnjo enostarševskih družin v EU je najti na Irskem, kjer je takih 10,6 % od vseh privatnih gospodinjstev (8,8 % od teh jih vodi ženska oz. mati). Med države, ki imajo stopnjo enostarševskih družin višjo od povprečja, spadajo še Belgija (9,2 %) in Velika Britanija (9,0 %). Najmanj pogosta oblika takega družinskega življenja pa je na Švedskem (3,9 %), Danskem (5,8 %), in v Grčiji (6,0 %). (E. Drew, 1998 :16) Za Švedsko so sicer značilna enočlanska gospodinjstva (39,6 % vseh gospodinjstev je enočlanskih). Sledita ji še Danska in Nemčija. Splošni porast enočlanskih gospodinjstev je posledica več dejavnikov: večje finančna neodvisnost, individualizem, nižja stopnja rodnosti, »razpad« zakona, odlagajne starševstva na kasnejši čas, odločitev za »nestarševstvo«, višje pričakovana življenjska doba, vdovelost ...

zvez oz. porok, povečalo pa število razvez in ponovnih porok ter rojstev zunaj zakona (Drew in drugi, 1998: 11).

Individualistična logika torej preveva naše življenje, pa naj si bomo poročeni ali pa ne. Posledica individualizacije je povečana potreba po varnosti, ki pa si jo večina ne išče več v družini, temveč na trgu dela oz. javnih institucijah. Vendar ljubezen ni »izgubljena«. Po mnenju Šadlove (2000: 191) v moderni družbi, družbi tveganja, izgubljene oblike tradicionalnih vezi, povezovanja in varnosti iščemo tudi v ljubezni (intimnih odnosih) in tako postajamo »večni iskalci ljubezni«. Slovar slovenskega knjižnega jezika iz leta 1994 je ljubezen definiral kot »močno čustvo naklonjenosti do osebe drugega spola ... kot močno čustvo naklonjenosti do koga, združeno s skrbjo za njegovo korist, dobro« (Šadl, 2000: 190). Skrb in odgovornost za dobro drugega je v sodobni ljubezni nadomestila skrb zase oziroma povečana potreba po samorealizaciji. »Obojestranska ljubezen predpostavlja vzajemno neodvisnost in avtonomijo, spoštovanje, zaupanje in intimnost. Njena funkcija je v tem, da povezuje, zbližuje, da vzpostavlja vzajemno pripadnost in močno navezanost na nekoga.« (Šadl, prav tam)

Upadanje števila porok in naraščajoče število razvez ne morejo kljubovati želji po ljubezni, ki v sodobnosti tako dobiva še večji

Narščanje števila razvez in zmanjšanje števila porok nedvomno vplivata na odločitev za »vstop« v starševstvo ter nadalje na željo po večanju družine. Želja po slednjem nedvomno upada in se v skrajni obliki manifestira v odločitvi za »nestarševstvo«. Dokaz za to, da manj porok ne pomeni avtomatično tudi manj otrok, lahko iščemo v podatkih o zunajzakonskih rojstvih.

Zunajzakonska rojstva

Zvišanje zunajzakonskih rojstev se je začelo v skandinavskih državah, katerim so desetletje kasneje sledile tudi druge države severne in zahodne Evrope. Stopnja zunajzakonskih rojstev je bila v EU v letu 1960 5,1% vseh rojstev ter je narasla v letu 1993 na 21,8 %. Velike so razlike med posameznimi državami. Tako je v Grčiji stopnja zunajzakonskih rojstev 2,9 %, na Švedskem pa 51,6 %. (Drew, 1998 :21). Trend »nestarševstva« je prepoznan zlasti na Švedskem in Finskem, kjer je 32,2 % in 30,6 % vseh privatnih gospodinjstev sestavljenih iz parov brez otrok (podatki za leto 1990/91). Najmanj takšnih družin je na Irskem (13,7), v Španiji in Italiji. Španija je prepoznana kot najbolj tradicionalna v smislu stopnje tradicionalnih nuklearnih družin, sestoječih iz parov z otroki (55,8 %). (Eurostat 1996a v Drew, 1998 :24)

pomen. Tradicionalna družina morda izgublja svoj pomen, samoizpopolnjevanje in smisel pa iščemo v intimnih razmerjih, ki se bržkone spreminjajo in dajejo drugačne temelje za oblikovanje samopodobe. V okvirih današnje družbe ljudje vse bolj občutimo, da je ljubezen pomemben in priznan cilj, da postaja glavni vir samoizpopolnitve in osmislitve življenja. Če smo nekaj poglavij nazaj trdili, da danes velja, da »**si tisto, kar imaš** oziroma kolikor imaš«, in če nenehno izpostavljanje pomena izobrazbe kar vpije » **kolikor znaš, toliko veljaš**«, ni čudno, da nam edini pobeg pomeni prav pobeg v ljubezen. Ta naj bi v sodobnosti postajala vse bolj »čista« in svobodna, pravi vir zadovoljitve. Kot piše Šadlova (prav tam) je čustvo nad čustvi ... osrednji prostor, ki omogoča, da v resničnem stiku z drugim odkriješ samega sebe in da »**si, kar si**«.

3.4.2 Zasebnost, intimnost ter "čisto razmerje"

V kontekstu družbenih sprememb v pozni modernosti se pomembno preobražata zasebnost in intimnost. Spreminjanje intimnosti je povezano s povečanjem avtonomije posameznikov pri definiranju individualne zasebnosti oziroma z reflektivnim konstruiranjem svojih biografij, s splošnim prestrukturiranjem intimnosti in s spreminjanjem pomenov zasebnosti. En vidik spreminjanja zasebnosti predstavljajo izbirne biografije. Posamezniki so danes primorani, da odločajo o svoji zasebnosti oziroma reflektivno konstruirajo svoje biografije. Poleg tega, da se dogajajo strukturne spremembe v družini (ki povzročajo individualizacijo družbenih akterjev) se spreminja tudi narava intimnih odnosov.

Intimni odnosi predstavljajo »izvor večine centralnih dogodkov vsakdanjega življenja. To so odnosi, v katere ljudje vložimo največ energije, pozornosti, napa za to, da jih vzpostavimo in ohranimo, če so nam v prid, ali pa da jih spremenimo ali se jih rešimo, kadar zaidejo v krizo« (Ule, 1993: 65). Intimnost se ravna po načelu soodnosnosti in vzajemnosti, ki predpostavljata medsebojno prepletenost partnerjev in povezanost njunih dejanj ter enakovredno angažiranost znotraj njunega odnosa. Nekateri avtorji definirajo intimnost v povezavi s spolnim življenjem: »kot obnašanje dveh ljudi

brez čustvenih zavor, s polnim zaupanjem, iskrenostjo, zvestobo, zaupljivostjo, na način, ki se izraža tudi z vzajemnim predajanjem, brez omejitev, sramežljivosti ali gnusa« (Košiček, 1978: 68). Avtorica Jamieson piše o »odkriti intimnosti«, katera temelji na vzajemni odkritosti, neprestanem odkrivanju svojih notranjih misli in čustev drugi osebi. Vključevati mora tesno zvezo, medsebojno razumevanje in izkazovanje ljubezni. (Jamieson, 1998: 1). Po Baumannu (2002: 206-207) so partnerski intimni odnosi obravnavani kot *stvari*, ki bodo porabljene kot vsi drugi porabni predmeti. Intimna zveza ni nekaj, kar je treba doseči s sklepanjem kompromisov in občasnim žrtvovanjem, pač pa nekaj, od česra pričakujemo, da bo prineslo takojšnji užitek in ugodje. Šadlova (2000: 384-386) opredeljuje intimnost (v individualizirani družbi) kot prostor, ki ga morata partnerja samostojno poiskati, zapolniti in obvladati. In dodaja: »kar se enemu paru zdi normalno in sprejemljivo, se drugemu lahko zdi absurdno in nemoralno. Presoje o tem, kaj je prav in kaj ne, se postavljajo izključno znotraj posameznega razmerja. Poleg tega avtorica opozarja tudi na egocentričnost in usmerjenost na lastne interese in potrebe posameznikov znotraj intimnega odnosa.

Giddens piše o ustvarjanju »nove intimnosti« v pozni moderni, katere bistveni del je emocionalna komunikacija¹⁰ med partnerjema. Giddensova Preobrazba intimnosti¹¹

¹⁰ Visoko vrednotenje emocionalne intimnosti poudarja tudi Šadlova, ki meni, da pozna moderna družba od posameznikov in posameznic pričakuje, da ljubezenska čustva imenujejo in jih izrazijo. Obenem pa opozarja, da ostajajo pomemben vir težav v partnerskih intimnih razmerjih težave moških z izražanjem čustev. Po njenem mnenju si ženske želijo emocionalne intimnosti, moški pa bolj poudarjajo praktične vidike partnerskih intimnih zvez. Tako se spolna asimetrija v emocionalnem vedenju kaže kot ena glavnih oblik spolne neenakosti v pozno modernih družbah (Šadl, 2002: 62-65).

¹¹ Širši kontekst Giddensove teorije preobrazbe intimnosti in zasebnosti nasploh Giddens ugotavlja, da se diskontinuiteta modernosti (v razmerju do tradicionalnih načinov družbenega reda) kaže z dveh vidikov: v svoji razsežnosti tako, da se globalizira, in v svoji intenzivnosti tako, da posega v same značilnosti intimnega, vsakdanjega življenja. Glavna značilnost modernosti je njena *refleksivnost*. Gre za *institucionalno refleksivnost*, ki je konstitutivni element organizacije in preobrazbe družbenega življenja ter pomeni regulirano uporabo vednosti o kontekstih družbenega življenja. Poleg institucionalne refleksivnosti Giddens vpelje še koncept *refleksivnega projekta jaza* s tezo, da so spremembe v intimnih vidikih osebnega življenja neposredno povezane s širšimi družbenimi razmerami oziroma da se refleksivnost modernosti razširja tudi na bistvo jaza. Refleksivni projekt jaza se dogaja v

ponuja izvirno, inovativno interpretacijo sprememb v zasebnosti v zadnjih nekaj desetletjih, ki vsaj delno poskuša preseči omenjeno teoretsko divergenco. Omenjeni avtor postavlja tezo o preobrazbi intimnosti¹² v sodobnem svetu kot o procesu generičnega prestrukturiranja zasebnosti, v katerem ima osrednjo vlogo nova oblika osebnih odnosov, t.i. »čisto razmerje«.

V idealnotipski obliki čisto razmerje sestavlja več elementov (Giddens, 2000: 214—217):

kontekstu mnogovrstnih izbir, ki se filtrirajo skozi abstraktne sisteme. Bolj ko tradicija izgublja pomen in bolj ko se vsakdanje življenje rekonstruira v dialektičnih medsebojnih vplivih lokalnega in globalnega, bolj so posamezniki prisiljeni, da se v raznoličnosti opcij pogajajo glede izbire življenjskih stilov. Postmodernost oziroma pozna modernost poteka v naslednjih glavnih segmentih: v zaupanju, tveganosti, globalizaciji in nejasnosti ali negotovosti (Švab v Giddens 2000: 210). *Zaupanje* izvira iz abstraktnih sistemov (transportni sistemi, telekomunikacije, finančni trgi, vojaška sila, mednarodne organizacije in množični mediji), katerih načela delovanja navadnim ljudem niso popolnoma jasna, čeprav njihovo vsakdanje življenje temelji prav na njih. Z razvojem teh sistemov je zaupanje v neosebna načela in anonimne druge postalo neizogiben del socialne eksistence. Se vedno je čutiti močno psihološko potrebo po zaupanju drugim (osebnemu zaupanju), vendar manjkajo institucionalno organizirani osebni odnosi, ki so jih poznale predmoderne institucionalne situacije. Tako se probrža sama narava osebnega. Koncept *ontološke varnosti*, ki pomeni zaupanje, ki ga ima večina ljudi v kontinuiteto osebne identitete in neomajnost družbenega in materialnega okolja delovanja, pojasnjuje delovanje zaupanja v abstraktne sisteme. Občutek, da se lahko zanesemo na ljudi in stvari je osrednjega pomena v pojmu zaupanja in temelji na občutku ontološke varnosti. Družbeni čas »pridobivanja« ontološke varnosti je primarna socializacija in njeno družbeno okolje — družina. (Giddens 2000: 211) *Tveganost* pomeni negotovost glede posledic posameznikovega delovanja oziroma nedoločno verjetnost, da bo neodvisno od posameznikovega hotenja prišlo do negativnih, škodljivih učinkov. Živeti v rizični družbi pomeni živeti s »preračunljivim« odnosom do odprtih, pozitivnih in negativnih možnosti delovanja, s katerimi se v sodobnem družbenem bivanju neprestano srečujemo. (Švab v Giddens 2000: 212) *Globalizacija* je proces razširjanja mrež ekonomskih, političnih in kulturnih družbenih odnosov po svetu. Hkrati je del tega procesa tudi večanje pritiskov v prid lokalni avtonomiji in regijski kulturni identiteti. S tem v zvezi prihaja do *nejasnosti* kot oblike negotovosti in značilnosti družbenega življenja, ki le tega ne naredi malo bolj transparentnega , ampak preoblikuje naravo družbenega sveta in mu daje nove smernosti. (Giddens 2000: 212)

¹² Giddens potrjuje svojo tezo o preobrazbi intimnosti in njeno utemeljenost v čistih odnosih predvsem na tistih podatkih, ki potrjujejo fleksibilizacijo zasebnosti, pluralizacijo načinov družinskega življenja in odmik od modela »tradicionalne družine«. Čista razmerja pojasnjuje tudi z zmanjševanjem števila porok oziroma zmanjševanjem pomena zakonske zveze (vedno več kohabitacij), z večanjem števila razvez zakonskih zvez pa tudi s pluralizacijo družinskih oblik in življenjskih stilov. Tezo o plastični seksualnosti in sotočni ljubezni utemeljuje z žensko seksualno emancipacijo, z razvojem sodobnih kontracepcijskih sredstev in predvsem s tematizacijo in spreminjanjem družbene percepcije homoseksualnosti.

- Razmerje ni več povezano z zunanji razmerami družbenega ali ekonomskega sveta. Primer za to je zakonska zveza. Ta je bila v preteklosti pogodbeno, pogosto so jo spodbudili starši ali sorodniki, ne pa partnerja sama. Ta pogodba je bila močno pod vplivom ekonomskih okoliščin. Danes govorimo o pojavu **romantične ljubezni kot osnovnem motivu za poroko**. Zakonska zveza je vedno bolj razmerje, ki je nastalo in obstaja zaradi emotivnega zadovoljevanja, izvirajočega iz tesnih stikov z drugimi.
- Razmerje obstaja zaradi razmerja samega. Tako razmerje je zaradi problemov ljubezenskih in spolnih asimetrij težko vzpostaviti in vzdrževati kot zadovoljujoče razmerje.
- Je **odprto in reflektivno** razmerje. Samoprespraševanje, ki je bistveni del čistega razmerja, je tesno povezano z reflektivnim projektom jaza. Refleksivna koordinacija vseh intimnih razmerij, ne glede na to, kako blizu so »popolni čistosti« spada k širši reflektivnosti modernosti.
- V čistem razmerju igra osrednjo vlogo **medosebna zavezanost**, ki pa jo je težko vzdrževati natanko zato, ker predpostavlja obojestransko odločitev za čisto razmerje. Čisto razmerje ne more obstajati brez osnovnih elementov recipročnosti.
- Temelji na **intimnosti**, ki je pogoj za morebitno dolgotrajno razmerje. Intimnost je drugi obraz zasebnosti oziroma vsaj postane možna (in zaželena), ko že obstaja osnovna zasebnost.
- Temelji na **medosebnem zaupanju** med partnerjema. Zaupanje si morata partnerja pridobiti. Zaupanje je tesno povezano z intimnostjo in implicira ravnotežje med avtonomijo in vzajemnim razkrivanjem, ki je nujno za vzdrževanje intimnih izmenjav.
- To razmerje je predvsem diadno razmerje, vendar vpliva tudi na druga intimna razmerja (prijateljstvo, otroci). Čista razmerja nastajajo predvsem v seksualnosti, zakonski zvezi in prijateljstvu, saj se stopnja, do katere se intimne sfere preobražajo, zelo ravna po kontekstu in razlikovalnem družbenoekonomskem položaju. Tako razmerja med starši, otroki in sorodstvom deloma niso čista razmerja in so še naprej tesno povezana z zunanji merili. Pa vendarle se čisto razmerje ne omejuje na zakonsko zvezo niti na heteroseksualno usmeritev, ampak velja za vse vrste intimnih

partnerskih razmerij. Koncept čistega razmerja predpostavlja pluralnost intimnih razmerij.

- Hkrati in skupaj z razvojem čistega razmerja poteka tudi razvoj »**plastične seksualnosti**¹³« (pri kateri je seksualnost ločena od reprodukcije – nosečnosti in rojevanja) in »transmutacija romantične ljubezni«, ki se pod pritiskom ženske seksualne emancipacije in avtonomije fragmentira in razvija v »**sotočno ljubezen**¹⁴«, aktivno ljubezen in ljubezen, o kateri se je treba pogajati (kaotična ljubezen, ki je v nasprotju z romantično ljubeznijo – ljubeznijo »za vedno«) (Giddens, 2000: 216).

»Čisti odnos je tisti, kjer so zunanja merila postala nepomembna: odnos obstaja le zaradi nagrad, ki jih le ta ponuja« (Jamieson, 1998: 38).

Čisto razmerje pogosto vzbuja občutke nezadovoljstva s partnerjem, vzrok pa je v visokih zahtevah, ki jih čisto razmerje postavlja osebam v odnosu, in zaradi razlik v sposobnostih in spretnostih posameznikov in posameznic za gradnjo in ohranitev takšnega razmerja. Odnos ne more obstajati brez vzajemnega zadovoljevanja. (Ule, 2000a: 311)

Definicije intimnosti in opredelitev čistega razmerja razkrivajo spremembe v partnerskih razmerjih, do katerih je prišlo v večini zahodnih družb in delno tudi drugje po svetu.

¹³ Gre za razsrediščeno obliko seksualnosti, ki je osvobojena dosedanje reproduktivne funkcije in vnaprejšnjih predstav o tem, kaj je primerno vedenje v spolnosti. Ženske v spolnosti izražajo svoje lastne užitke, ki jih ne narekujejo več moški.

¹⁴ Je različica ljubezni, pri kateri je posameznikova seksualnost eden izmed dejavnikov, ki ga je treba s pogajanjem sprejeti za del razmerja. Ključni element za obstoj razmerja postane medsebojno dajanje spolnih užitkov med partnerjema. Sotočna ljubezen ni nujno monogamna v smislu spolne izključenosti.

3.4.3 Transformacija ljubezni kot motivacija za starševstvo

Kakšnega pomena ima ljubezen oziroma spremenjeni ljubezenski odnosi za osrednjo tematiko oziroma vprašanje te naloge, torej motivacijo za starševstvo.

Giddensove ideje čistega razmerja ponujajo zanimivo izhodišče. Po omenjenem avtorju naj bi tovrstna razmerja nastajala predvsem v seksualnosti, zakonski zvezi in prijateljstvu. Čeprav naj bi vplivala tudi na druga intimna razmerja (prijateljstvo, otroci), pa razmerja med starši, otroki in sorodstvom deloma naj ne bi bila čista razmerja, saj so še naprej tesno povezana z zunanji merili.

Neutemeljeno bi bilo zgolj na podlagi tega sklepati, da starševstvo ne daje takšnega vira samoizpopolnitve kot (čisto) intimno razmerje samo. Prenagljeno bi bilo sklepati, da smo ljubezen in vse kar spada zraven (občutke pripadnosti, povezanosti, skrbi in odgovornosti) rezervirali le za partnerska in prijateljska razmerja. Ali pač. Zahteve individualizacije nam čedalje manj dopuščajo prevzemanje skrbi in odgovornosti za druge, zlasti nemočne (ko nam zmanjkuje časa in energije že zase).

Drugo vprašanje, ki se mi postavlja v zvezi s tem, je; ali s prevzemanjem starševske vloge želimo zadovoljiti iste oziroma istovrstne potrebe, kot jih zadovoljujemo v intimnem partnerskem odnosu, ali pa gre za popolnoma drugačen sklop potreb, vzgibov. Ima potemtakem kvaliteta oziroma vrsta partnerskega razmerja sploh kakšen vpliv na odločitev za prevzemanje vloge matere oz. očeta.

Bohova (1999: 137) navaja naslednji primer: «Ko smo ženske spraševali zakaj, si želijo otroka ali še enega otroka, so odgovarjale, da si ga želijo, ker je ljubezen med materjo in otrokom najpopolnejša in da v življenju ne bodo osamljene«. Uletova in Kuharjeva pišeta, da je ugodje, ki ga prinašajo otroci sestavljeno iz dimenzij psihološke narave. Prvorojeni otrok prinaša status »biti oče, mati«, imeti družino, potomca, ki bo nadaljeval družinsko ime ... poleg tega je imeti otroka zabavno. Zadovoljstvo prinaša njegov uspeh. Zlasti

zanimivo pa se mi zdi prepričanje, ki ga navajata omenjeni avtorici, da otroci zadovoljijo tudi potrebo po varnosti, po neomajni naklonjenosti. Otroci so garancija; neki trajni odnos, na katerega lahko zasidramo svoje življenje. (Ule in Kuhar, 2003: 116)

Navedeni vzgibi za prevzemanje starševske vloge ne izpostavljajo pomena partnerske zveze. Pa vendar predpostavljam, da je uspešno in zadovoljivo partnersko razmerje pogoj za odločitev za starševstvo. Mnenje zgoraj omenjenih avtoric, ki ugotavljata, da otroci med drugim zadovoljujejo tudi potrebo po varnosti (občutek varnosti v individualizirani družbi dobiva še posebno visoko vrednost¹⁵), nakazuje drugačen pomen sodobnih partnerskih razmerij v motiviranosti za starševstvo. Potemtakem lahko predpostavimo, da ravno sodobno, odprto partnersko razmerje (s svojo nestalnostjo in negotovostjo) v povezavi z nekaterimi drugimi dejavniki¹⁶ (finančno neodvisnostjo in socialno stabilnostjo posameznikov) učinkuje tako, da svojo varnost in stabilnost življenjske strukture iščemo v odnosu z otrokom. Saj »nikjer ne piše«, da sicer ne bomo v življenju ostali sami. Malo manj možnosti za to je, če v središče svojega življenja postavimo otroka. Če ne kaj več, morda na tak način (s prevzemanjem starševske vloge) vsaj nekoliko omilimo brezosebne, racionalne in hladne odnose, ki vladajo na trgu dela oziroma v javnem življenju (kateremu so vse bolj podrejena naša življenja).

Takšno razmišljanje se zdi smiselno in lahko pomiri pesimistična predvidevanja o nadaljnjem upadanju rodnosti, čeprav omenjena razlaga ne obljublja, da bi se posamezniki zato kaj raje odločali za več kot enega otroka. Dejstvo, da se iz že omenjenih razlogov zvišuje starost žensk pri rojstvu prvih otrok, pa se tudi zmanjšuje verjetnost, da bi ljudje imeli več otrok.

¹⁵ Posledica individualizacije je povečana potreba po varnosti, ki pa si jo večina ne išče več v družini, temveč na trgu dela oz. javnih institucijah.

¹⁶ Na tem mestu se osredotočam zlasti na psihološki vidik v motivacijski strukturi odločanja za starševstvo. Dejstvo je, da imajo pri odločanju pomembno vlogo tudi bolj objektivni razlogi oziroma pogoji, o katerih sem pisala na prejšnjih straneh. Tako ne smemo pozabiti na večjo vključenost moških v družinsko življenje, nekatere ukrepe socialne politike ipd..., ki vplivajo na to, da se zlasti ženske, kljub povečanim drugim »apetitom«, še vedno odločajo za materinstvo.

Nedvomno je prehod v starševstvo povezan z mnogimi življenjskimi dogodki in poteki posameznika-ice. V življenju se nekateri statusi in vloge posameznika-ice pogosto spreminjajo (pripadamo različnim statusnim skupinam v vsej svoji izobraževalni, poklicni, partnerski, stanovanjski karieri). Odločitev za prehod v starševstvo je močno povezana s trenutnim položajem posameznika-ice. Iskanje povezav s tako objektivnimi kot subjektivnimi (psihološkimi) dejavniki odločanja za prevzem starševske vloge pa postaja čedalje težja naloga.

Analizo vidika partnerske zveze končujem v prepričanju, da "ljubezenske reforme" vplivajo na odločitev za starševstvo. Odnosi med moškim in žensko so se v sodobnosti nedvomno spremenili oziroma se še spreminjajo. V vsakdanjem življenju in v akademskem krogu se rado razpravlja v prid koga (moških ali žensk) se spreminja svet. Odnosom med spoloma se vsiljuje še odnos med generacijami (že rojenimi in nerojenimi). Najlepše bi bilo skleniti, da svet postaja enakopraven za vse: moške, ženske, ostarele, komaj rojene in nerojene. A realnost je drugačna. In kar je na eni strani zemeljske oble problem, je na drugi strani taistega planeta rešitev. Globalno gledano je rodnost prevelika, a razviti Zahod "poje drugačno pesem".

"Bitka med spoloma" se nadaljuje. V prid enim in drugih. Še najmanj pa v prid "nerojenih otrok" in ne nazadnje ciljev prebivalstvenih politik. Kot vsaka "bitka" tudi ta pušča posledice. Te se kažejo kot krhki in negotovi odnosi. Zaupanje, ki ga imamo ali vsaj želimo imeti, je predvsem zaupanje vase. Zaupanje, da bomo zmogli živeti polno in bogato življenje – četudi sami.

A človek je socialno bitje in življenje mu bogatijo topli in pristni odnosi. Zato ostajamo "iskalci ljubezni", čeprav v njo ne polagamo vseh svojih upov. Vsekakor pa v ljubezen vlagamo ogromno truda.

»Ljubezen ni (božji) dar, ki ga človek prejme v naročje, temveč je njegov in njen dosežek ustvarjen z angažiranostjo, preudarnostjo in trudom, dosmrtni projekt, v katerega morata investirati oba partnerja.« (Šadl, 2000: 387)

Partnerske zveze – takšne in drugačne – bodo obstajale tudi v prihodnje. Morda ne tako varne in zanesljive, a zato morda toliko bolj pristne. Morda iz istega razloga (iskanja brezpogojne in večne ljubezni) postajamo tudi straši. Zgolj za to, da življenja ne bi preživali sami.

4 EMPIRIČNI DEL

V empiričnem delu naloge sem v ospredje postavila vidik partnerske zveze in pomen le-te pri odločanju za starševstvo oziroma proti njemu.

4.1 Izhodišče in teoretične predpostavke

- V kontekstu družbenih sprememb v pozni modernosti sta se pomembno preobrazili tudi zasebnost in intimnost. Sodobna partnerska razmerja so se prestrukturirala oz. so v fazi spreminjanja v t. i. »čista razmerja«.
- Prestrukturiranje partnerskih razmerij (kot posledica številnih drugih družbenih sprememb/dejavnikov) vpliva na odločitev za starševstvo oziroma proti njemu.

4.2 Cilj oz. namen raziskave

Glavni cilj raziskave je opredeliti pomen intimne partnerske zveze v motivacijski strukturi dejavnikov odločanja za starševstvo oziroma proti njemu. Natančneje:

- pridobiti informacije o vsakemu posamezniku intimne zveze (avtobiografski in drugi podatki);
- pridobiti informacije (občutja, motivi, stališča, izkušnje) o intimni zvezi;
- prepoznati elemente t. i. čistega razmerja intimne zveze oziroma opredeliti ključne lastnosti posamezne partnerske zveze (kakovost in »vrsta« razmerja);
 - identificirati druge dejavnike odločanja za starševstvo oz. proti njemu pri posameznih partnerskih zvezah;
- identificirati in pojasniti odnose med različnimi dejavniki odločanja za starševstvo oz. proti njemu v povezavi s kakovostjo in »vrsto« partnerske zveze.

4.3 Faza priprave in potek raziskave

Metoda zbiranja podatkov

V raziskavo sem vključila deset parov: intimnih zvez moškega in ženske, ki sem jih izbirala naključno, po metodi snežne kepe, po naslednjih merilih; starost od 23 do 35 let, trajanje zveze vsaj eno leto, načrtovanje skupne prihodnosti. Kot metodo zbiranja podatkov sem uporabila delno strukturirani globinski intervju. Vsak par sem intervjuvala posamično, pri čemer sem v grobem sledila načrtu intervjuja (priloga I). Intervjuvani so odgovarjali na vprašanja iz naslednjih tematik:

- avtobiografski podatki
- partnerska zveza
- primarna družina
- osebne vrednote in koncept starševstva
- načrti za prihodnost

Načrt intervjuja sem izdelala na podlagi teoretičnega dela naloge z namenom preverjanja hipotez, ki so navedene zgoraj. Intervjuji so trajali približno vsak pol ure. Zvočnemu zapisu in pisnem beleženju intervjujev je sledil vnos podatkov v računalnik ter analiza.

Analiza podatkov

Proces analize podatkov je potekal v dveh delih (urejanje podatkov in interpretacija). Urejanje podatkov je v prvi fazi pomenilo branje intervjujev. V nadaljevanju je sledilo razpoznavanje v podatkih prisotnih tematik in konceptov. Temu je sledilo tehnično združevanje delov, ki spadajo k isti tematiki oz. tematsko razvrščanje materiala, ter nazadnje sintetiziranje oziroma povzemanje podatkov. V tabelah je sledila predstavljenim podatkom ter pripadajočim povzetkom interpretacija podatkov, razpoznavanje ključnih vsebinskih dimenzij podatkov, razpoznavanje vzorcev zvez, razvijanje razlag, ter ne nazadnje povezovanje izsledkov s širšimi teoretskimi koncepti in predlaganje ukrepov na določenih področjih (socialne) politike.

Imela sem nekaj težav pri pridobivanju ljudi, saj jih veliko ali ni našlo časa za pogovor ali ni želelo govoriti o izbrani tematiki. Več odziva sem dobila od žensk, katerih partnerji žal niso želeli sodelovati.

Vzorec ni reprezentativen. Rezultati nam lahko rabijo zgolj kot poglobitev tematike oziroma razširitev tematike dejavnikov odločanja za starševstvo.

4.4 Predstavitev vzorca

V raziskavo sem vključila deset parov: intimnih zvez moškega in ženske, ki so v skupni zvezi vsaj eno leto in načrtujejo skupno prihodnost.

Najmlajši intervjuvani je imel 23 let, najstarejši pa 32 let. Vsi živijo v Ljubljani oziroma bližnji okolici (Trzin, Višnja Gora). Od vseh intervjuvanih oseb, je bilo 12 visoko izobraženih (od tega 5 moških in 7 žensk), 7 oseb je imelo srednješolsko izobrazbo (3 ženske in 4 moški) in ena oseba (moški) osnovnošolsko izobrazbo. Vsi intervjuvani so zaposleni. Od vseh intimnih zvez je le en par poročen, drugi živijo skupaj v neformalni partnerski zvezi: od tega 7 v lastnem samostojnem gospodinstvu, 1 par živi v razširjeni družini, dva para živita narazen (vsak v svoji primarni družini), vendar si en par že ureja skupno bivališče.

Od desetih parov imata dva para po enega otroka (en par je v pričakovanju drugega otroka), en par pa je v pričakovanju prvega otroka. Drugi si vsi želijo ustvariti družino (vsi, razen enega para — najmlajšega, načrtujejo družino v kratkem). Intervjuvani so bili v času oz. obdobju opravljanja intervjujev zdravi in dobrega počutja. Le ena intervjuvanka je okrevala po operaciji.

V splošnem lahko sklenem, da sem z vzorcem v večini zajela »t. i. mlade odrasle«, ki izpolnjujejo naslednja merila:

- končano izobraževanje
- zadovoljiva zaposlitev (sicer ima od vseh intervjuvanih 8 žensk in 8 moških nadaljnje poklicne ambicije. Vsi intervjuvani so sicer zadovoljni z zaposlitvijo.)

- zagotovljena socialna varnost¹⁷ (urejene stanovanjske razmere)
- zadovoljivo zdravje

4.5 Rezultati in interpretacija

Druge informacije, pridobljene v intervjujih, bom predstavila v dveh sklopih:

- starševstvo
- partnerska zveza

Starševstvo

a) Pogled na starševstvo (priloga A)

Vsi intervjuvani si želijo postati starši, če to že niso. Na starševstvo imajo podoben pogled. V prvi vrsti se jim to zdi odgovorna in zahtevna naloga, a tudi izkušnja, ki je ne gre zamuditi.

Za ilustracijo navajam nekaj izjav intervjuvanih o »starševstvu«:

»Ljudje bi se zlasti v današnjem času morali zavedati, da imajo pravico in odgovornost odločiti se tudi za ne-starševstvo.«

»Zdi se mi zelo pomembno in hkrati zelo lepo ter častno.«

"Verjamem, da je to najlepši poklic v življenju."

»Težko bo, ampak se bova trudila, da bova dober zgled, da bova imela dovolj časa za družino, da jih bova znala obvarovati pred pastmi.«

»Starševstvo je tisto, ki te naredi celega človeka.«

¹⁷ V sicer homogenem vzorcu so bolj očitni pari, ki nimajo urejenih stanovanjskih razmer. V nadaljevanju predstavljeni rezultati razkrivajo pomen tega dejavnika.

“Je lepo, težko, nepredvidljivo, nevarno, polno čustev, ...”

“Zame je to nekaj najlepšega, kar se mi je v življenju zgodilo. Odkar pomnim sem vedno »kukala« v vozičke, občudovala dojenčke.”

»Je resna in odgovorna zadeva, a če si dobro »opremljen«, ti lahko prinese nepozabne trenutke, ki ti bogatijo življenje.«

»Otroku je treba že od rojstva sistematično vcepiti osnovne vrednote, ki človeka kot takega razlikujejo od opice.«

»Sem nora na otroke in komaj čakam, da bom sama mama.«

»Svoje naslednike moraš naučiti vsega, kar veš, seveda ob pravem času.«

b) Motiviranost za starševstvo

Motive in vzgibe za starševstvo in proti njemu, ki so jih intervjuvani eksplicitno navedli v pogovoru (priloga A), sem razdelila v naslednji skupini (A, B) in podskupine (1—8):

A- Motivi ZA starševstvo:

- 1) prevzemanje nove vloge — roditelja (postati mati oz. oče, osebna rast posameznika, izkušnja nosečnosti, poroda, ...)
- 2) pojem družine (povezanost s partnerjem, občutek pripadnosti družini, ...)
- 3) prenos znanja, vrednot
- 4) oblikovanje nove osebnosti
- 5) osebna zrelost (v psihičnem in fizičnem smislu; počutiti se zrelega, ...)
- 6) zadovoljiv partnerski odnos (spoštovanje partnerja, srečna zveza , ...)
- 7) čustvena izpopolnjenost, ki jo prinese otrok (živeti polno, veselje, prvinska ljubezen,...)
- 8) urejene stanovanjske in finančne zadeve

Tabela 4.1: Motivi za starševstvo

A-Motivi ZA	Število odgovorov	Število odgovorov	Skupaj število odgovorov
	ženske	moški	
1 Roditelj	2	3	5
2 Družina	4	3	7
3 Prenos...	3	2	5
4 Oblikovanje	1	1	2
5 Zrelost...	3	0	3
6 Part. odnos	3	2	5
7 Čustva...	4	4	8
8 Stanovanje	1	0	1

Največkrat so intervjuvani (tako moški kot ženske) navedli kot motivacijo za starševstvo »čustveno izpopolnjenost«, ki jo prinese otrok, ter »doživljanje pojma družine«.

B- Motivi PROTI starševstvu:

- 1) finančna nestabilnost
- 2) posvečanje karieri
- 3) stanovanjska problematika
- 4) odgovornost (strah pred neuspehom, zahtevna stvar, socialna varnost otroka ...)
- 5) sodobna družba
- 6) lastni egoizem (pomanjkanje časa zase, ...)
- 7) pozna starost

Tabela 4.2: Motivi proti starševstvu

B-Motivi PROTI	Število odgovorov	Število odgovorov	Skupaj število odgovorov
	ženske	moški	
1 Finance	2	5	7
2 Kariera	0	1	1
3 Stanovanje	1	0	1
4 Odgovorno.	4	2	6
5 Sodob.druž.	1	3	4
6 Egoizem	2	1	3
7 Starost	1	0	1

Zahteva po odgovornosti, ki naj bi se porodila z rojstvom otroka, pomeni ženskam največjo »oviro« ali breme na poti k starševstvu, medtem ko moške bolj obremenjuje finančna problematika.

»Sodobno družbo« so kot obremenjujoč dejavnik pri odločanju za starševstvo navajali predvsem moški. Odgovori na vprašanje o *vrednotenju sodobnega sveta, družbe (časa, v katerem živimo)* pa razkrivajo, da tako moški in ženske (7 moških in 6 žensk) doživljajo sodobni čas kot posamezniku in družini »neprijazen«. Dve intervjuvanki in en intervjuvani pa vidijo v današnjem načinu življenja tudi prednosti.

Ko sem intervjuvane, ki še nimajo otrok oziroma niso v pričakovanju, spraševala o načrtovanju družine, so kot razlog, zakaj še nimajo otroka, navajali naslednje razloge (priloga B):

- PAR 2: (ona) se še ne čutim pripravljeno...(on) najprej večje stanovanje...
- PAR 3: (ona) zahteve v službi.... (on) ko bo urejeno stanovanje
- PAR 6: (ona) stanovanjske in finančne zadeve ...
- PAR 8: (ona) najprej ustvariti lastno gospodinjstvo...(on) urediti štalco ...
- PAR 9: (ona) moje zdravstvene težave ...
- PAR 10: (on) ovira je začetek najinih poklicnih poti ...

Stanovanjsko problematiko so po pričakovanjih postavili v ospredje pari, ki še nimajo urejenega skupnega bivališča.

Intervjuvani so kot »ovire« za starševstvo navajali druge razloge kot so jih navedli pri vprašanju o »načrtovanju družine«. Tokrat so večinoma posebej omenili stanovanjsko problematiko (pa tudi poklicne ambicije in zdravstvene težave), ki jo je v rezultatih (tabela 2,), (priloga A) kot »oviro« sicer poudarila le ena intervjuvanka (in še to ne na prvem mestu).

Kljub zgoraj predstavljenim rezultatom in v skladu z — na tem mestu predstavljenimi informacijami — lahko sklepamo, da ima stanovanjska problematika večjo vlogo pri motiviranosti za starševstvo, kot so jo prvotno pripisali intervjuvani.

Identificirani dejavniki odločanja za starševstvo (ki so jih intervjuvani eksplicitno navedli ali pa se razkrivajo na podlagi drugih informacij) potrjujejo tezo o pogojih, ki morajo biti izpolnjeni, da se par odloči za načrtovanje družine: končano izobraževanje, zadovoljiva zaposlitev, urejene stanovanjske razmere, zdravje idr.... (glej str. 21).

Partnerska zveza

c) Vrednotenje zakonske zveze

Stališča in mnenja o zakonski zvezi oziroma vrednotenju le-te sem razdelila v tri skupine (A,B,C), glede na stopnjo pomembnosti, ki jo posamezniki pripisujejo formalni potrditvi intimne zveze.

A- poroka pomembna

B- poroka želena, a ne nujna

C- poroka nepomembna

Tabela 4.3: Vrednotenje zakonske zveze

par spol	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ženska	C	B	A	B	B	B	C	B	A	A
moški	C	B	A	B	B	B	C	B	A	A

Največ (5) parov si želi skleniti zakonsko zvezo, čeprav se jim ta korak ne zdi nujno potreben za potrditev zveze. Trije (3) pari (od tega 1 poročen) visoko vrednotijo zakonsko zvezo. Od teh si oba neporočena para želita skleniti zakonsko zvezo s sedanjim partnerjem. Dvema paroma se poroka ne zdi pomembna. Zanimiv je tudi podatek, da pri vseh parih moški in ženska podobno vrednotita zakonsko zvezo.

d) Medsebojni odnos med partnerjema

Vir informacij označevanja odnosa med partnerjema so mi bili večinoma odgovori na vprašanja pod točkami od d1 do d5;

d1) Lastnosti, stvari, ki vaju povezujejo (priloga C1)

Lastnosti in stvari, ki so jih intervjuvani navajali kot dejavnike partnerske povezanosti, sem razdelila v tri skupine, glede na sorodnost pomena:

- Vrednote: ... cenjenje družinskih vrednot, pozitiven pogled na svet ...
- Karakterne lastnosti: ... dinamičnost, samokritičnost, odgovornost ...
- Načini preživljanja prostega časa: ...poslušanje glasbe, nakupovanje, gledališče...

Tabela 4.4: Lastnosti, stvari , ki partnerja povezujejo¹⁸

Par	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Skupne lastnosti										
Vrednote	da					da	da	da	da	da
Karakterne lastnosti	da	da		da		da				da
Prosti čas		da	da	da	da	da	da		da	

Pare povezujejo predvsem skupni načini preživljanja prostega časa in podobne vrednote (pogled na svet). Nekateri pa so kot dejavnik povezanosti navajali tudi karakterne lastnosti.

d2) Lastnosti, ki jih pri partnerju cenite, spoštujete (priloga C2)

Intervjuvani niso imeli težav z naštevanjem partnerjevih pozitivnih lastnosti. Tako moški kot ženske so bili pri naštevanju izčrpni. Lastnosti svojih partneric, ki so jih naštevali moški, sem razdelila v naslednje skupine, glede na sorodnost pomena:

¹⁸ V tabeli namenoma ne navajam števila odgovorov, ki spadajo v posamezno skupino, saj se mi za opredelitev partnerske zveze ne zdi relevantno, katerih lastnosti je več oz. manj. Bolj mi je pomemben podatek, za kakšne dejavnike povezanosti gre. Zato predstavljam le pripadnost odgovorov določeni skupini.

1) Lastnosti, ki izražajo specifične sposobnosti: ustvarjalnost, občutek za organizacijo in detajle, sposobnost za organizacijo

2) Lastnosti, ki izražajo skrbnost in predanost družini oziroma partnerju: skrb za naju, najin dom, skrb za družinske zadeve, da tako lepo skrbi za najino punčko, podpora meni v vseh stvareh, predanost družini in prijateljem

3) Lastnosti, ki izražajo trden, stabilen značaj: odkritost, stoji za svojim mnenjem, da se zna *postaviti zase*, sposobnost reči ne, vztrajnost

4) Lastnosti, ki so zabavna plat osebe: živahnost, zabava, humor, zabavnost, sproščenost, nagajivost, spontanost

5) Lastnosti odprtega, komunikativnega značaja: dobro razumevanje z ljudmi, navezovanje stikov, sproščenost in odprtost, pripravljena sklepati kompromise, rešuje probleme s pogovorom

6) Tradicionalne vrednote (»ženske lastnosti«): dobrosrčnost, prijaznost, pomoč, ustrezljivost, nežnost, redoljubnost, pridnost in predanost delu

7) Lastnosti iskrenega značaja: iskrenost, poštenost, zvestoba

8) Lastnosti, ki izražajo skrb in odgovornost do sebe in svojega telesa: zdrav način življenja (ne kadi, ne pije), šport, aktivnost

9) Drugo: zunanji videz, zares lep nasmešek, inteligentnost, seks

Tabela 4.5: Lastnosti, ki jih partner ceni, spoštuje

Par-moški	1 št. odg.	2 št. odg.	3 št. odg.	4 št. odg.	5 št. odg.	6 št. odg.	7 št. odg.	8 št. odg.	9 št. odg.	10 št. odg.	Skupaj št. odg.
Lastnosti											
Spec. spos.	1				1	1					3
Skrbnost...	2			1		1	1				5
Trden znač.	3				1	1	1				6
Zabavna ...		1	2	2					1		6
Odprtost ...		1				2	1			1	5
Tradic.ž.vred.				2		1		1	3		7
Iskrenost					1			1	1		3
Skrb zase			1	1							2
Drugo			1						2		3

Intervjuvani moški pri svojih partnerkah cenijo različne lastnosti. Največkrat našteje lastnosti so bile »tradicionalne ženske vrednote« (dobrosrčnost, prijaznost, ustrežljivost, nežnost).

Vendar prikaz podatkov po parih potrjuje, da ne mislijo vsi moški tako. Omenjene lastnosti so posebej omenili le štiri moški. Prav tako so štiri moški postavili v ospredje pomen »skrbnosti«. Enako pogosto (štirikrat) so bile posebej omenjene lastnosti »odprtega značaja«, »zabavnost« in »trden značaj«.

Da je vsak par zgodba zase se bo pokazalo tudi v nadaljnji predstavitvi podatkov (tabela 4.6 ...). Kakršnokoli številčenje in posploševanje podatkov ni primerno in ustrezno. Predstavitev podatkov v tabelah 4.5, 4.6 in drugih nam lahko rabi v povezavi z drugimi podatki kot vir opredelitve ključnih lastnosti partnerske zveze.

Lastnosti svojih partnerjev, ki so jih naštevale ženske, sem prav tako razdelila v skupine, glede na sorodnost pomena.

1) Lastnosti, ki izražajo skrbnost in predanost družini, partnerju, prijateljem: pripravljenost pomagati drugim in meni, skrb zame in za druge, pripravljenost, da vedno pomaga, priskočiti na pomoč, trud zame, predan družini, povezanost z družino, vedno bo stal ob strani, podpiranje, bodrenje, da prenaša mojo muhavost, čut za sočloveka, živali, nesebičnost

2) Lastnosti, ki izražajo čustveno plat osebe: sposobnost izkazovanja ljubezni do mene, obvladovanje negativnih čustev, mirnost in neeksplozivnost, odprto izkazovanje čustev

3) Lastnosti, ki so zabavna plat osebe: zabava, zabavnost, smisel za humor

4) Lastnosti iskrenega značaja: poštenost, iskrenost

5) Lastnosti skromnega značaja: preprostost, nenapihnjeno, skromnost, spoštljivost

6) Lastnosti, ki izražajo skrb in odgovornost do sebe in svojega telesa: aktivnost, zdrav način življenja (ne kadi, ne pije), šport in prehrana, skrb za svoje telo, zdrav način življenja

7) Lastnosti, ki izražajo specifične sposobnosti: natančnost, točnost, smisel za estetiko, pripravnost za vse, praktičnost, iznajdljivost, ustvarjalnost

8) Lastnosti, ki izražajo trden, stabilen značaj: odkritost, vztrajnost, stoji za svojimi besedami in dejanji

9) Drugo: pridnost, delavnost, marljivost, inteligentnost, razgledanost

Tabela 4.6: Lastnosti, ki jih partnerka ceni, spoštuje

Par-žen. lastnosti	1 št. odg.	2 št. odg.	3 št. odg.	4 št. odg.	5 št. odg.	6 št. odg.	7 št. odg.	8 št. odg.	9 št. odg.	10 št. odg.	Skupaj
Spec.spos	2				2	1	2	1	1	2	11
Skrbnost	1	1			1	3	2	3		2	13
Trden. zn.						1			2		3
Zabavna			2	2					1		5
Skromno.							2	1	1		4
Čustveno.	1					2		1	1		4
Iskrenost							2				2
Skrb zase			1	2	1				2		6
Pridnost							2	1		2	5
Inteligent.								1	1		2

Skoraj vse intervjuvane ženske (7) pri svojih partnerjih cenijo, da so skrbni (pripravljeni pomagati, stati ob strani ...). Prav tako 7 žensk ceni partnerja tudi zaradi specifičnih sposobnosti, ki jih ima (npr. ... so natančni, praktični ...). Nekaj manj kot polovica žensk (4) ceni svojega partnerja zaradi pozornosti, ki jo posveča svojemu telesu, zdravju.

d3) Partnerske razlike, nestrinjanja, konflikti (način reševanja le teh) (priloga D)

Konflikti, ki so jih navajali intervjuvani nastajajo zaradi:

- preživljanja prostega časa (različni interesi, premalo časa)

- gospodinjskih opravil
- karakternih lastnosti (vzkipljivost, ljubosumje, trmoglavost, nestrpnost idr. ...)

Tabela 4.7: Partnerski konflikti

Par	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
konflikt										
Prosti čas	da	da				da	da			da
Gospod. opr.		da	da		da					
Karakte. last.	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da

Vsi pari so za razlog konflikta med drugim navajali karakterne lastnosti (svoje in partnerjeve). Nekateri so temu dodali še konflikte zaradi preživljanja prostega časa. Najmanj pa je takih, ki imajo konflikte zaradi gospodinjskih opravil.

Način reševanja konfliktov

Vsi pari se, ko nastopi konflikt, skušajo in želijo pogovoriti. Pri nekaterih je komunikacija navadno uspešna in učinkovita, drugi imajo s tem težave.

Spodnja tabela (tabela 4.8) prikazuje učinkovitost pri reševanju konfliktov.

Tabela 4.8: Reševanje konfliktov

Par	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Skupaj
Reševanje konfliktov											
1Težave ...	da	da	da	da	da		da	da		da	8
2Uspešno...			da	da		da	da	da	da		6

- 1 Težave pri komuniciranju
- 2 Uspešno reševanje konfliktov

Večina parov ima pri reševanju konfliktov težave s komunikacijo. Nekateri (4 pari) kljub temu uspešno rešujejo konflikte, drugi se poslužujejo taktike »umika« in konflikt zanemarijo.

d4) Porazdelitev dolžnosti (v gospodinjstvu in sicer) (priloga E)

Sodeč po izjavah parov, sklepam, da si navadno dolžnosti enakovredno porazdelijo, večinoma glede na čas ter razpoloženje posameznika.

d5) Sprejemanje odločitev (kdo, na kakšen način) (priloga F)

Devet od desetih parov je izjavilo, da odločitve (zlasti tiste, ki zadevajo oba) sprejemajo skupaj v pogovoru. Pri nekaterih ima več besede tisti, ki se na »stvar« bolje spozna. Odločitve, ki se tičejo posameznika, v večini sprejema vsak sam.

e) Pojmovanje ljubezni — intimnega odnosa (priloga G)

V pogledih, mnenjih, stališčih intervjuvanih o zvestobi, zaupanju, spolnosti, odnosih v družini se razkriva njihovo pojmovanje ljubezni — intimnega odnosa.

e1) Vrednotenje zvestobe, zaupanja

Stališča¹⁹ in mnenja intervjuvanih o zvestobi in zaupanju so različna. Spodnja tabela prikazuje, kateri pari oziroma posamezniki visoko vrednotijo zaupanje.

Tabela 4.9: Visoko vrednotenje zaupanja

par spol	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Skupaj
ženska		da	da	da		da	da	da	da	da	8
moški					da	da	da	da	da	da	6

¹⁹ Metodološko sporno bi bilo podatke razdeliti po stopnjah, saj za odkrivanje stališč nisem uporabila primerne instrumenta (lestvice). Zato navajam in predstavljam le tiste izjave, ki nedvomno kažejo na visoko vrednotenje omenjenih konceptov.

Stališča in mnenja intervjuvanih o zvestobi in zaupanju oziroma vrednotenju le teh so različna, a vendarle prevladujejo tista, ki visoko vrednotijo zaupanje. Od vseh intervjuvanih je 14 takih, ki visoko vrednotijo zaupanje. Pri polovici parov oba v paru (tako moški kot ženska) visoko vrednotita zaupanje. Dve intervjuvanki poudarjata pomen »zaupanja vase«. Drugi ali ne omenjajo posebej pomena zaupanja ali ga ne vrednotijo visoko.

Tabela 4.10: Visoko vrednotenje zvestobe

par spol	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Skupaj
Ženska			da				da	da	da	da	5
moški	da					da	da	da	da	da	6

Od vseh intervjuvanih je 11 takih, ki visoko vrednotijo zvestobo. V manj kot polovici parov (v 4 parih) oba partnerja visoko vrednotita zvestobo. Od vseh intervjuvanih jih pet meni, da absolutna zvestoba kot obljuba ni mogoča (kar sicer ne pomeni, da zvestobe ne vrednotijo visoko).

e2) Pomen spolnosti za partnersko zvezo :

Pomen spolnosti iz podobnih razlogov, ki jih navajam zgoraj (glej opombe 19), predstavljam le "enostopenjsko", prav tako v nadaljevanju predstavljene odgovore o "ljubezni za vedno".

Tabela 4.11: Spolnost je izrednega pomena

par spol	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Skupaj
ženska	da		da		da	da			da	da	6
moški	da	da	da				da	da	da	da	7

Vsem intervjuvanim se zdi zadovoljujoča spolnost pomembna za zvezo. Od tega jih 13 meni, da je seksualnost izrednega pomena: Drugim je seksualnost sicer pomembna, a intervjuvani so največkrat dodali, da "ni vse" oz. ni najpomembnejša za odnos.

»Mi pomeni veliko, ni pa to vse in ni najpomembnejše ... je pomembna, vendar nima najpomembnejše vloge v zvezi ...«

e3) Vera v »ljubezen za vedno«

Tabela 4.12: Vera v ljubezen »za vedno«

par	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Skupaj
spol											
ženska	da	da	da	da	da			da	da	da	8
moški	da	da			da	da		da	da	da	6

Od vseh intervjuvanih je 14 takih, ki verjamejo v »ljubezen za vedno«. Drugi o tem pojmu »razpravljajo« ali pa nimajo posebnega mnenja oziroma ga ne izražajo.

e4) Sprejemanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerij

Odgovori intervjuvanih so bili primerni²⁰ za razvrstitev v tri skupine, glede na stopnjo sprejemanja alternativnih spolnih razmerij. Tvorila sem naslednje skupine:

- Absolutno sprejemanje (DA): popolnoma sprejemam alternativna spolna razmerja
- Delno sprejemanje (DELNO): načeloma sprejemam alternativna spolna razmerja (vendar jih: ne razumem ... ne želim opazovati ... ne želim biti udeležen-a ...)
- Zavračanje (NE): zavračam alternativna spolna razmerja

²⁰ Metodološko korektno; brez nevarnosti, da bi tako »izgubila odgovore«.

Tabela 4.13: Stopnja sprejemanja alternativnih spolnih razmerij

par spol	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ženska	DELNO	DELNO	DA	DELNO	DELNO	DELNO	DA	DA	DELNO	DA
moški	DELNO	DELNO	DA	NE	DELNO	DELNO	DA	DA	DELNO	NE

Enajst intervjuvanih delno sprejema alternativna spolna razmerja. Nekaj manj (7) je takih, ki jih absolutno sprejema. Dva intervjuvana pa takšna razmerja zavračata.

e5) Kaj vama pomeni in kaj si predstavljata pod pojmom *intimnost* ? (priloga H)

Odgovore intervjuvanih o intimnosti sem razdelila v tri skupine.

V prvo skupino sem uvrstila tista mnenja, poglede, ki opredeljujejo intimnost kot posameznikovo zasebnost – osebni prostor.

Drugo skupino tvorijo odgovori, ki definirajo pojem kot zaseben odnos dveh – partnerjev.

V tretjo skupino sem uvrstila odgovore, ki opisujejo doživljanje in razvijanje lastne intimnosti in zasebnosti v primarni družini. Doživljanje intimnosti v primarni družini so intervjuvani opisovali na podoben način: na eni strani kot »doživljanje in razvijanje lastne intimnosti, zasebnosti, osebnega prostora« (Ti odgovori tvorijo tretjo skupino.) ter na drugi strani kot »občutek (ne)povezanosti z družino, posameznimi družinskimi člani ... kot skupne družinske skrivnosti ... odkrito komunikacijo — s starši in drugimi družinskimi člani, ali pomanjkanje le-te«.

Tabela 4.14: Pojmovanje intimnosti

par spol	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ženska	2,3	2	2	2	2	2,3	1	2	1,3	2
moški	1	2	2	2	1	1,3	1,3	2	1,3	2

- 1 Intimnost kot posameznikova zasebnost
- 2 Intimnost kot zaseben odnos dveh – partnerjev (skrivnost in zaupnost dveh, čutenje in prepuščanje partnerju, spolnost)
- 3 Doživljanje in razvijanje lastne intimnosti in zasebnosti v primarni družini

Intervjuvani v večini (13 intervjuvanih) intimnost doživljajo v povezavi s partnerjem: » kot zaseben odnos, skrivnost in zaupnost dveh, čutenje in prepuščanje partnerju, kot spolnost«. Nekateri (7 intervjuvanih) so posebej omenili tudi lastno intimnost, kot zasebnost pred drugim partnerjem. Nekaj (6) intervjuvanih poudarja doživljanje in razvijanje lastne intimnosti in zasebnosti v primarni družini. V smislu »*moja soba je bila moj zasebni prostor*«. Zanimivo in pričakovano je bilo, da so to v večini (pet od šestih) isti intervjuvanci, ki so navajali intimnost kot posameznikovo zasebnost.

e6) Primarna družina - pojmovanje ljubezni

Intervjuvani so bili v večini zelo izčrpn pri opisovanju družinskih odnosov. Odgovore sem strnila in razvrstila v 4 (+1) skupine. Prve tri skupine opredeljujejo odnose intervjuvanih s starši in splošno družinsko razpoloženje. Nadaljnji dve skupini (oznaki +, –) vključujeta odgovore, ki se nanašajo na odnos med staršema. Posebej pa sem omenila intervjuvane, ki so v otroštvu doživeli ločitev staršev (oznaka *).

Tabela 4.15: Družinski odnosi- ženske

par Odnos	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1pozitivni	da+	da+		da+	da	da		da+		da+
2negativni							da*		da-	
3povprečni			da-							

Tabela 4.16: Družinski odnosi- moški

par Odnos	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1pozitivni	da*	da*			da			da*	da+	
2negativni			da-	da-						
3povprečni						da	da			da

- 1 pozitivni družinski odnosi
- 2 negativni družinski odnosi
- 3 povprečni družinski odnosi
- + pozitiven odnos med staršema
- — negativen odnos med staršema
- * ločitev staršev

Odnose v družini (razumevanje s starši) je nekaj več kot polovica (7 žensk in 5 moških) intervjuvanih opisala kot pozitivne. Štirje intervjuvani so opisovali odnose kot negativne. Prav tako štirje so odnose opisali kot povprečne. Odnose med staršema so intervjuvani doživljali različno. Sedem intervjuvanih opisuje odnose med staršema kot pozitivne, 3 intervjuvani opisujejo odnose med staršema kot negativne. Drugi odnosa med staršema ne omenjajo posebej. Od vseh intervjuvanih so štirje v otroštvu doživeli ločitev staršev.

4.6 Sklepna analiza

Predstavljeni rezultati dokazujejo, da je vsak par — intimna zveza — zgodba zase. Vsebine, norme in vrednote vsakega intimnega razmerja posebej se oblikujejo samorefleksivno, s subjektivnimi interpretacijami in medsebojnimi pogajanja ter kompromisi. Partnerska razmerja tako postajajo težko opredeljiva in neprimerna za posplošitev. Posplošitev podatkov v tem primeru ni mogoča že zaradi same velikosti vzorca.

V splošnem lahko sklenem, da sem v raziskavo zajela mlade odrasle, ki so v fazi spreminjanja partnerskih razmerij, a še pod precejšnjim vplivom tradicionalnih vrednot preteklega obdobja. Preplet obeh vrednotnih sistemov se kaže v skoraj vseh zastavljenih tematskih sklopih. Ti nakazujejo tudi nekatere elemente »čistega razmerja«.

Težnja po oblikovanju klasične tradicionalne družine se kaže v želji respondentov po sklepanju zakonske zveze. Željo po sklenitvi zakonske zveze in starševstvu si med drugim razlagam v povezavi s pretežno pozitivnimi odnosi intervjuvanih v primarni družini oziroma težnjo po preseganju negativnih družinskih vzorcev. T. i. generacijski efekt lahko učinkuje kot želja po osnovanju lastne družine. Odmik od tradicionalnih vrednot se kaže v dejstvu, da večina intervjuvanih kljub skupnemu življenju in načrtovanju skupne prihodnosti še ni sklenila formalne zakonske zveze. Elementi čistega razmerja pa se kažejo tudi v poudarjanju emotivnega zadovoljevanja kot osnovnega motiva za poroko.

Visoko vrednotenje zaupanja in zvestobe si razlagam z dejstvom, da večina parov, čeprav ni poročena načrtuje skupno prihodnost in starševstvo ter zaradi tega čuti povečano potrebo po zaupanju in zvestobi. Oba koncepta sta bržkone povezana tudi z možnostjo zakonske razveze v primeru sklenitve zakonske zveze. Prav zaupanje med partnerjema je nujno za vzdrževanje intimnih izmenjav v čistem razmerju. Giddens ga povezuje tudi z intimnostjo, ki implicira ravnotežje med avtonomijo in vzajemnim razkrivanjem. Intervjuvani v večini pojmujejo intimnost kot zasebnost dveh — partnerjev, pa vendarle jih je nekaj poudarilo pomen lastne zasebnosti, osebnega

prostora (ter v prvi vrsti zaupanja vase in zvestobe sebi). Poudarjanje pomena partnerjevih lastnosti, ki izražajo »skrbnost in predanost družini, partnerju, prijateljem« nakazujejo, da intervjuvane ženske še vedno iščejo neke vrste varnost v partnerski zvezi, kljub lastni izobraženosti, zadovoljivi zaposlitvi in nadaljnjim poklicnim ambicijam. Enakovrednost žensk in moških se razkriva v navajanju lastnosti svojih partneric. Te so cenjene tako zaradi klasičnih ženskih lastnosti kot tudi zaradi drugih spolno nedefiniranih lastnosti. Enakovredna porazdelitev gospodinjskih in drugih dolžnosti, kompromisni način reševanja konfliktov ter skupne lastnosti partnerjev prav tako potrjujejo spremenjenost sodobnih partnerskih zvez. Element ženske emancipacije se kaže tudi v spolni osvoboditvi. Razvoj plastične seksualnosti prepoznavam v dejstvu, da je intervjuvanim (tako moškim in ženskam) spolnost izrednega ali vsaj precejšnjega pomena. Intervjuvani ne izkazujejo popolne spolne osvobojenosti, kar potrjuje v večini le delno sprejemanje alternativnih spolnih razmerij. Koncept pluralnosti intimnih razmerij je tako še »v povojih«. Vera v »ljubezen za vedno« za intervjuvane, kljub pritiskom ženske seksualne emancipacije in avtonomije, ohranja pomen tudi v sodobnosti.

Željo intervjuvanih, da si v kratkem ustvarijo družino, lahko pripišemo tudi zadovoljivemu partnerskemu odnosu, ki je takšen tudi zaradi širših družbenih sprememb.

Če bi hoteli ugotoviti, ali je določena vrsta in kakovost intimne zveze ključen oziroma bistven dejavnik pri odločanju za starševstvo, bi potrebovali širši, bolj heterogen vzorec. Tak, ki bi zajel tudi pare, ki (kljub zadoščnim drugim pogojem) niso motivirani za starševstvo, oziroma pare, ki so kljub nezagotovljenim pogojem zainteresirani za starševstvo.

Analiza intimnih zvez in njihov pogled na starševstvo vsekakor širi tematiko rodnosti zgolj iz ekonomskega polja na področje zasebnosti. Želja po ustvarjanju družine pa je, sodeč po nekaterih izjavah intervjuvanih: *»Za starševstvo se odločam tudi zato, ker sem v srečni zvezi z dolgoletnim partnerjem in si želim imeti otroka oz. družino z njim,«* med drugim posledica zadovoljive in srečne zveze.

5 SKLEP

Izguba pomena tradicionalnih socialnih odnosov, vezi in sistemov ter obenem osvobajanje posameznikov in posameznic od zgodovinsko vnaprej določenih družbenih oblik ima za posledico izgubo tradicionalnih gotovosti. Pojav novih vrst družbenih povezav in odnosov pa postavlja v ospredje individualne težnje in potrebe. Današnja mladina odrašča v množici informacij, ki ponujajo osnovo za oblikovanje mnogovrstnih življenjskih stilov. Svoboda izbire, ki jo dandanes cenimo in priznavamo, nalaga na nas nova bremena. Življenje, ki ga živimo — pa zgolj zato, ker to lahko — postaja podroben načrt z natančno zarisanimi cilji. Kakšni so ti cilji, kako in kdaj jih bomo uresničevali, ostaja odločitev vsakega posameznika. Nepredvidljiva usoda, ki je bila do nedavnega »v božjih rokah«, je padla v naše roke. Kaj bomo z njo storili, je odvisno od nas samih. Vsaj tako se zdi in tako želimo verjeti.

Odločitev za starševstvo je eden izmed ciljev, ki si ga ali pa tudi ne zastavljajo današnji mladi odrasli in tudi tisti, ne več tako mladi. Kdaj, na kakšen način in zakaj se posamezniki oziroma posameznice odločijo za uresničitev omenjenega cilja, je individualna zgodba oziroma v večini primerov »zgodba intimnega para«. Motivov za starševstvo je več. Prevzemanje nove vloge – vloge roditelja, prenos lastnega znanja in vrednot na potomce, doživljanje občutka čustvene izpopolnjenosti, ki ga prinese rojstvo otroka, in pojma družine so le nekateri motivi, ki so jih poudarjali intervjuvani v predstavljeni raziskavi. Večini omenjenih motivov (predvsem psihološkega značaja) je skupno, da se pojavijo takrat, ko so že izpolnjeni določeni pogoji (ki so bolj objektivne narave) : končano izobraževanje, zadovoljiva zaposlitev, urejene stanovanjske razmere, zagotovljena socialna varnost, možnost varstva otroka, zadovoljivo zdravje, osebna zrelost, trden in varen ljubezenski odnos.

Našteti dejavniki (pod pogojem, da so izpolnjeni) vsi po vrsti nakazujejo na tisto posameznikovo lastnost, ki je danes močno idealizirana in nepogrešljiva, tj. *odgovornost*. Odgovornost do sebe, nerojenega otroka, partnerja in družbe nasploh. Ko »ugodiš« družbeno zahtevanim pogojem, postaneš finančno, socialno,

emocionalno zrel in odgovoren za prevzemanje skrbi za novo življenje. Željo po prevzemanju starševske vloge tako izpodriva cela vrsta dejavnikov, ki morajo biti zagotovljeni, če si želimo pridobiti »naziv odgovornega državljana«, če želimo biti »vse, kar smo lahko«, ter poskrbeti, da bodo »vse, kar se da biti«, tudi naši potomci. Idealiziranje starševske vloge, morda? Idealiziranje življenja, prav gotovo. Raznovrstna merila oziroma pogoji zahtevajo za svojo izpolnitev veliko časa in so bolj kot ne vezani na določeno obdobje. Edini dejavnik (zadovoljivo zdravje in plodnost) ki ga še nimamo popolnoma pod nadzorom, je zdravje. Mnoge revolucionarne spremembe se odvijajo tudi na tem področju. A zaenkrat »tikotkanje biološke ure« oziroma človeško telo, ki — rečeno v duhu porabniške mentalitete — ostaja »proizvod z omejenim rokom trajanja« in je še edini objektivni motivator, ki »preganja ljudi, da vendarle čim prej izpolnijo preostale pogoje. Sprašujem se, kdaj se bodo ljudje odločali za potomce, ko starost žensk ne bo več imela vloge pri zanositvi oziroma zdravi nosečnosti.

Širše družbene spremembe vplivajo na zasebno življenje ter preobrazajo in na novo definirajo najbolj intimne odnose. Spremenjeni odnosi med spoloma vplivajo na odločitev za starševstvo. Demokratizacija odnosov po eni strani spodbuja željo po reprodukciji ter jo hkrati zavira. Svobodna, odprta, negotova partnerska razmerja ne dajejo varnosti in gotovosti. Egocentričnost in usmerjenost na lastne interese in potrebe posameznikov v intimnem odnosu obenem zvišujejo in znižujejo motivacijo za starševstvo, v odvisnosti od drugih dejavnikov. Tako se bo na primer izobražena ženska z zadovoljivo zaposlitvijo, urejenimi stanovanjskimi razmerami morda kljub negotovemu partnerskemu razmerju odločila za otroka. Mnoge druge, tako »socialno varne« kot tiste, ki nimajo zagotovljenih t. i. objektivnih pogojev, pa bodo to odločitev tehtale v soodvisnosti z zadovoljivim, čeprav ne varnim partnerskim odnosom. Kakovostno partnersko razmerje, ki za to, da je takšno (osrečujoče, zadovoljivo), ni nujno tudi varno in stabilno vpliva na to, da se posameznice (ki so svojo varnost začele iskati drugje) odločajo za starševstvo tudi v povezavi z mnogimi drugimi dejavniki, kot je partnerski odnos.

Dejstvo, da živimo pod vplivom individualizacije, da nam *neživo* postaja bolj pomembno kot *živo*, da nadomeščamo odnose z ljudmi z odnosi do *stvari*, da je kupovanje sproščanje, da enačimo *imeti z biti* in se vse bolj sprašujemo, »kam gre ta svet«, je kljub negativni konotaciji po mojem mnenju vir samospraševanja in ozaveščanja. V času, ki ga živimo, na način kot ga živimo, stopa v ospredje prav tisto, kar skušamo zanikati. Globoko v sebi cenimo tisto, kar se nam izmika. Cenimo zdravje, cenimo naravo, odkrite in pristne odnose in cenimo ljubezen.

In ko pridemo do spoznanja, da ni stvari, ni dosežka, ni cilja, ki ne bi bil pristnejši in bolj izpopolnjujoč, kot je rojstvo otroka, zanemarimo vse, kar želimo imeti, in si pustimo biti. *Biti starši.*

6 LITERATURA

Samostojne publikacije:

Barle, Andreja (1997): *Sociologija: gradivo za srednje šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Bauman, Zygmunt (2002): *Tekoča moderna*. Ljubljana: Založba /*cf.

Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002): *Reinventing the family*. Oxford, Malden: Blackwell: Cambridge: Polity.

Cote, James E. (2000): *Arrested adulthood*. New York and London: New York University Press.

Čačinovič Vogrinčič, Gabi (1992): *Psihodinamski procesi v družinski skupnosti*. Ljubljana: Advance.

Drew, Eileen, Ruth Emrek, Evelyn Mahon (1998): *Women, work and the family in Europe*. Routledge. London and New York.

Giddens, Anthony (1991): *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.

Giddens, Anthony (1992): *Preobrazba intimnosti. Spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba /*cf.

Hertz, Rosanna, Nancy L. Marshall (2001): *Working families*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California press.

Jamieson, Lynn (1998): *Intimacy: personal relationship in modern societies*. Cambridge: Polity Press.

Josipovič, Damir (2004): *Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC.

Košiček, Marijan in Tea (1978): *Ljubezen, spolnost, sreča*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Malnar, Brina (2003/2004): *Raziskovalni seminar (interno gradivo za AT- sociologijo)*.

Musek, Janek (1995): *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.

Oakley, Ann (2000): *Gospodinja*. Ljubljana: Založba /*cf.

Satir, Virginia (1995): *Družina za naš čas*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Švab, Alenka (2001): *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, Mirjana (1993): *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, Mirjana (2000a): *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, Mirjana (2000b): *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, Mirjana, Tanja Renner, Metka Mencin Čeplak, Blanka Tivdar (2000): *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Aristej.

Ule, Mirjana, Metka Kuhar (2003): *Mladi, družina, starševstvo*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Zaviršek, Darja (1994): *Ženske in duševno zdravje: o novih kulturah skrbi*. Ljubljana: VŠSD.

Članki:

Boh, Katja (1999): (Ne)uspehi prebivalstvene politike. Družboslovne razprave 15(30-31), 134-144.

Černič Istenič, Majda (1998): Proces oblikovanja družine v Sloveniji. Družboslovne razprave 14(27-28), 157-170.

Jogan, Maca (1991): Talcott Parsons – sociološki prispevek k družbeni re-produkciji hierarhije med spoloma. Družboslovne razprave 8(11), 33-41.

Ule, Mirjana (1989): Kriza industrijske moderne in novi individualizem. Družboslovne razprave, 6(7), 66-75.

Ule, Mirjana (2002): Razlike, ki delajo razlike: življenjski stili, individualizacija in spremembe identitetnih struktur. Družboslovne razprave, 18(39), 75-68.

Šadl, Zdenka (2000): Odčarani svet posttradicionalne ljubezni. ČKZ, 28(200-201), 381-389.

Šadl, Zdenka (2000): Zadeve srca na prepihu tranzicije; reprezentacije ljubezni v ženskih revijah. Družboslovne razprave, 16 (34-35), 189-205.

Šadl, Zdenka (2002): Emocionalno delo in intimni odnosi v pozni moderni. Družboslovne razprave, 18(39), 59-71.

Internetna literatura:

Vlada Republike Slovenije; Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo; Urad za enake možnosti (2006). Dostopno na <http://www.uem-rs.si/slo/publikacije/polozajzensk90/index.html> (10.12.2005).

Portal ekonomija (2006). Dostopno na <http://www.uem-rs.si/slo/ocka.html> (5.12.2005)

7 PRILOGE

Priloga A

Osebne vrednote in koncept starševstva:

PAR1

pogled na starševstvo:

Ž: starševstvo kot velika odgovornost ter tudi izpopolnitev življenja. Zahteva veliko osebne zrelosti, če naj bi bilo starševstvo dobro in zadovoljivo za oba starše in otroka. Starševstvo ni za vsakega. Ljudje bi se zlasti v današnjem času morali zavedati, da imajo pravico in odgovornost odločiti se tudi za ne-starševstvo. Tako bi bilo veliko več zadovoljnih in srečnih odraslih ter otrok.

M: vsak bi se moral vsaj enkrat v življenju srečati s to vlogo. Zelo pomembno se mi zdi, da temu posvetiš veliko časa, kolikor se le da. Svoje naslednike moraš naučiti vsega kar veš, seveda ob pravem času. Stati jim moraš ob strani, vedno in povsod. Vendar jih moraš dati tudi občutek neodvisnosti. Da ti lahko zaupajo. Skratka pokazati moraš ogromno zanimanja za njih.

motivi, vzgibi za/proti starševstvu:

Ž: sama si želim biti starš. Ker se čutim dovolj zrelo, tako čustveno kot intelektualno, da lahko veliko nudim enemu človeku in Ijudem nasploh. Za starševstvo se odločam tudi zato, ker sem v srečni zvezi z dolgoletnim partnerjem in si želim imeti otroka oz. družino z njim.

M: vsak bi se moral vsaj enkrat v življenju srečati s to vlogo. Zelo pomembno se mi zdi, da temu posvetiš veliko časa, kolikor se le da. Svoje naslednike moraš naučiti vsega kar veš, seveda ob pravem Času. Stati jim moraš ob strani, vedno in povsod. Vendar jih moraš dati tudi občutek neodvisnosti. Da ti lahko zaupajo. Skratka pokazati moraš ogromno zanimanja za njih.

PAR2

pogled na starševstvo:

Ž: sem za starševstvo. Ne zdi se mi pomembno, da so prej izpolnjeni neki posebni pogoji, npr. finančni. Zdi se mi, da bi bil partner dober očka.

M: pomembno se mi zdi, da sva najprej finančno stabilna, si narediva kariero, zlasti partnerka. Želim si imeti dva fantka. Mislim, da bi bila partnerka dobra mama, to mi je pomembno.

motivi, vzgibi za/proti starševstvu:

Ž: sem za starševstvo. Ne zdi se mi pomembno, da so prej izpolnjeni neki posebni pogoji, npr. finančni. Zdi se mi, da bi bil partner dober očka.

M: pomembno se mi zdi, da sva najprej finančno stabilna, si narediva kariero, zlasti partnerka. Želim si imeti dva fantka. Mislim, da bi bila partnerka dobra mama, to mi je pomembno.

PAR3

pogled na starševstvo:

Ž: odnos starši-otrok vidim na ravni starejšega prijatelja, od katerega se otrok uči dobrih kot tudi slabih stvari. Zaupanje mora bit obojestransko. Želim si tudi obojestranskega spoštovanja. Dialog in komunikacija obvezna in vedno pripravljena na poslušanje. M: starši so zelo pomemben dejavnik pri razvoju otroka v odraslo osebo. Zato je pomembno, da gre korak za korakom. Njegovo razmišljanje vodiš do pozitivnega in inteligentnega razmišljanja. Lahko skozi igro. Zelo pomemben je pogovor in zaupanje (prijateljstvo). Želim biti starš in imeti potomce.

motivi, vzgibi za/proti starševstvu:

Ž: imam željo biti starš, ker bi rada svoje znanje, ideje, delila z mojim otrokom in ga učila stvari, ter se tudi učila od njega.

M: veselje, ljubezen, čustva, sreča, močnejša povezanost. Vzgibi za; zdi se mi normalno za razvoj družbe in osebnosti, korak v tvojem življenju, ki je zelo pomemben. Vzgibi proti starševstvu; v primeru, da je otrok bolan, invalid.

PAR4

pogled na starševstvo:

Ž: sem nora na otroke in komaj čakam, da bom sama mama. Mislim in upam da bom dobra mama; ne preveč popustljiva, ljubeča, dober vzor, da bom znala postaviti meje, da bom zmogla dobro vzgojiti otroka in ga uspešno pripeljati do samostojnosti. Seveda s pomočjo fanta oz. moža. Zavedam pa se, da je vzgoja otrok najtežja stvar v življenju. M: otroku je treba že od rojstva sistematično vcepiti osnovne vrednote, ki človeka kot takega razlikujejo od opice. Materialne dobrine so sekundarnega značaja in so zanemarljive, lahko celo obremenjujejoče.

motivi, vzgibi za/proti starševstvu:

Ž: občutek, ko je v tebi otrok (nosečnost), porod (nepozabno doživetje), otrok je del tebe (ima moje in očetove lastnosti), prenašanje svojih pozitivnih izkušenj na otroka, občutek, da za nekoga skrbiš, pojem družina, nepozabni občutki. Vzgibi proti starševstvu; zaradi mnenja, da je to najtežja naloga in strah pred neuspehom.

M: za; ustvariti družino in živeti polno, pozitivno. Proti; vpliv slovenske družbe, ki lahko pokvari otroka.

PAR5

pogled na starševstvo:

Ž: ugotavljam, da je starševstvo zelo zahtevna stvar. Morda res ni pravega načina. Vendar si na pravi poti, dokler sta oba starša enakega mnenja- vzgajata skupaj in dokler imaš pri otrocih zaupanje in spoštovanje. Otrok pri vzgoji ne smeš podcenjevati. M: je odgovornost, ki zahteva trud, ljubezen, veselje in prijateljstvo

motivi, vzgibi za/proti starševstvu:

Ž: za; leta, ljubezen do otrok, nova povezanost s partnerjem, nov član in veselje povezano z njim. Proti; današnji čas, težko je vzgajati v teh razmerah, denar, odgovornost, lastni egoizem in pomanjkanje časa zase.

M: za- Ijubezen, vsa doživetja z otrokom.... proti- finance. Vendar je to manj pomembno, ko enkrat že imaš otroka.

PAR6

pogled na starševstvo:

Ž: je resna in odgovorna zadeva, a če si dobro »opremljen« ti lahko prinese nepozabne trenutke, ki ti bogatije življenje.

M: če sta oba pripravljena žrtvovati velik del sebe in svojega časa. Vse drugo gre na škodo otroka.

motivi, vzgibi za/proti starševstvu:

Ž: za-kljub vsem nepravičnostim in trpljenju je svet in samo življenje na njem lepa in čudovita stvar. Če se s partnerjem odločiš vse to podeliti je odločitev za otroka prava in na mestu. Družinski trenutki so tako eni od najglobljih čustvenih in duhovnih rasti v življenju. Proti- odgovornost, ki je potrebna za starševstvo je zelo velika. Pripravljenost na odrekanje. Potrebna je tudi osebna rast posameznika za ustrezno vzgojo otrok. Mnogo

dejavnikov je pomembnih- stanovanjska problematika, finančna sposobnost, delitev

odgovornosti s partnerjem...

M: ni dovolj če imamo otroke samo radi, moramo jim nuditi tudi socialno in finančno varnost.

PAR7

pogled na starševstvo:

Ž: pogled na starševstvo: zame je to nekaj najlepšega, kar se mi je v življenju zgodilo. Odkar pomnim sem vedno »kukala« v vozičke, občudovala dojenčke in jih z največjim veseljem pestovala. V studentskih letih sem kar nekaj časa pazila različno stare otroke in zame je bila odločitev za starševstvo nekaj najbolj logičnega in samoumevnega v najini zvezi. Zdi se mi tudi, da sva se zanj odločila v pravem trenutku, ki sva ga enostavno začutila in se oba takoj strinjala. Obe nosečnosti sta bili načrtovani in nadvse zaželeni. M: starševstvo je zame trenutno velik iziv, veliko novega, postaja pa tudi osrednja tema vsakdana. Je lepo, težko, nepredvidljivo, nevarno, polno čustev... Trudim se najti pravo smer in upam da mi bo uspelo. Družino imam rad in mi pomeni največ.

motivi, vzgibi za/proti starševstvu:

Ž: motivi za starševstvo. Jaz lanko resnično govorim le o motivih in vzgibih za starševstvo, čeprav ne trdim, da je vedno vse enostavno in idilično kot v kakšni ameriški nadaljevanki. Posebej zame, ki sem ves čas doma in je starševstvo zame prvi in edini poklič, je na trenutke zelo naporno. Midva sva se o otrocih pogovarjala že nekaj let, a vedno našla nekatere »izgovore«: moja diploma, partnerjeva naporna služba in njegova pogosta večmesečna odsotnost zaradi dela v tujini... A tista resnično prava želja je prišla naenkrat in šlo je za odločitev v trenutku. Zame je edini pravi motiv za starševstvo velika želja in Ijubezen do

otrok. O vzgibih proti starševstvu sama ne morem govoriti, čeprav spoštujem odločitev vsakega para, ki se iz kakršnihkoli razlogov za otroka ne odloči. M: najti pravo smer v starševstvu, oz. postati uspešen starš, se mi zdi težje kot postati uspešen menadžer. Torej motiv je. Če mi uspe postati uspešen v lastni družini oz. v okolju, kjer je ljubezen brezpogojna, bom super zadovoljen. Uspelo mi bo.

PAR8

pogled na starševstvo:

Ž: nekaj najlepšega, kar lahko doživita dva, ki se imata rada. Mislim da otrok se bolj poveže partnerja in obema prinese veliko novih čustev, drugačno doživljanje ljubezni. Dobiš občutek svoje družine in se v tem smislu tudi naučiš odgovornosti in drugačnih oziroma drugih vrednot. Starševstvo je tisto, ki te naredi celega človeka. M: zahtevna naloga. Nov korak v življenju. Komaj čakam, čeprav je starševstvo polno odrekanja.

motivi, vzgibi za/proti starševstvu:

Ž: za; doživetje te prvinske ljubezni do otroka, občutek pripadnosti svoje družine, naučiti se vloge biti mama ali oče, ki te naredi se za boljšega človeka, ustvariti novo osebo, ki je tvoja in ti bo polepšala življenje. Nimam motivov proti starševstvu, včasih le strah pred neznanim oziroma dvomi, ali mu bom mogel nuditi vse kar potrebuje da bo odrasel v pošteno, zdravo in sposobno osebo.

M: za; nov smisel življenja, vrednot. Imaš otroka, ki si ga sam spočel. Proti; finance, premalo časa za preživljanje z družino.

PAR9

pogled na starševstvo:

Ž: komaj čakam, da postanem mama! Starševstvo se mi zdi nekaj čudovitega in hkrati tudi najbolj odgovorno poslanstvo. Zlasti v današnji družbi in času, ko je obremenjenost s službo prevelika. Težko bo, ampak se bova trudila, da bova dober zgled, da bova imela dovolj časa za družino, da jih bova znala obvarovati pred pastmi.

M: starševstvo kot velika odgovornost, iskanje idealnega razmerja med strogostjo in popustljivostjo.

motivi, vzgibi za/proti starševstvu:

Ž: za; urejene stanovanjske razmere in denarne zadeve, klic narave, predvsem pa želja ustvariti družino z moškim, ki ga ljubim. Motivov proti starševstvu nimam. M: za; vzgib ali želja z ljubljeno osebo ustvariti družino.

PAR 10

pogled na starševstvo

Ž: starševstvo je verjetno eno najlepših stvari, ki se ti zgodi, a obenem najtežje. Delas po svojih najboljših močeh, zavedas se, da prenašaš tako dobre kot slabe stvari iz roda v rod, čeprav se trudiš ne ponavljati napak. Verjamem, da je to najlepši poklič v življenju. Mislim, da sta potrebna dva - oče in mati, kajti vsak daje svoj del. M: starševstvo je zame nakaj največjega, najpomembnejšega in

najtežjega v človekovemu življenju. Zdi se mi zelo pomembno in hkrati zelo lepo ter častno. Včasih me je kar strah ko pomislim na to zahtevno nalogo, ki se nezadržno približuje.

motivi, vzgibi za/proti starševstvu Ž: proti jih nimam, ražen v zelo pozni starosti.

Za: novo življenj, del obeh, prenos ljubezni, vrednot, znanj. Jaz bi jih kar posvojila se ene 5 zraven.

M: motivi za so povezani z zgoraj orisanim videnjem. To, da lahko ustvariš novo življenje in potem oblikuješ samostojno novo, edinstveno osebnost je izreden privilegij. Vzgibi proti so zgolj kratkoročne racionalne narave, ki nam jih narekuje sodobna družba (šolanje, služba...)

Priloga B

Načrtovanje družine:

PAR2

Ž: ne čutim se še pripravljeno imeti družino.

M: čez 4 leta bi rad imel prvega otroka. Rad bi imel mlad otroke. Najprej bi morala kupiti tudi večje stanovanje.

PAR3

Ž: v roku enega do enega leta in pol. Se že počutim pripravljeno, samo zahteve v službi so take, da moram še malo počakat. Želim si dva otroka v razmaku štirih let. M: v kratkem, ko bo urejeno stanovanje in bova oba za to.

PAR4

Ž: imela bi dva otroka; fantka in punčko. M: družina bo.

PAR6

Ž: ko se uredijo stanovanjske in finančne zadeve, upam da do 30. leta. M: upam da pred 30. letom

PAR8

Ž: družina mi predstavlja pomembnejšo vrednoto, zato bom, ko si ustvarim lastno

gospodinjstvo absolutno delala na ustvarjanju svoje družine.

M: čimprej, zdaj sva si s partnerico uredila štalco, tako da bi bila lahko kmal še kravca.

PAR9

Ž: sicer mi je všeč spontanost. Vendar se mi pri načrtovanju družine zdi bolje da se na to

odgovorno in pametno pripravimo. ne samo v materialnem temveč tudi psihološkem

smislu. S partnerjem sva v fazi načrtovanja. Ovira so le moje zdravstvene težave.

M: otroku omogočimo lepše otroštvo, če se nanj pripravimo. A današnja družba v tem

pretirava.

PAR 10

Ž: družina bo, ne veva se kdaj, ura tik taka. Verjento ne bova imela svojih otrok toliko kolikor si jih zeliva, a mogoče jih pa posvojiva se nekaj, jaz sem res za to. A sigurno najprej svoje.

M: družino s partnerko načrtujeva, a zaenkrat začetek najinih poklicnih poti predstavlja določeno oviro. Upam, da bova imela več otrok, ki jih bova uspela vzgojiti v dobre ljudi. Komaj čakam na vnuke.

Priloga C1

Lastnosti, stvari, ki vaju povezujejo:

PAR1

Ž: oba veliko razmišljava in se lahko o marsičem pogovarjava. Imava skupne cilji in podoben pogled na življenje. Spodbujanje drug drugega.

M: skupno razmišljanje, skupni cilji, glasba.

PAR2

Ž: oba imava rada denar. Rada skupaj hodiva na kavice in v shopping. Jaz sem bolj mirna, on pa se hitro vznemiri, tu se dopolnjujeva.

M: oba rada spiva.

PAR3

Ž: zabava, humor, seks, podobno razmišljanje, veselje do skupnih stvari; potovanja, šport, hobiji.

M: zabava, sproščenost, seks, šport.

PAR4

Ž: sport (hribi, tek, kolesarjenje), gledališče, knjige, kino.

M: sport, odkritosrčnost in modra barva.

PAR5

Ž: otrok, prijatelji, veliko skupnih spominov, razne malenkosti; se rada crkljava masirava, kopava, potepava. Imava rada čisto stanovanje.

M: lenarjenje, potovanja, rože.

PAR6

Ž: smisel za črni humor, veselje do druženja, Ijubiteljstvo do glasbe, koncertov, filma, stripov. Pozitiven pogled na svet, uživanje v crkljanju in spolnosti, odkritosrčnost, neškodoželjnost, zaupljivost, odprtost za novosti...

M: smisel za humor, odprtost, povezanost z družino, samokritičnost, samozaupanje, pripravljenost za nove stvari, iznajdljivost, zaupljivost, odgovornost, močan občutek za obveznosti, dopolnjevanje med seboj.

PAR7

Ž: poleg Ijubezni še:zelo podoben pogled na način življenja (brezmesna prehrana, zdrav način življenja), veselje in želja po potovanjih, uživanje v naravi, veselje do kampiranja v nudističnih kampih, zadnji dve leti pa naju gotovo najbolj povezuje hči...

M: se strinjam.

PAR8

Ž: kemija, privlačnost, Ijubezen, zaljubljenost, spoštovanje, odprto izkazovanje čustev, skupna želja po družini, Ijubezen do narave, spoštovanje in Ijubezen do njegove in moje družine.

M: Ijubezen do družine, medsebojna ljubezen.

PAR9

Ž: Ijubezen, pogled na življenje, življenjske vrednote, pozitivna čustva, ki jih doživljava ko sva skupaj, seksualna privlačnost,okus za modo, glasbo, hrano, opremo stanovanja, načrti za prihodnost, aktivnosti v naravi.

M: Ijubezen, podobne življenjske vrednote, cenjenje družinskih vrednot, podobenokus za notranjo opremo, arhitekturo, umetnost, modo, glasbo. Rada hodiva v naravo in nasploh preživljava skupaj čas.

PAR10

Ž: najine skupne lastnosti so predsem, da nama prijatelji in družina največ pomenijo na svetu. Za to bi vse naredila. In zeliva stati ob strani drugim predvsem v težkih trenutkih. Velikokrat gre to na racun najinega casa, ampak te stvari se vedno brez besed zmenila. Ce ima nekdo problem, se razume, da sibas tja...tudi sredi noci, ce je tako. Povezuje naju tudi to, da sva zelo dinamicna, da naju veliko stvari zanima, da sva družabna. In trmasta seveda. Bik in oven... Stojiva za stvarmi, v katere verjameva. Ce so to nasprotja, si stojiva nasproti, a vedno na spostljiv nacin...

M: oba ceniva prijateljstvo in imava rada Ijudi okoli sebe.

Priloga C2

Lastnosti, ki jih pri partnerju cenite, spoštujete:

PAR1

Ž: odprtost za različna mnenja, ustvarjalnost, pripravljenost pomagati drugim, praktičnost, sposobnost izkazovanja ljubezni do mene.

M: ustvarjalnost, skrb za naju, najin dom, odkritost, podpora meni v vseh stvareh, vztrajnost, sposobnost reči ne.

PAR2

Ž: zunanja urejenost, da prenaša mojo muhavost.

M: živahnost, dobro razumevanje z ljudmi.

PAR3

Ž: zabava, humor, seks, podobno razmišljanje, veselje do skupnih stvari; potovanja, šport, hobiji.

M: zabava, sproščenost, seks, šport.

PAR4

Ž: humor, dobrosrčnost, zabavnost, pobudnost, ustrežljivost, aktivnost, zdrav način življenja (ne kadi, ne pije).

M: enako kot je povedala ona in še posebej skrb za družinske zadeve.

PAR5

Ž: natančnost, skrb za telo (šport in prehrana), praktičnost, trud zame.

M: vztrajnost, kreativnost, zvestoba.

PAR6

Ž: točnost, odgovornost, stoji za svojimi besedami in dejanji, skrb zame in za druge, podpiranje, bodrenje, mirnost in neeksplozivnost.

M: občutek za organizacijo in detajle, pridnost in predanost delu, predanost družini in prijateljem, sproščenost in odprtost, pripravljena sklepati kompromise, spontanost, stoji za svojim mnenjem.

PAR7

Ž: pri njemu najbolj cenim njegovo poštenost in iskrenost, preprostost in nenapuhjenost, njegovo pridnost in marljivost tako v službi kot doma, njegovo praktičnost in pripravljenost, da vedno pomaga in pa seveda, da je od prvega dneva dalje fantastičen očka in popolnoma predan družini. Občudujem tudi njegov smisel za šport in estetiko.

M: pri njej najbolj cenim, da rešuje probleme s pogovorom, da tako lepo skrbi za našo Taru, da se zna »postaviti zase«.

PAR8

Ž: odprto izkazovanje čustev, inteligenca, skromnost, prijateljstvo, marljivost, čut za sočloveka, živali, nesebičnost, natančnost, odnos do denarja, povezanost z družino. M: poštenost, redoljubnost.

PAR9

Ž: spoštljivost, odkritost, vztrajnost, iznajdljivost, olikanost, pridnost, zdrav način življenja, smisel za humor, razgledanost, obvladovanje negativnih čustev, inteligentnost, skrb za svoje telo
M: prijaznost, nežnost, zvestoba, inteligentnost, iskrenost, zunanji izgled, zares lep nasmešek, pomoč, nagajivost.

PAR10

Ž: Cenim njegovo delavnost, natančnost, pridnost, pripravnost za vse. Ni mu problem nič storiti, prav nič (ce seveda i v nasprotju z njegovimi prepričanji). Vedno bo stal ob strani, priskocil na pomoč, verjel bo v boljše, verjel v uspeh.
M: pri njej občudujem njeno sposobnost za organizacijo in navezovanje stikov. Pri tem je res neverjetna. Preden jaz samo pomislim kaj bi lahko npr.naredila, se ona že dogovori z vsemi in zadeve so že v polnem teku. Cenim tudi to, da je sposobna napisati Čestitko ali lepo misel hitreje in lepše, kot jo jaz v sanjah.

Priloga D

Partnerske razlike, nestrinjanja, konflikti (način reševanja le teh):

PAR1

Ž: konflikti glede preživljanja prostega časa partnerja- način ki ga ne odobravam. Konfliktov niti ni toliko, da bi se jih spomnila. Bolj je problem v pogovoru s katerim naj bi razreševala konflikte. Saj partner večkrat ne ve kaj bi rekel, oz. se ne zna skregati. Potem je še težje rešiti nestrinjanja, če eden molči.

M: ko imava konflikt ali nestrinjanje skoraj vedno nimam besed oz. težko najdem argumente, čeprav v sebi vem da imam prav. Zato se dostokrat počutim poraženega.

PAR2

Ž: nikamor me ne pelje. Zaradi njegovih treningov oz. nogometa ne moreva početi veliko stvari skupaj. Včasih je preveč nestrpen, vzkipljiv.

M: nimam problemov glede nje. Moti me le, da opravlja premalo gospodinjskih del. Vendar to razumem, saj je veliko v službi in je potem utrujena. Konflikte bolj potlačim kot da bi jih reševal, le včasih odreagiram pa mi je potem žal.

PAR3

Ž: glede njegovega egocentrizma, usmerjenosti vase, da ima samo on vse prav.

Nepospravljanje partnerja- lenoba. Reševanje konfliktov s pogovorom, da mi pove in razloži

svoje razmišljanje in videnje vsega.

M: reševanje z dialogom, pogovorom- dolgim razlaganjem, da razume. Zelo je trmasta, včasih nefleksibilna.

PAR4

Ž: moja Ijubosumnost (rešitev- s pogovorom), moja pretirana občutljivost in užaljenost (enkrat on začne pogovor, enkrat jaz).

M: razlike so pri klasičnem m/ž razmišljanju. Sledi burno reševanje le teh. Rezultat (mula, smrkica) je kratkotrajen in spremenljiv.

PAR5

Ž; različno se sproščava; on v tišini, jaz pa na veliko govorim. Različna umazanija nama gre na živce. Drugačen odnos do vsak svojih staršev. Reševanje poteka različno. Včasih jaz jamram in on tolaži. Težje rešujeva konflikte Če sva oba slabe volje, tedaj sledi glasen prepir. M: konflikti pri pospravljanju...Pogovoriva se do konca. Včasih je partnerka tiho in noče končati pogovora.

PAR6

Ž: moje zamujanje in neobčutek za čas. Sledi nekaj minut tišine in, jeznih pogledov in očitkov. Nato opravičevanje. običajno se nato prepir pozabi. sledi povečana pozornost do partnerja in upoštevanje dogovorov. Konflikti tudi zaradi partnerjeve neangažiranosti pri udeleževanju dejavnosti ki zahtevajo nekaj več napora. Običajno jaz popustim ali pa narediva kompromis. Naučila sem se, da človeka nima smisla siliti v nekaj kar ga ne zanima.

M: ne znam povedati, če mi kdaj kaj ni prav. Njeno zamujanje, ko sva zmenjena. Včasih pretirava z detajli. Skuša vsem ustreči. Ne zna preklopiti med službo in privatnim življenjem. Konflikte rešiva tako da se umakneva drug od drugega in si pustiva biti kar sva.

PAR7

Ž: vedno sem si želela, da bi on več prebiral knjige, o katerih bi lahko na dolgo debatirala, na začetku sem ga tudi težko spravila v gledališče, še sedaj so mu precej ljube komedije, jaz pa bi gledala kakšne resne igre. Sama sem rada hodila na razne predavanja in predavanja z različnih področij, on pa ni pokazal kakšnega interesa. Mene šport res ni zanimal v takšni meri kot njega. Nestrinjanje se je pokazalo tudi v tem, da mu jaz njegovo sicer pozitivno lastnost, delavnost, velikokrat očitaj kot deloholizem. Razlika je tudi v odločnosti in sposobnosti komuniciranja, želela bi si, da bi bil bolj odločen pri svojih načelih in odločitvah.

M: nestrinjanje glede preživljanja prostega časa: jaz bi se večkrat ukvarjal s športom, gledal kakšne »akcijske« filme, nje pa to ni preveč zanimalo. Zame preveč govori in analizira. Še tako malenkost.

Konflikte rešujeva s pogovorom... nama je to do sedaj kar dobro uspevalo. Predvsem po partnerkini zaslugi, saj bi se sam večkrat raje obrnil stran in pozabil.

PAR8

Ž: občasna pretirana občutljivost, vzkipljivost, občasno samopomilovanje. Konflikte rešujeva skozi pogovor, ki se lahko razvije v hud prepir, glasno govorjenje, dretje in zmerjanje. Če imava oba dober dan se lahko konflikt reši povsem mirno s kompromisom.

M: včasih se ne strinjam z njo, ker se ne drži dogovora in se obrne kamor veter piha.

PAR9

Ž: skregava se npr. zaradi moje muhavosti. Ali pa zaradi slabe volje enega ali drugega.

nestrinjanja rešujeva s pogovorom, iskanjem kompromisa.

M; običajno rešujeva s kompromisi, pogosto pa se najda rešitev kar sama. Boljša od najinih predlogov.

PAR10

Ž: razlikovanje predvsem v tem, da se jaz bolj impulzivno odlocam, on zelo premisljeno. Vekrat mu ocitam, da mora bolj spontano kaj narediti, vazno da uzivava...on pa da mora to dokocati, pa tisto dokoncati, meni se zdi nepomembno. Razlikujeva se tudi v verskem prepričanju, to je potrebno največ razumevanja in sportovanja in to nama uspeva tako, da se o stvareh pogovarjava. Veliko pogovarjava...da se razumeva in tako sprejemava drug drugega. Seveda se kdaj o kaksni nepomembni stvari sporeceva, a je cez minuto mimo. Za vecje stvari pa se pogovarjava dokler ne prideva skupaj. Kompromisi, kompromisi, komromisi.

M: konflikti največkrat izhajajo iz stvari, ki jih najbolj občudujem. Ker imava vse polno obveznosti nama zmanjkuje časa zase in to privede do konflikta. Konflikte režujeva s pogovorom in sicer nemudoma ko nastanejo.

Priloga E

Porazdelitev dolžnosti (v gospodinjstvu in sicer):

PAR1

Ž: sama za veslno prevzemam veliko preveč tako gospodinjskih kot dragih dolžnosti (glede financ, organiziranja dopustov itd...) tako da partnerju odvzemam možnost, da bi bil bolj odgovoren za skupne zadeve. Vendar sem bolj mirna, če imam vse jaz pod nadzorom. Sicer pa je partner vedno in takoj pripravljen postorit vse za kar ga prosim (pomivanje posode, pospravljanje idr.).

M: mislim, da si znava porazdeliti dolžnosti, glede na trenutno razpoloženje partnerja. priznam, da me partnerka dostikrat opomni na opravila. So opravila, ki jih opravlja samo ona.

PAR2

Ž: večinoma opravljava vse skupaj (nakupovanje, plačilo položnic).

M: se sproti dogovarjava. Spontano. Večino gospodinjskih del jaz prostovoljno prevzamem nase, ker imam več časa.

PAR3

Ž: jih še nimava.

M: zaenkrat še nič.

PAR4

Ž: jaz brišem prah, sesam, kuham, perem, likam. On tudi kuha, opravi vse tehnične stvari,

skrbi za avto, na splošno pa pomaga tudi pri ostalih stvareh.

M: v skupnem gospodinjstvu bova dolžnosti porazdeljevala glede na službene in starševske obveznosti.

PAR5

Ž: v gospodinjstvu vedno jaz skrbim za perilo, manjše nakupe. Večinoma jaz kuham, on pomiva. Sesava oba. On vedno čisti pečico in večkrat briše prah. V celoti skibi za avtomobile in pospravlja klet. Pri otroku si večino deliva.

M: če sva oba doma, vsak pol. Sicer pa tisti, ki je več doma. Sicer je vsak zadoločene stvari (jaz za stroje, ona pa za tisto na kar se spozna).

PAR6

Ž: nimava skupnega gospodinjstva, sicer pa so na dopustu dolžnosti porazdeljene. Večino stvari opraviva skupaj.nabava, kuhanje, pospravljanje. Za Tekstilne opravke (likanje, pranje) poskrbim jaz, saj v tem uživam. M: čimveč skupaj in si pomagati. Sicer še nimava skupnega gospodinjstva.

PAR7

Ž: res je, da si dolžnosti nisva nikoli natančno razdeljevala, on je res precej bolj praktičen in stvar hitro naredi, jaz pa bi okoli tega še malo »filozofirala«. Res je, da on naredi ogromno v gospodinjstvu-pravzaprav ni niti ene stvari, ki je ne počne oz.bi bila rezervirana le zame, tudi pri skrbi za otroka je bilo to izključno dojenje. Kljub zelo naporni in stresni službi in dejstvu, da sem satna ostala doma, se on več kot v polni meri »udeležuje« vseh obveznosti.

M: ona prevzema premalo dolžnosti v gospodinjstvu, predvsem tistih stvari, ki jih je treba opraviti na hitro in sproti (vsakodnevne dolžnosti), pri generalnem čiščenju pa je zelo (preveč) zavzeta in natančna.

PAR8

Ž: ker on rad kuha, je to njegovo opravilo, jaz pa pospravim. Sicer se dolžnosti deli na pol.težje fizične dolžnosti vedno opravi on, mi jih niti ne dovoli. Stvari, ki potrebujejo neko organizacijo najraje prevzame on, da bo ja vse ok. Občutek imam, da velikokrat potrebuje potrditev, da je vse dobro opravil, da je on gazda. To mi odgovarja, ker imam rada občutek varnosti, ki mi ga tako daje. Sem večna romantičarka.

M: jaz kuham, ona pomiva. Sicer enakovredno porazdeljene, čeprav mi je ni težko razvajati.

PAR9

Ž: jaz kuham, čistim kopalnico, perem perilo, opravljam manjše nakupe, likam, sesam. On obeša perilo, pospravlja posodo, odnaša smeti, skrbi za rože. Sicer je ta delitev okvirna. Odvisno od časa, počutja enega ali drugega.

M: kuha ona, ker se prej vrne iz službe. Sicer pa tako kot je že povedala ona. Večino opravil si deliva... .ne živiva v zvezi, kjer bi kdo od naju nosil.

PAR10

Ž: v gospodinjstvu si deliva dolžnosti predvsem glede na čas, ki ga ima kateri od naju na voljo. Načeloma raje jaz kuham, ampak on zelo rad pomaga, tako da skupaj kuhava. Zeliva si sicer, da bi vse skuapj pocela...da imava 2 likalni deski, 2 likalnika in se pogovarjava medtem, združiva prijetno s koristnim. Ampak nama čas ponavadi ne dopusca. Res lahko recem, da dela tisti, ki ima čas.

M: načeloma si dolžnosti v gospodinjstvu deliva in med njimi ne delava razlik (moška opravila, ženska opravila). Stvari, ki jih je potrebno narediti naredi tisti, ki takrat ima več časa.

Priloga F

Sprejemanje odločitev (kdo, na kakšen način):

PAR1

Ž: skupaj, skozi pogovor. M: skupaj, skozi pogovor.

PAR2

Ž: skupaj, se sprti dogovoriva o stavreh. M: skupaj, se sprti dogovoriva o stavreh.

PAR3

Ž: skupaj se odločiva za vse; kam greva, kaj bova, kdaj bova. O vsaki odločitvi se pogovarjava o svojih željah potem pa skupaj prideva do odločitve. M: odvisno za kaj. Dostikrat skupaj, na podlagi pogovora.

PAR4

Ž: sprejemava jih skupaj, tako da se pogovoriva o njih. M: skupaj.

PAR5

Ž: običajno skupaj. Če se ne strinjava eden po dolgem času le pregovori drugega. Včasij je zato tudi kdo od naju užaljen ali jezen.

M: oba skupaj. Več besede ima tisti, ki se na določeno stvar spozna. Včasij jaz, včasij ona.

PAR6

Ž: za odnos, zvezo pomembne odločitve sprejemava skupaj, po daljšem pogovoru. Manjše

odločitve so sprejete enkrat na pobudo enega, drugič drugega.

M: odločitve, ki se tičejo obeh, sprejemava skupaj, kot je najbolje za naju.

PAR7

Ž: se strinjam z njim, odločitve večinoma sprejemam jaz, morda tudi zato, ker imam boljši

»dar« za prepričevanje in na koncu ga že nekako prepričam, da imam jaz prav. Kljub vsemu

pa odločitev ne sprejemam sama brez predhodnega temeljitega pogovora in argumentiranja le-teh.

M: smatram, da odločitve v večji meri prevzema ona, čeprav bi si večkrat želel, da bi bilo obratno.

PAR8

Ž: vedno skupaj. če je eden sprejel odločitev, ki drugemu ni ustrezala je kdaj že prišlo do krega. Odločitve, ki se tičejo obeh zato sprejemava skupaj. Individualne pa posamezno, pa tudi po skupnem posvetu. M: skupaj. Vedno se prej posvetujeva, vsaj pri pomembnih odločitvah.

PAR9

Ž: odločitve, ki zadevajo oba, sprejemava skupaj, sicer vsak zase, vendar ob pomoči, posvetu drugega.

M: skoraj nikoli ne sprejemava odločitev brez posvetovanja. Sicer pa drug drugega vsaj obvestiva o odločitvah.

PAR10

Ž: naceroma se strinjava, da odločitve sprejemava skupaj, odvisno seveda od teze odločitve. Za kaksne družabne stvari se vsak posamezno meni, le preveriva prej ali potem, ce lahko tudi drug in se nato usklajujeva. Glede financ; manjse vsak zase, za vecje financne odločitve skupaj. Enkrat se en prilagodi, drugic drug-kompromisi.

M: odločitve sprejemava največkrat skupaj. Dostikrat to pomeni, da prpustim njej, da se ona odloči, jaz pa imam pravico veta.

Priloga G

Pojmovanje Ijubezni-intimnega odnosa

PARI

* vrednotenie zvestobe, zaupanja, »ljubezen za vedno?«:

Ž: verjamem v Ijubezen za vedno, čeprav se mi zdi to visok ideal za katerega se je treba zelo truditi. Potrebna je tudi pripravljenost obeh partnerjev da osebno rasteta, se spreminjata. V Ijudi nimam stoprocentnega zaupanja. Bolj pomembno se mi zdi, da je človek dovolj zrel, da lahko zaupa sam sebi in verjame, da se bo znašel v vsaki življenjski situaciji, ne glede na trnuten odnos s partnerjem. Zaupanje vase, ne v druge. Tudi v stoprocentno zvestobo ne verjamem. Saj človek ne ve kaj vse ga še čaka v življenju. Težko bi sprejela nezvestobo. Skušala bi poiskati razloge zanjo in se nato odločiti ali bi jo tolerirala ali ne.

M: verjamem v Ijubezen za vedno. Na človeka se navežeš in ga imaš rad. Pojem Ijubezen mi pomeni, da je možna samo ko si najstnik. Do partnerke imam zaupanje. Zaupam ji popolnoma vse, če se le zmeniva tako. Partnerki sem zvest in verjamem, da ji bom zvest ostal, čeprav menim, da ona ni tako prepričana v mojo zvestobo.

* pomen seksualnosti za partnersko zvezo:

Ž: spolnost ima v razmerju zelo velik pomen. Pomeni mi največjo mero povezanosti, priznavanja medsebojne privlačnosti, potrjevanja Ijubezni in naklonjenosti partneju. Obenem mi pomeni tudi obliko sproščanja in zato pobeg iz rutine, vsakdana. Vendar je ravno rutina oin vsakdan tisti, ki jo ubija. V dolgotrajnem razmerju je težko vzdrževati stalno zadovoljivo spolnost. Zaradi pomanjkanja časa, preutrujenosti. Mislim, da bi se morala partnerja veliko pogovarjati o tem. Midva se premalo.

M: spolnost ima lahko ogromno nivojev. Seks je zame igra. Partnerki se zdi, da ne seksava dovolj pogosto. Po mojem mnenju seksa ne sme biti preveč, da ne dosežeš prehitro vseh nivojev te igre. Da ne postane bedno. Kadar je seks, mora biti zelo dober.

* spreiemanie ali zavračanje alternativnih spolnih razmerii (homoseksualnost...):

Ž: sprejemam in toleriram alternativna spolna razmerja. Sama bi se težko odločila za kaj takega, saj me heteroseksualno razmerje zadovoljuje. Morda bi se za alternativo prej odločila, Če ne bi bila v resni in dolgotrajni partnerski zvezi, oz. če bi bila to pobuda in želja partnerja. Sam ne bi bila pobudnica za kaj takega.

M: se ne obremenjujem s takimi zadevami, če to nekomu paše, ok, mu to privoščim. Sam sem preveč Ijubosumen, da bi se šel to. Npr. Seks v troje ne bi mogel početi s partnerko, bi bil preveč Ijubosumen. Homoseksualnost me ne privlači.

PAR2

* vrednotenie zvestobe, zaupanja, »liubezen za vedno?«:

Ž: Ijubezen za vedno je možna. Zaupanje je potrebno, zvestoba pa je lahko na več načinov.

M: verjamem v Ijubezen za vedno. Skok čez plot bi verjetno oprostil. Odvisno bi bilo od situacije. Ali bi šlo za čustveno ali zgolj fizično prevaro.

* pomen seksualnosti za partnersko zvezo:

Ž: mi pomeni veliko, ni pa to vse in ni najpomembnejše. Bolj so mi pomembne druge stvari. Kot preživljanje prostega časa na zanimiv in zabaven način. Ne maram rutine. M; seks je vse.zelo slabo za zvezo bi bilo, če mi spolnost z njo ne bi bila dobra. Sem zelo zadovoljen z najino spolnostjo, le malo preredko imava odnose.

- sprejemanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerij (homoseksualnost...):

Ž: nimam nič proti, ko pa vidim to mo pa ni ravno všeč.

M: težko sprejemam homoseksualnost. Sprejemam pa svingerstvo in bi ga tudi poskusil.

PAR3

* vrednotenie zvestobe, zaupanja, »liubezen zavedno?«:

Ž: zvestoba mi je pomembna, da si dva zaupata. Ne samo to, da se ne varata, ampak tudi da si ne lažeta. Zaupanje mora biti, ker drugače ne more biti popolne Ijubezni. Če se to prekrši je težko ponovno vzpostaviti zaupanje. Zaupanje lahko izgubiš enkrat ali dvakrat, potem je z zvezo konec. Verjamem v večno Ijubezen, v katero pa je potrebno ogromno vlagati, truda in obojestranske volje. Mora biti zaupanje in zvestoba. Pogoja za Ijubezen. M: veliko pogovora in dokazovanja na tem področju, skozi pozornost, Ijubeznivost, odkritost.

* pomen seksualnosti za partnersko zvezo:

Ž: zelo je pomembna. Predvsem če je veza zdrava, da je odnos urejen je seks najboljši. Če v odnosu kaj škriplje se pozna tudi na seksu. Ne maram pa da se partner samozadovoljuje, ker je to znak, da mu jaz nisem več zadosti. V seksu morata oba uživati. M: velik.

* sprejemanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerij (homoseksualnost...):

Ž: sprejemam drugačna razmerja, jih ne obsojam, jim želim vse naj. Zelo obsojam

pedofilijo in seks z živalimi. Najstrožja kazen.

M:jih ni.

PAR4

* vrednotenje zvestobe, zaupanja, »liubezen za vedno?«:

Ž: veliko oz. ogromno mi pomeni zaupanje in verjamem v Ijubezen za vedno, oz. da sva si bila usojena. Sem Ijubosumna in partner včasih misli da mu ne

zaupam. To je včasih problem. Zaupanje je temelj zveze. M: za vedno zvest, a vedno na realnih tleh.

* pomen seksualnosti za partnersko zvezo:

Ž: spolnost oz. seks je zame srednjega pomena. Če ga ne bi bilo, oz. če bi dobila občutek

da ga primankuje, potem bi vedela, da to ne gre.

M: 30%

« spreiemanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerij (homoseksualnost...):

Ž: zavračam homoseksualnost (že z vidika družine- otrok potrebuje mamo in očeta).

M: verjetno zavračanje.

PAR5

* vrednotenje zvestobe, zaupanja, »liubezen za vedno?«:

Ž: zvestoba mi pomeni zelo veliko. Zavedam pa se da to ni vse. Tudi brez nje se da prbroditi krizo. Verjamem, da je človek lahko celo življenje zvest, kljub številnim skušnjavam. Zaupanje partnerju je v veliki meri povezano z zaupanjem sebi; ko veš česa si sam sposoben in to pripisuješ tudi drugemu. Ko enkrat zaupanje izgubim, ga zelo težko dobim nazaj, nikoli stoprocentno. Sem naiven človek, zato verjamem v ljubezen za vedno, če se le oba trudita.

M: vse mi zelo veliko pomeni in vse je mad sabo povezano. Ne moreš biti z nakom, če mu ne zaupaš. Verjamem v ljubezen za vedno.

* pomen seksualnosti za partnersko zvezo:

Ž: v moji vezi mi seksualnost pomeni zelo veliko; veliko predigre in samega seksa. Tudi poljubljanje mi je zelo pomembno,

M: veliko, a to ni vse.

* spreietnanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerii (homoseksualnost...):

Ž: nimam negativnega mnenja in sprejemam takšna nagnjenja. Včasih mi je sprva težko gledati kakšen homoseksualni prizor, medtem ko sadomazohizma sploh ne razumem in raje ne razmišljam o tem. M: me ne moti, dokler mene pustijo pri miru.

PAR6

* vrednotenje zvestobe, zaupanja, »liubezen za vedno?«:

Ž: zaupanje kot temelj zveze, na katerem lahko gradiš odnos. Posledično to vpliva na svobodo obeh partnerjev, na neomejavanje osebnega prostora. Zvestobo čutim v povezavi z zaupanjem. Če je partner zvest (tudi do sebe) mu lažje zaupaš in nanj lahko računaš. M: zaupanje in zvestoba sta na prvem mestu.sploh pri ljubezni za vedno. To pa je treba vsake toliko časa začiniti, a brez skokov čez plot.

* pomen seksualnosti za partnersko zvezo:

Ž: spolnost je pomembna za partnersko zvezo, jo lahko okrepi, je podlaga za nove ideje,
Nas polni z energijo, nas zdravi...Ne zdi pa se mio primerna za reševanje konfliktov.

M: ni na prvem mestu, a je pomembno da se partnerja ujameta. Morata se tudi znati pogovoriti o tem.

* sprejemanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerij (homoseksualnost...):

Ž: me ne motijo. Poznam kar nekaj ljudi, ki so drugače usmerjeni, jih sprejemam.

M: me ne moti, dokler me kdo ne bi začel nagovarjati v to.

PAR7

* vrednotenje zvestobe, zaupanja, »Ijubezen za vedno?«:

Ž: zame sta zvestoba in zaupanje nujna pogoja za uspešno zvezo in dosedaj nisem nikoli podvomila v Lukovo zvestobo, tudi zaupam mu popolnoma, zame je hkrati moj najboljši prijatelj in zaupnik. O Ijubezni za vedno sem pa že govorila. Ta besedna zveza se mi zdi čisto preveč obvezujoča in dokončna. Cetudi se zdaj zdi, da je najina Ijubezen za vedno, žal nikoli ne moreš predvideti vseh dogodkov v življenju...

M: zvestoba in zaupanje sta nujna za zvezo, o »Ijubezni za vedno« pa bi težko govoril. Kaj pa je sploh večno?

* pomen seksualnosti za partnersko zvezo:

Ž: seksualnost-zadovoljujoč seks je gotovo nujen, a ne zadosten pogoj za partnersko zvezo in mnenja sem, da zveza, ki temelji le oz. predvsem na dobreni seksu, ne obstane prav dolgo.

M: seksualnosti pripisujem večji pomen kot partnerstvu, pomembna,

* sprejemanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerij (homoseksualnost...):

Ž: vsi drugačni, vsi enakopravni-dokler to ustreza vsem, ki so vpleteni v to razmerje. M: vsak naj dela, kar mu paše, če le s tem ne škodi drugemu

PAR8

* vrednotenje zvestobe, zaupanja, »Ijubezen za vedno?«:

Ž: zvestoba in zaupanje kot najpomembnejši stvari v zvezi dveh ljudi. Sem romantik, ki verjame v popolno Ijubezen, princa na belem konju, v popolno predanost nekemu, ki ga imaš najraje. Sem človek, ki se potem, ko se zaljubi popolnoma preda partnerju in to pričakuje nazaj. Sem zvesta in partnerju popolnoma zaupam. Če bi me le enkrat samkrat prevaral bi izgubil moje zaupanje in najina veza bi se končala.

M: najina Ijubezen raste iz dneva v dan in je vedno večja. Zato verjamem v Ijubezen za vedno. Zaupanje je temelj uspešne zveze. Zvestoba do groba.

* pomen seksualnosti za partnersko zvezo:

Ž: je potnembna, vendar nima najpomembnejše vloge v zvezi. Tudi, če so kdaj obdobja, ko je želja manjša, se temu prepustim. Skušam zadovoljiti partnerja. Tudi on spoštuje moje potrebe...občutek imam, da sicer tudi njemu ni seks na prvem mestu. Zdi se mi, da moba misliva, da morajo biti za dober seks poštimate ostale zadeve med nama; zaupanje, zvestoba, spoštovanje. M: brez tega ne bi šlo. Ocena 5, na lestvici od ena do Štiri.

* sprejemanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerij (homoseksualnost...):

Ž: na to gledam popolnora odprto. Mislim, da se rodiš s takšnimi ali drugačnimi nagnjenji, zato Ijudi nikoli ne obsojam. obsojam tiste, ki tega ne razumejo. In se do teh Ijudi grdo obnašajo jih celo maltretirajo. M: obvezno sprejemam aleternativna spolna razmerja.

PAR9

* vrednotenje zvestobe, zaupanja, »liubezen za vedno?«:

Ž: zvestoba in zaupanje mi v najini zvezi veliko pomenita. Tuđi na splošno mislim, da mora biti oboje tako v mislih kot v dejanjih partnerjev. Če si želite, da bo zveza trajala. Nezaupanje rušilno in konfliktno vpliva na zvezo. verjamem v Ijubezen za vedno, katere temelja sta prav zvestoba in zaupanje.

M: zvestoba in zaupanje nama obema pomenita zelo veliko. Kljub temu sva včasih Ijubosumna, to pa je v zdravi meri tudi potrebno.

* pomen seksualnosti za partnersko zvezo:

Ž: seksualna privlačnost je predpogoj uspešne veze. Sicer pa si začetek in trajanje veze predstavljam takole: seksualna privlačnost... .zaljubljenost... .Ijubezen... zvestoba in zaupanje... seksualnost, prijateljstvo, razumevanje. Če ni teh elementov ni trdne zveze. M: mi pomeni pomemben del Ijubezni in je ena izmed prijetnejših lastnosti in prednosti zdrave veze.

* sprejemanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerij (homoseksualnost...): Ž: jih sprejemam, ampak ne razumem. Zavračam jih v primeru pedofilije in prisile.

M: z njimi nimam izkušenj. Sicer pa tudi ne očitkov do drugače usmerjenih. Če ne trpi eden izmed udeležencev.

PAR10

« vrednotenie zvestobe, zaupanja, »liubezen za vedno?«

Ž: verjameva v Ijubezen za vedno, v odločitev za Ijubezen za vedno. S tem posledicno

pride zaupanje in zvestoba. Verjameva, da brez zaupanja odnos ne more delovati, ne moreš

biti miren in varen, srečen. Zvestoba je stvar, za katero se moras verjetno potruditi, a

moras se.

M: zvestoba do groba. Zvestoba je na vrhu najinih vrednot, saj verjameva, da je predpogoj

za dober zakon

* pomen seksualnosti za partnersko zvezo

Ž: seksualnost je pomembna del zakonske zveze, ohranjati to je verjetno težko na obdobja do konca življenja, a če se trudiš, zavedaš, ni problema. M: seks je pomemben,

* spreiemanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerij (homoseksualnost...)

Ž: jaz zelo sprejemam alternativa spolna razmerja, jih podpiram, razumem, sprejemam, mislim, da se kdaj počutim, da sem njihova zagovornica, ker sem se že tolikokrat pregovarjala z drugimi o tem in sem zelo trmasta....želim, da ljudje niso omejeni pri tem, da ne diskriminirajo, da sprejmejo. Klemen je bil na začetku eden tistih mojih pregovornikov...in sem ga mučila z dolgimi razpravami o tem, kaj in kako...sčasoma je postal bolj liberalen, kot jaz temu rečem, in cenim to, da malo bolj sprejema drugačno

spolno usmertjene. Mislim, da je pri njemu to izhajalo predvsem iz krščanske vzgoje tako je bil vzgojen...da to ni naravno. Ampak mislim, da ni nič narobe, če je. M: jaz načeloma alternativna seksualna razmerja zavračam, tjaša pa ne. Res pa je da počasi konvergira

Priloga H

Pomen pojma *intimnost*:

PAR1

Ž: zaseben, globok, odnos med partnerjema. Čustvena in fizična bližina. Privlačnost, nekaj kar je skrito in prikrito drugim, javnosti.

M: da znata partnerja med seboj intimne zadeve zadržati. Vsak od partnerjev mora spoštovati

njegove intimne zadeve in se ne vtikati v njih. Mislim, da je intimnost pomembna za neko zvezo.

doživljanje *intimnosti* v primarni družini:

Ž: vedno sem imela dovolj časa, prostora in priložnosti za doživljanje in razvijanje lastne intimnosti in zasebnosti. Sicer pa sem imela z mamo bolj zaseben in intimen odnos kot z očetom.

M: med mano in mamo ni bilo neke velike intimnosti. Kmalu sem se zavedal, da ni povsod tako. Nisem nikoli imel težav z intimnostjo drugod.

PAR2

Ž: najbolj mi to pomeni spolnost Pa tudi druge zasebne stvari. Rada bi da je več najinih stvari intimnih, da ostanejo med nama. Preveč poveva Ijudem o najinih stvareh.

M; neki skupni dogovori, ki si jih zaupava in ne deliva z drugimi. Tega bi moralo biti več v najini zvezi.

doživljanje *intimnosti* v primarni družini:

Ž: nisem imela občutka, da so bili odnosi v družini zelo intimni.

M: v naši družini je bilo veliko odprtega, odkritega pogovora o vsem (tudi o spolnosti). Ni bilo nekih skrivnosti.

PAR3

Ž: stvar samo dveh Ijudi, ki sta si blizu. Pomeni, da sta pripadna samo drug drugemu. Stvar dotikov, pogledov, poljubov. Pomeni delitev drug drugega z drugim.

M: zadeve, katere so samo najine in za njiju veva samo midva.

doživljanje *intimnosti* v primarni družini:

Ž: je skoraj nisem doživela. Odnosi kot da bi se vsi skrivali pod kakšno krinko. Veliko tabu tem. Želela bi si več dotikov, pogovorov, ne da jih sama sprožim, temveč da bi bili od staršev začetni.

M: zaupanje primarni družini, v mojem primeru bolj zaupam prijateljem (največ dvema).

Velik pomen v vezi ima zaupanje. V družine ne toliko.

PAR4

Ž: ples, spolni odnosi, poljubljanje.

M: veliko hvalnic in 100% posvečanje v vsaki priložnosti.

doživljanje intimnosti v primarni družini:

Z: med staršema je bila intimnost in je še vedno.

M: potisnjena v predal, v kot.

PAR5

Ž: s partnerjem želim imeti intimnost. To se najbolj navezuje na spolnost. Drugače pa mi to čedalje več pomeni zdaj ko smo družina; v smislu, da se sami trije odmaknemo od drugih in si vzamemo le čas zase. Včasih imam zaradi tega kar slabo vest, ker odklopim vse druge ljudi okoli sebe.

M: to so skrivnosti. Intimnost ima vsak ko je doma, stran od drugih.

doživljanje intimnosti v primarni družini:

Ž: v družini smo štirje in smo kar tesno povezani. V nekaterih stvareh sem si bližje s sestro. Na nek poseben, tihi način pa sem povezana z bratom dvojčkom. Z mami se v mladosti nisem dobro razumela. Odkar živim sama se razumema za 100% bolje. Še posebej odkar je dobila vnukinjo. Med seboj se podpiramo, ne glede na težave, ki jih ima kdo.

M: v družini ni intimnosti, vsi smo skupaj povezani.

PAR6

Ž: je zelo pomembno, da nekomu toliko zaupaš, da z njim deliš prav vse, do najglobljih strahov in in skrivnosti.

M: nekaj kar partnerja gojita med seboj in zase.

doživljanje intimnosti v primarni družini:

Ž: oba starša sta nekoliko konzervativna in o zelo intimnih zadevah se nismo nikoli odkrito pogovarjali. V času pubertete mi je to sicer ustrezalo, vendar bi mi pasalo tudi, da bi se o kaki stvari bolj pogovorili. Vsekakor je spoštovanje intime posameznika zelo pomembno.

M: starša spoštujeta mojo intimo in se ne vtikata vame saj vesta da me lahko vse brez sramu vprašata.

PAR7

Ž,M: intimnost nama pomenijo trenutki ko sva sama in imava čas za poglobljene, odprte pogovore, za izkazovanje nežnosti, drobnih pozornosti in seks. Intimnost je najina pravica do zasebnosti, kar pomeni, da si ne brskava po telefonu, ne prebirava sms-ov, ne odpirava tuje pošte,.. Intimnost nama pomeni varno, toplo, ljubeče vzdušje našega doma... doživljanje intimnosti v primarni družini:

Ž: doživljanje intimnosti: za starša nimam v spominu, da bi si kdaj pred mano izkazovala nežnosti, niti nisem njunega zakona nikoli doživljala kot nekaj nedotakljivega in intimnega, kamor kot otrok nimam vstopa. Verjetno tudi zato, ker njun zakon res ni imel kakšnih zdravih temeljev. Drugače pa nismo imeli nobenih težav z goloto v družini in to ni bil nikoli nek tabu ali prepovedana tema-še danes nimamo nobenih predsodkov

M: kljub temu, da smo imeli »kao« urejeno družinsko življenje je bil del, ki se tiče intimnosti zelo rezerviran za vsakega posameznika. Golota ni bila naravna in del vsakdana. Tudi pogovorov na to temo nismo imeli.

PAR8

Ž: nekaj, kar si delita le partnerja, v smislu seksualnosti, ali pa skupnih malih radosti, ki so le njune. Kot neke najine male skrivnosti.

M: ene stvari so samo za naju.

doživljanje intimnosti v primarni družini:

Ž; nekaj, kar si delijo le člani družine, kar jih morda še povezuje in dela močnejše. Lahko so tudi negativne stvari, ki družino uničujejo.

M: intimnost je pomembna za družino. Nekatere stvari naj ostanejo samo v družini, je bolje tako.

PAR9

Ž: intimnost; neposeganje v osebni prostor oz. zasebnost enega, dveh ali več ljudi. Meje svoje intimnosti v najini zvezi določava vsak sam. sicer pa nimava nekih večjih skrivnosti drug pred drugim. Upam..

M; intimnost kot zasebnost pred drugim partnerjem. Vsak od partnerjev si sam izbira svojo stopnjo zasebnosti, ki lahko služi kot obrambni mehanizem pred drugim partnerjem. V najini vezi je ta stopnja nizka, saj ne potrebujeva take obrambe... oba pozna gesla partnerjevih e-mail naslovov. Seveda pa tega zaupanja ne zlorabljava.

doživljanje intimnosti v primarni družini:

Ž: moja soba je bila moj zasebni prostor..po mojih stvareh se ni stikalo..pred vstopom se je potrkalo.

M: intimnost je bila omejena na mojo sobo. V obdobju pubertete sem se v želji po zasebnosti umikal na vikend.

PAR10

Ž;intimnost je da me poskusa on cutiti in hkrati jaz njega je pa povezano z najino interakcijo. To je trenutek ko se popolnoma prepustiva drug drugemu.

M: intimnost je to, da si fizično intimen (da se dotikaš...) ali čustveno (da se pogovarjaš o občutljivih in zaupnih temah). Ko se prepustiš drugemu. doživljanje intimnosti v primarni družini

Ž: naceloma je bila intimnost v nasi družini prisotna. Ni bilo tabujev glede spolnosti,prej je bilo nama s sestro nerodno kot starsema. Imeli smo vedno Vroci Kaj v dnevni sobi, me pustili gledati eroticne prizore, razlagali o spolni vzgoji, hodili na nudisticno plazo. Nismo pa hodili brez oblek po hisi npr, vedno obleceni.Ce pa je kdo prisel v sobo, ko si se oblacil, pa nic takega.

M: pri nas doma o intimnosti in ostalih tabu temab nismo nikoli govorili.

Priloga I

NAČRT INTERVJUJA

1. Splošni avtobiografski podatki:

- spol
- starost
- izobrazba
- poklic in zaposlitev
- kraj bivanja
- zakonski stan
- otroci (da/ne, število in starost otrok)
- način sobivanja (skupaj/narazen, samostojno gospodinjstvo/razširjena družina ...)
- zdravstveno stanje (trenutno počutje in splošno zdravje)

2. Partnerska zveza:

- čas, kraj, način prvega srečanja (spoznanja) partnerjev
- zakonski stan (če poročena; spomini na poroko, zaroko; vrednotenje zakonske zveze)
- lastnosti, stvari, ki vaju povezujejo
- lastnosti, ki jih pri partnerju cenite, spoštujete
- partnerske razlike, nestrinjanja, konflikti (način reševanja le teh)
- porazdelitev dolžnosti (v gospodinjstvu in sicer)
- sprejemanje odločitev (kdo, na kakšen način)
- vrednotenje zvestobe, zaupanja, »ljubezen za vedno?«
- pomen seksualnosti za partnersko zvezo
- sprejemanje ali zavračanje alternativnih spolnih razmerij (homoseksualnost ...)
- kaj za partnerja pomeni in predstavlja pojem intimnost

3. Primarna družina:

- doživljanje intimnosti v primarni družini
- odnosi v družini
- število bratov, sester
- družinske vrednote
- način vzgoje

4. Osebne vrednote in koncept starševstva:

- pogled na starševstvo
- motivi, vzgibi za/proti starševstvu
- vrednotenje sodobnega sveta, družbe

5. Načrti za prihodnost:

- poklicne ambicije
- načrtovanje družine